SUPP 57,464/A

LOMMIUS, J.

JODOCI LOMMII BURANI DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS *LIBER*;

IN QUATUOR DIVISUS SECTIONES:

QUARUM SINGULÆ SINGULORUM MORBI TEMPORUM,

QUÆ TOTIDEM QUOQUE SUNT NUMERO, REMEDIA CONTINENT.

EDITIO *NOVA* EMENDATISSIMA.

AMSTELODAMI,

Sumptibus SOCIETATIS.

MDCCXLV.

318332

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

CELEBERRIMO VIRO,

JOHANNI FREIND,

M. D.

COLLEGII MEDICORUM Londinenſis, & Societatis Regiæ SOCIO.

CUM morbi, quo jamdiu laboro, depellendi ſpe, ad Te, Vir Clariſſime, nuper confugerem, cumque ei Profeſſioni, in quâ Tu inter primos locum obtines, me nomen dediſſe intelligeres: non modo cum ſummâ benevolentiâ valetudinis meæ ſuſcepiſti curam, ſed etiam de ingrediendâ Studiorum viâ permul-

ta mecum es humaniſſimè collocutus. Ita, cum ſanitatem mihi quotidie reſtitueres, iis interim me præceptis informabas, quibus aliquando aliis etiam ſalutaris eſſe poſſem. Illud quidem conſervatæ vitæ beneficium quamquam magni æſtimare debeo, atque, uti par eſt, æſtimo: huic alteri tamen nequaquam eſſe cenſeo comparandum, per quod efficis, ut quam vitam nolim otioſè traducere, eam, per Medicinæ devia errando, laborioſè inutilem non tranſigam. Siquidem hortabaris, ut quamprimùm oſtenderem, memet eſſe, quoad ætas pateretur, aliorum commodis inſerviendi cupidiſſimum. Id autem fieri poſſe judicabas, ſi ex hominum propr

memoriâ jam elapſum, Lommii, De Curandis Febribus Continuis, Tractatum *Orbi Literato redonarem. Ego verò lubenter hoc ſuſcepi munus; quippe quod neque reconditioris Scientiæ, neque ingenii quicquam, ſed curæ duntaxat aliquantulùm deſideraret.* Hoc *in Te ſimul, tanquam præſtantiſſimi Ingenii notam, nequeo non ſummopere admirari: quòd, dum noſtræ Ætatis Authores Scriptis obſcuras Tuis, aliorum etiam de Re Medicâ bene merentium Opera inter mortua excitare, atque in lucem proferre contendas. Quod Tu quidem per alium rectè facis; quoniam, quod Ægrorum aſſiduâ curatione tempus Tibi reliquum*

eſt, id, tùm in legendis, atque illuſtrandis Veterum *Monumentis, tùm in Arte præclariſſimâ per Tuas Lucubrationes ulteriùs promovendâ, ſtudioſiùs impendis. Ecquid autem inſperatius mihi nunquam evenire potuit, quàm ut hujuſmodi quicquam mihi demandares, & operam ullam, cui quidem ego defungendæ par eſſem, Tui nominis celebritate commendari permitteres? Ecquid revera mihi magis fructuoſum, quàm ut à Te, quem propter incredibilem Tuam, & in ſingulis Medicinæ partibus, & in omni Literaturæ genere Scientiam, ſummis laudibus efferunt Principes Gentis noſtræ Medici, à Te, inquam, ego*

prima Artis elementa haurirem, & Studia mea in Tuâ ipſius Domo feliciter auſpicarer? Ea perſequi in Æde Chriſti *gratiſſimum erit; quam Tu quidem non ſolùm amas, & colis: ſed etiam claritatem eam, quam ab illâ quondam accepiſti, nunc in illam viciſſim refundis. De quâ* Æde *bona omnia ſperare nemo non poteſt, quamdiu ei præſit, qui nunc præeſt*, Pater Colendiſſimus, *Tuâ nuper Arte celeriter à morbo liberatus: & quamdiu* Frater Tuus Eruditiſſimus *uberem ei quotannis artibus optimis inſtructæ Juventutis copiam ſuppeditet. Illic, ſi non Tuo, at* Amici *ſaltem* Tui, Medici Scien-

tiſſimi, *cui Opus immortale non ita pridem dicabas, colloquio nonnunquam perfruar; illiuſque monitis, haud ſecus ac ſi eſſent Tua, obtemperare ſemper geſtiam*

Omni Gratitudine

Tibi devinctiſſimus,

JOANNES WIGAN.

LECTORI EDITOR

S.

LIbrum Tibi in manus trado, *Lector benevole*, niſi ſemel ante hac, quod ſciam, idque annis ſupra centum & quinquaginta, non impreſſum. Eâ Artis ſcientiâ fretum, *Authorem* habet *Lommium*, ut Medentium ſtudiis ſit apprimè utilis: eâ loquendi venuſtate, ut inter aliarum etiam Literarum cultores non defuturos eſſe ſperem, quos Opuſculi brevitas, Sermoniſque elegantia ad ejus lectionem, ipſis fortaſſe non mediocriter profuturam, invitare

poſſit, atque allicere. Nam ſi quem in utiliſſimâ, jucundiſſimâque *Medicinæ* cognitione, pluſculum operæ collocare neque animus ferat, neque tempus ſinat; pauculas ei tamen horas otioſo licet inſumere, ut adversùs *Febres Continuas* ſe tueri queat, atrociſſimum Morbi genus, maximèque vulgare. Ferè autem, inter initia valetudinis, ex quorum procuratione vitæ mortiſque magnâ ex parte pendet eventus, ab ipſis Ægris graviſſimè peccatur; vel quia, propter nimiam ſecuritatem, non velint; vel quia, ob loci incommoditatem, Medicum non poſſint arceſſere. Itaque nemini ſupervacaneum eſſe poterit, ut in Morbo hoc acuto, ac brevi, vel ſibi aliquam ipſe opem præſtare, vel ſaltem noxam non inferre addiſcat.

Cui rei maximè idoneum eſſe

hunc, quem jam publici juris facio, *Tractatum*, quiſquis eum legerit, facilè percipiet. Neque enim reperietur ille falsâ Philoſophandi ſpecie perplexus; quo ſcribendi genere ita nonnulli Medicorum inſaniunt, ut Ægrorum deliria, pro veris rationibus, æquo jure amplecti potuerint: neque contrà Præſcriptorum formulis confertus; quibus adeò *Recentiorum* intumeſcunt Volumina, ut inter varia Remediorum genera ipſam ferè Medicinam jamdiu amiſerimus. Nihil certè proponit *Author* prudentiſſimus à communi penè omnium ſenſu, captuque ſemotum; frequentem verò Medicamentorum ingeſtionem acriter impugnat: curationem ferè hujus Morbi per tempeſtivum debitumque *Venæſectionis* uſum, ac *Victûs* rationem exequens.

Quod ad *Sanguinis* attinet *de-*

tractionem, locum hunc tam dilucidè, atque amplè pertractavit, ut, qui in Medicinâ non ſit verſatiſſimus, haud gravibus ſanè in hâc re erroribus implicari poſſe videatur. Quod quidem leve videri non debet; cum Febricitantium plurimi, vel, neglecto per initia Morbi hoc Remedio, Sanguinis abundantiâ, atque impetu tandem obruantur: vel, juxta Vigorem præpoſterè adhibito, dejectis viribus ocyſſimè jugulentur. Sanè, quod ad hoc argumentum ſpectat, ſi vel *Recentiorum*, vel etiam *Veterum* ſcripta conſulamus, invenietur nemo, qui Veræ ſecandæ leges, hâc in Febrium ſpecie tenendas, judicio tam exquiſito tradiderit.

Cæterùm, in inſtituendo *Victu*, quod Alimenti genus, tanquam apprimè conveniens, *Hippocratem* maximè ſecutus, propoſuit, id

etiam Ægrotantibus plerumque gratiſſimum eſſe contingit, nullique unquam non parabile. Porrò refrigerantia pocula non parcâ manu porrigit; quæ quoniam, & Febrilem materiam diluunt; & æſtum temperant, Ægris & tutam, & jucundam curationem præſtant. Ita ut fruſtrà ſint ii, qui, recenti ſatis memoriâ, de Sanguinis miſſione, & de Potionum diluentium uſu, nova ſe quædam, ac priùs inaudita protuliſſe jactitârint; cum nihil in eorum ſcriptis de his rebus occurrat, quod non antea, vel ab *Hippocrate* præceptum, vel ab hoc ipſo *Lommio* uberrimè fuerit explicatum.

Illud autem animadverſione digniſſimum eſt, quòd, in ultimo ferè incremento Febris, novam, ut ipſe prædicat, maximèque interdum efficacem ſecutus ſit medendi rationem. *Lenem* ſcilicet

Purgationem, appropinquante Morbi vigore, cum judicio adhibuit; ita ut neque in ſummo diſcrimine, intrò manentis materiæ corruptione opprimeretur Natura, neque vires tum, cum iis maximè opus eſſet, acrioribus Medicamentis labefactarentur. Id quod etiam, in *Variolis*, jam ad maturitatem provectis, præclariſſimi noſtræ Ætatis Medici, magno cum Ægrotantium commodo, ſapienter imitati ſunt.

Ad curanda Febrium Symptomata, quæ Mortales graviſſimè exercent, atque cruciant, Remedia tradit, utì admodum utilia, ita communia maximè, ac facilia; ubi illum, non ſolùm ad Ægrotantium ſalutem, ſed etiam ad levationem, & ſolatium non parum attendiſſe reperiemus.

Jam in ipſo dimicationis puncto, Naturæ optimum ſeſe adjuto-

rem, atque ſocium adjungit; quam quidem non utì fidus fortaſſe, ſed hebes famulus, quocunque trahat, retrahatque, ſubſequitur: ſed tanquam vetus miniſter, & ſagax, Magiſtræ ſuæ quaſi nutum obſervans, viam illi quamcunque ingredi velle videatur, interclusam aperit, impeditam explicat, laboranti novas ad aſſequendam metam vires opportunè ſuppeditat. Siquidem, quo tempore & Medentis Solertia præcipuè perſpicitur, & deſideratur ars, tùm diverſarum evacuationum imminentium præſagia, tùm promovendarum rationes, cum admirabili brevitate, atque elegantiâ deſcripſit.

Atqui per univerſum Operis tenorem ſumma ipſius prudentia, ac moderatio eluceſcit; quòd neque aliorum, neque ſuæ pertinaciter addictus opinioni, ubique ſervet

mediocritatem quandam, ac modum. Hoc etiam *Authoris* noſtri laudibus meritò adjici poteſt: quòd, ſive Ætatem ejus, ſive Gentem reſpicimus, tam diſertum illum, tamque doctum extitiſſe, jure mirari valeamus. Etenim haud facilè invenietur quiſpiam, inter Medicinam factitantes, qui quidem iiſdem temporibus vixerit, niſi * Amicus ejus, *Fernelius*, qui ob lectionis varietatem, vel ob ſcriptionis excellentiam, ei ullo modo comparari poſſit. Suam nempe ſententiam Veterum Medicorum, maximèque *Hippocratis*, experientiâ, atque authoritate comprobatam, ſemper ferè munit, & corroborat. Quos quidem Authores celeberrimos, noc ſolùm ut exſcriberet, perlegit, ſed etiam ad examen revocavit. Eumque legendo multùm profeciſſe ſciet,

* *Præf. Commentar. in* Celſ.

quicunque artem illam eximiam, quâ Veterum Monumenta, hoc in Libro, aut lucem, aut ornatum accepere, perpenderit. Quòd ſi ii nonnihil aliquando inter ſe diſſidere videantur, eorum opiniones, exponendo, & dilucidando, quantùm fieri poteſt, conciliat; ſi planè repugnent, collatis inter ſe diverſis ſententiis, ac fideliter, accuratèque penſitatis, ſuum cuique momentum tribuit. Hinc, quàm longè *Arabes* Medici *Græcis* inferiores fuerint, ex eo ſatìs intelligemus. Neque verò ſuſpicari quiſpiam poterit, quod, vel propter invidiam aliquam, vel partium ſtudium, iniquus in hâc re judex fuerit. Nam eundem inter *Arabas* Scriptorem, *Avicennam* ſcilicet, cujus præcepta ſæpiſſime repudiat, quemque ex ipſius ore falſi nonnunquam arguit, aliàs collaudare non dubitat. Siquando *Veterum*

ipſe veſtigia deſerit, non in eos, tanquam erroris Authores, temere invehitur: ſed id liquidò commonſtrat, omnes, qui eundem ſibi proponunt finem, non iiſdem ſemper, præſertim ob diverſarum Regionum diſparem ſitum, viis debere inſiſtere.

Hæc, aliaque permulta, *Lector benevole*, in hoc Libro, obſervatu utiliſſima reperies, quæ digniſſimum effecere, qui, in magnâ certè bonorum Scriptorum raritate, ab interitu jamjam imminenti vindicaretur. Cæterùm opus hoc adeò mihi vitio non vertes, ut etiam felicitati meæ haud illibenter tribuere velis: cum *Virum* illum *Doctiſſimum*, qui ſuperiore anno *Commentarios* ſuos in *Hippocratis* Scripta *Epidemia* (harum *Continuarum* Hiſtorias enarrantia *Febrium*) ſummâ arte, ac ſcientiâ elaboratos, ingenio perpolitos, elo-

quentiâ illuſtratos, publici fecit juris, edendum mihi hunc Libellum in manus tradidiſſe cognôris. Tibi autem ego munuſculum hoc gratiſſimum fore confido, cum id ab illo valde comprobatum, Tuæ verò lectioni commendatum, ex ipſius domo in lucem denuo prodiiſſe reſcieris.

JOdocus Lommius Buræ, *oppidi in* Gueldriâ Batavicâ *propè* Lingam *amnem*, *natus eſt*. *Anno* 1557. *edidit*, *de tuendâ Sanitate*, *Commentarios in primum Librum* Celſi; *quo tempore*, Tornaci *apud* Nervios *egit*; *cujus Reipublicæ*, *ut ipſe dicit*, Medicus *fuit* Phyſicus. *Poſtea*, Bruxellæ, *Anno* 1560. *emiſit Obſervationum Medicinalium Libros tres*; *in quibus omnium Morborum Signa*, *&* *quæ de his haberi poſſunt Præſagia*, *accuratiſſimè pertractantur*. *Quos Ordini Senatorio Reipublicæ* Bruxellanæ *dicavit*: Nerviis *quippe relictis*, *in hâc tandem urbe*, *honeſto ſtipendio donatus*, *Medicinam factitavit*. *Hunc demum in publicum dedit*, *De Curandis Febribus Continuis*, *Librum*, Bruxellæ, *Anno* 1562.

ILLUSTRISSIMO

HEROI

CAROLO A BRIMEU,

COMITI DE MEGHEN,
Domino de Humbercourt, de Housdain, &c. Equiti Aurei Velleris, Gubernatori Geldriæ, atque Zutphaniæ,

JODOCUS LOMMIUS,

S. D.

HAUD *levibus ſanè de cauſis,* Heros Illuſtriſſime, *videtur accidere, ut Homo præ cæteris animantibus graviorum pluriumque inſultu morborum pulſetur. Nam etſi temperamenti elementorum perfectionem, cauſam*

ſanitatis meliorem acceperit brutis, quæ indies cernimus ſuavem ferè vitam, tædiique morborum caſſam tranſigere, luxu tamen, varietateque epularum ac poculorum præclara hæc valetudinis ſeminaria corrumpit. Præter hæc, permultos quoquè videre eſt temperantes homines, ſimplicique contentos menſâ, vitioſo quodam corporis ſtatu morbis haud parum multis naturaliter implicari. Scilicet non ſolùm victus, aërque circumfuſus tædia conciliant ægrotationum, ſed & ipſa primitùs inſita natura, quæ ſæpe haud æquè ſtabilem nobis valetudinem, atque cæteris animalibus, videtur contuliſſe. Tum adverſus horum improſperam ſortem hominum, tùm ad corrigenda vitia aliorum, quibus vitæ intemperantia ſanitatem labefecit, vi præſtantiâque mentis, quam ſoli homines inter reliquas animantes divinam æternamque poſſidemus, ars quædam eſt reperta medendi, quam

ideo Therapeuticen *appellaverunt. Cum enim à primi Parentis* Adæ *lapſu corpuſculum hoc non æquè, ut antè, abſolutum vacuumque miſeriis, at mille tædiis tùm malorum opportunum aliorum, tùm etiam ægritudinum, experiri Homo cæpiſſet, ſicuti magnâ fuit neceſſitate coactus, terram, quò feracem alimenti redderet, indefeſſis laboribus colere, reliquaque vivendi præſidia duriter emoliri; ita planè quoquè debuit adverſus ærumnas morborum certa quædam remedia ingenti ſolertiâ quærere atque experiri, ut ita ſcilicet meliùs ſaltem traduci vita poßet, quæ optimè non poteſt. Tantopere verò hæc iſta morbos depellendi cupiditas, ne dicam neceſſitas, omnibus injecta eſt, ut jam inde ex tam longo ævo nuſquam gentium non ſit* Medicina. *Facilè enim omnes ſenſere ſanitatis eße incomparabilia commoda; ægritudines autem, tædii ac periculi plenas, animi cor-*

poriſque functionibus officere. Itaque Virum Medicum, qui hâc in parte mortales juvaret, apprimè coluerunt, tanquam multis aliis, ut Homerus ait, præſtantem. Cujus rei gloria complures olim ad Medicinæ ſtudium excitavit ſapientes viros; qui, cum ſe ſcirent non modò ſibi, verùm juvandis etiam aliis hominibus eſſe natos, ſalutaris quoquè artis hujus profeſſionem agitaverunt. Quorum ego inſiſtere veſtigiis, ex quo puerilibus literis ſum exemptus, quantùm pro virili licuit, cæpi. Vel aliquam ratus laudis partem, inter reliquà ſocietatis hominum officia, eo comparari labore poſſe, qui indies in avertendo excludendoque humanæ valetudinis hoſte deſudat. Itaque hactenus etiam eò operam meam omnem contuli, conferamque poſthac, non ſolùm medendo, id quod jam totum factito decennium, verùm etiam commentarios ſcribendo Medentium ſtudiis utiles.

Ut

Ut autem pro tempore aliàs alia memoriæ prodidi, ita nunc viſum fuit continuæ febris verſare curationem. Continuam voco, quæcumque vel ex omnibus nata putrefactis intra vaſa humoribus, vel ex unico tantùm, jugi continuatâque acceſſione hominem exercet. Dignum apprimè id genus morbi viſum eſt, cujus recta curatio proponeretur. Creber enim ejus eſt, ac ferme popularis per æſtatem inſultus, plurimoſque is ipſe mortales medio flore ætatis tollit. Siquidem præcipiti ac periculoſo movetur impetu, adeoque celeriter vel reſolvitur, vel occidit. Ut ne dicam etiam vix ullum morbum reperiri alium, in quo ſanando æquè hodie frequenter, æquèque turpiter, ne dicam flagitiosè, peccetur. Nam vel ſanguinis miſſio, ſive intemperanter, ſive alienis ſuſcepta temporibus, quot acutè febricitantes neci dedit? quot item malè conciliata perdidit purgatio, jugiſque continuatio

medicationum? Nimirum in eâ febri, quæ unicam non eſt ſuperatura ſeptimanam, ut multi factitant, primo die alvum ſolvere; ſecundo ſeſquilibram ſanguinis, incisâ venâ, detrahere; tertio lenitivum bolum purgandi causâ dare; quarto injicere clyſterem; quinto perpurgare; ſexto ſeptimove, *ferocientibus juxta ſtatum ſymptomatis*, rurſus ſecare venam, *quid hercle aliud eſt, quàm ægrotantis vires vitamque unà cum morbo ſtudere tollere? Cujuſmodi errores (quos certè gravi dolore animi committi video) ideo ſunt deteſtabiliores, quòd cum aliis in morbis, naturâ longis, correctionem interpoſitis admittant temporibus, in acutis tamen febribus, ceu multùm alioqui mobilibus, non admittant, ſemperque multam in ſeſe ſecuti exitii claudant culpam. Ergo etiam hìc, quid quâque parte ſit peccatum, & quæ vera curandi ſit via, propono: quam*

quidem ipſam ratione comprehenſam viam, atque antiquorum fultam præceptis, longâque medendi experientiâ comprobatam ſemper pro voto memini reſpondiſſe.

Hos Tibi labores, Illuſtriſſime Comes, *ideo dicavi, quòd nullum ſentiam officii atque obſequii genus à me præteriri oportere, quo ſaltem aliqua fieret grati animi ſignificatio, pro favore illo præcipuo erga me* Tuo. *Qui quidem favor, inter cætera ſui argumenta veriſimilia, vel ex eo quoquè perſpicitur, quòd ab aliquot jam elapſis annis me* Tuæ *delegeris valetudinis cuſtodem Medicum; ac libenter, multâque voluptate de naturalis ſapientiæ ſtudio, adeoque de rebus medicis audias diſſerentem. Quâ in re, etſi plura mihi abs* Te *tribui, quàm merear, ſcio, pergratum tamen eſt tanto* Principi *noſtra non diſplicere. Quid verò* Te *non tantum ego* Principem *appellem, qui maximis animi virtutibus*

pace, belloque probatis, qui heroici generis claritate, qui fortunæ dotibus es eminentiſſimus? His laudibus accedit, quòd non modò Te iis benevolum exhibeas Mecænatem, qui ingenio, profeſſionèque liberalium ſtudiorum ſunt præſtantes, verùm quòd ipſe quoque bonas literas nôris. Quàm verò præclarum id demum videtur, ad nobiliſſimæ familiæ, Imperatorio ſtemmate oriundæ, ſplendorem, itemque ad artis militaris gloriam, rerumque fortiter gerendarum dexteritatem, ſtudiorum quoquè cultum acceſſiſſe. His Te, Generoſiſſime Comes, *ornatum laudibus, tanquam perpetuis tui nominis inſignibus,* Deus Opt. Max. *di[...] patriæ ſervet incolumem. Vale, a[...] tenue munuſculum ab humili cliente [...] Medicoque profectum Tuo, hilarite[...] admitte.*

Bruxellæ Kalend.
Septemb. An. 1562.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO PRIMA;

Quæ earum continet Principium.

CAPUT I.

INGENTIUM planæ periculorum, vitæque hominum inimiciſſimæ febres ſunt continuæ. Aſſiduis enim ignibus, atque ſymptomatum aſſultibus vim corporis laceſſunt. Plurimoſque mortales (ut ſi quod morborum propè genus aliud) medio ætatis, atque roboris vigore tollunt. Præceps etiam his eſt fe- *Febres Continuæ ſunt periculoſæ.*

bribus impetus, adeoque errori parvis de cauſis exitioſo vel medentis, vel ægrotantis patet. Scire autem licet, modò ex humoribus eas febres naſci ſimul omnibus, modò ex unico tantùm, intra maximas venas, atque arterias putrefactis. Prioris generis febres *Recentioribus* placuit continentes dicere, alterius continuas. Nos autem, quia utrimque febricitationis eſt continuatio, unicâ contenti voce, utraſque continuas appellavimus. Recta curatio eſt ſimul cauſam vitii abſtuliſſe, ſimul excitatum inde calorem refrigeraſſe. Ergo etiam ſuccorum, quæ nunquam ferè non jungitur, plenitudo vacuando detrahenda eſt. Siquidem hæc ipſa, propter meatuum conſtipationem tranſpiratione redditâ incommodiore, & dare, & fovere putredinem poteſt. Qui verò jam computreſcit humor, quantùm licet, corrigendus, concoquendus, commodæque opportunus excretioni pellendus eſt. Inter quæ tempora ipſi quoquè morbo im primis ſuccurrendum, refrigeriiſque præſtandum eſt temperamentum. Impetus quoquè ſymptomatum, quæ morbum comitantur, quoniam effrænatus eſt, coërcendus eſt.

Ut autem hæc iſta præcepta, ex rebus petita valetudinem offendentibus, ſtabili medendi lege fulciuntur; ita penitus infirma, ne dicam, pernicioſa ſunt, niſi par virium robur his reſpondeat capeſſendis. Solæ namque vires, & morbos, & morborum ſuſtinendo remedia, vitam humani generis tutantur. Quapropter has etiam intueri, ac cuſtodire incolumes oportet, ne vel immoderatis curationibus, vel ipsâ ægritudine debilitatæ collabantur. Servantur autem commodo cibo, potione, aëre. Viſum eſt de his ſingulis, quæ ſuprà comprehendi, ordine dicere, omnemque rem ita oculis ſubjicere legentium, ut quæ vera ſit ratio, atque via continuatas as febres ſanandi, ſatis ſuperque ſciri poſſit. *In morbis ægri vires ſpectanda.*

CAPUT II.

De Miſſione Sanguinis.

QUoniam duo mittendi ſanguinis capita, ac veluti ſcopi ſunt, morbi magnitudo, viriumque robur, videtur profectò, ſi alias unquam, certè in

continuâ febre tentandum id auxilii genus eſſe. Nam ut maximus per ſe eſt morbus, ita ferè proprius habetur adoleſcentium atque juvenum; quibus naturaliter ſanguinis atque virium abunde eſt. Ergo etiam, ut primùm is ipſe robore valentem aliquem invaſit, ac cognitus (quod ferè ſecundo fit die) fuit, fas eſt ſanguinem, niſi quid prohibet, inciſâ venâ, confidenter detrahere, proque vi ægrotantis ac morbi vehementiâ fluere ſinere. Levat hæc res, exoneratque corporis rectricem naturam; adeò ut ea faciliùs in poſterum, quod reliquum eſt materiæ, vincat, & concoquat, quod concoqui poteſt, & id, quod alienum eſt, excernat. Nemo ſanè id unquam genus remedii ſine evidenti periculo in acutâ febre præteriit. Quos ſine eo firmiores vires fortè ſervant, eos ſanguis è naribus ubertim fluens, aut copioſæ ſudationes vindicare ab ancipiti periculo poſſunt.

Quando cognoſcatur Febris.

Sed in quæſtione poſitum id eſſe video debeatne per acutam febrem pueroquoquè, vel ſeni, vel fœminæ gravidæ ſectio venæ adhiberi? Puero *Galenus* infra annum ætatis decimum quartum ſan-

guinem non mittit. Multi etiam id factum in ſene, qui ſeptuageſimum ſuperavit, verentur. *Hippocrates* abortum etiam ſecuturum, ſi prægnanti ſanguis mitteretur, affirmavit. Sed eximenda rei hujus controverſia eſt. Antiqui magnas tentare vacuationes ſolent, quæ viribus parum firmis ſunt inutiles. Itaque non immeritò has ipſas in iis fugêre corporibus, quibus potens deficit robur, aut quibus alioqui firmis periculum abortûs ex detracto ſanguine, matri fœtuique alimento neceſſario, immineret. Id verò ut ipſi prudenter ſuis in evacuationibus caverunt, ita nos jure præterimus, moderatis contenti inanitionibus, quæ, viribus etiam ſub infirmis, non omnino ſic incommodent, quin poſt corrigi ea imbecillitas, ſervatâ hominis vitâ, poſſit. Dejectis ſuperatiſque viribus cùm vacuatio omnis, tùm maximè miſſus ſanguis officit. Verùm quæ ſub tenues quidem ſunt, parùmque firmæ, quid vetat, quòminùs reſpondentem ſuo modulo ſuſtinere inanitionem poſſint? Planè quidem ſic res ſe habet, ut qui graves morbos experiuntur, iidem poſſint & illorum quædam ferre remedia.

An Pueris ſanguis rectè mitti poſſit?

Sua pueris ineſt naturæ vis haud exigua, quæ etſi fluxo, raroque corpuſculo indita facilè labaſcit, admittere tamen ſub acutiſſimâ febri qualemcunque ſanguinis miſſionem poteſt: maximè ſi ætas haud multò inferior anno eſt decimo quarto. Quæ hinc evenit imbecillitas, corrigi ea poſt alimento facilè poteſt. Prorſus enim præſtare videtur, præſenti mortis periculo, afflictis utcunque viribus, puerum eripere, quàm febre ſuperatum perire ſinere. Quod quidem exemplum feliciùs, quàm *Græci*, *Arabum* familia ſecuta eſt. Nam quòd *Galenus* ſubſtantiæ puerorum uberem cauſatur fluorem, eumque abunde eſſe ad curationem profitetur, vicemque ſanguinis miſſi gerere, nihil eſt. Debile enim id eſt, nimiſque lentum præſidium in acuto atque præcipiti morbo acceleratum efficaxque poſcente remedium. Locus eſſe aliquis conſilio *Galeni* poteſt, ſi de ſanis audiatur pueris, quibus ſui ſufficit corporis fluxa reſolutio ad inſultus morborum avertendos. Quum autem febris hos acuta premit, permiſſum eſt ſanguinem utcumque mittere, maximè ſi corpore viribuſque ſunt firmi.

De ſenibus autem firmis, quorum ſolidum corpus haud ita facilè reſolvitur, quid attinet dubitare, quin innoxie, cum acuta id poſtulat febris, ſanguinem emittant. Hic verò *Razes*, Auctor *Arabs*, adeò ſectionem venæ non horruit, ut vel ipſis etiam decrepitis, modò qualiſcunque ſuppeteret vis, eam confidenter bonoque ſucceſſu adhibuerit. Id quoque *Galenus* ſentit: cum non modò numerum attendendum eſſe ſcribit annorum, ſed & corporis habitum. Sunt enim, inquit, qui ſexageſimo ætatis anno miſſionem ſanguinis non ferant, utpote præſicci, ac promptè inareſcentes, paucique ſanguinis; cum quidam ſeptuagenarii ferant, qui nimirum ſanguine pollent, ac vires ſortiti ſunt haud impotentes. Id certè modò intelligas licet, ubique curantis conſilium non ad ætates certis circumſcriptas annorum finibus, ſed ad vires dirigi oportere. Si juvenis, inquit *Celſus*, imbecillus eſt, malè ſanguis emittitur. At firmus puer, & robuſtus ſenex tutò curantur. Quanquam meminiſſe convenit parciorem hic eſſe debere inanitionem, minimumque fiduciæ de viribus facilè collapſuris habendum. Quaprop-

An Senibus?

ter is etiam ipſe *Celſus* exiſtimavit, maximè in his medicum imperitum falli poſſe, quia ferè minùs roboris illis ætatibus ſubeſt.

An mulieri prægnanti? Jam verò mulieri quoquè prægnanti inimica videatur venæ inciſio, quoniam, erepto fœtui alimento, proclivis eſt abortus, maximè per acutam febrem, quæ & ipſa quoquè ſanguinem incendio conſumit, ac vires debilitat. Scilicet hic poſt venæ ſectionem viribus, juſtoque ſanguine eſt opus, cùm ad morbi reſidui depulſionem, tùm etiam ad fœminam, ejuſque ſuſtinendam ſobolem. Ut mirum non ſit, facilè periculum ab inanitione ſanguinis eſſe, cum in unâ muliere duo corpora ſimul ſuſtinentur. Specioſa quidem argumenta hæc, ut veri habere ſpeciem videntur, ſanguiniſque dehortari miſſionem; ita prorſus debilia ſunt, ubi pro noſtri ſæculi conſuetudine moderatè ſanguis mittitur, ad commodam virium prægnantis tolerantiam. Quid enim gravidæ offecerit, ſub acutiſſimâ febre, quæ exitium, & matri, & fœtui intentat, ad uncias quatuor vel quinque detractus ſanguis? Quid contrà immitius, quàm miſeram mulierculam, ſalutaris caſſam

auxilii, proterviæ ſæviſſimi morbi dedere, ipſumque fœtum uteri clauſum latebris, futuræ lucis ſpe deſtitui, atque emori ſinere? At magnis morbis magna convenire dices remedia, neque tantillo emiſſo ſanguine acutè febricitantem mulierem juvari admodum poſſe. Verum hic reſpondeo: quoniam virium potior, quàm morbi eſt obſervatio, *Galeni* eſſe ſequendum conſilium: qui quidem, cum ingens ægritudo inſignem detractionem exigit, quam tamen ſemel vires non ferant, iterari eam oportere ſcripſit; mediiſque temporibus ſic voluit ſuſtineri alimento ægrotantem, ut tutò ſecundâ ſectione dematur, quod ſemel demi ſine periculo nequivit. Quanquam tamen unica ferè ſufficiat miſſio ſanguinis, quoniam multum detrahere in eâ fas non eſt muliere, quæ juſtum ſanguinis modum & ſibi, & fœtui ſervare debet: maximè ſi poſterioribus temporibus in molem is fœtus grandeſcit. Primis autem imprægnationis menſibus tutò licet, ſi acuta invaſit febris, pro hujus exigente magnitudine, ſanguinem emittere. Tum enim ipſi etiam in corpore redundant ſucci, menſtruis compreſſis, tenelloque fœtu exigui poſtulante ali-

menti fomitem. Hanc propter abundantiam, vitio etiam humorum ſæpe implicitam accidit, ut capitis oriantur dolores itemque nauſeæ, & horrores, & febres, & hujuſmodi incommoda; quæ, uti primis menſibus urgent tribus, ita creſcente in molem, & in quartum menſem fœtu, ſponte etiam ceſſare, quia majore opus eſt nutrimento, ſolent. Ad horum averſionem tædiorum, complures gravidæ (utique ſi his corpus naturâ ſucculentum eſt) primis menſibus venam ſibi incidi curant, eâque providentiâ ſeſe ſervari incolumes, atque editum fœtum manere ſaniorem, minuſque ſcabiei, ac ſimilibus cutis vitiis opportunum experiuntur. Quòd ſi ſanè id genus auxilii rectè arripiunt, quid non faciant hæ, quibus atrocis morbi præſens neceſſitas id ipſum imperat? Neque verò par diſcrimen (ut quiſpiam exiſtimet) à miſſo primis menſibus ſanguine incumbet, quod à purgatione tum eſſe *Hippocrates* ſcripſit. Nam antiquorum purgantes potiones tenelli fœtus nova debiliàque vincula convellendo facilè diſſolvunt, totumque ſimul corpus impensè exagitant, ut mirum non ſit, ipſum ſubinde abortum ſequi. At ſanguinis miſſio, maximè

etiam noſtra, ſine vi, ſine corporis perturbatione, leniter id, quod ſupereſt, demit, matremque onere humorum, integris viribus, integrâque ſobole levat. Quòd ſi, etiam mediis prægnationis menſibus tribus, purgantia medicamenta *Hippocrates* indulſit, cur nefas ſit tum quoque ſanguinem, inciſâ venâ, moderatè trahere. Adeò manet perpetua hæc, inconcuſſaque ſententia, in gravidis acutâ occupatis febri, non videri ſolam debere conceptionem, ſed vires æſtimari, corporiſque ſtatum, & ex his conjecturam fieri, liceatne tuto periclitari, quod morbus poſtulat, auxilium. Itaque ubi magna acutaque febris urget, ſemper emittendus eſt, ſi vires reſpondent, ſanguis.

Si vires ſufficiant, ſemper mittendus eſt.

Porrò hæ vires certis comprehenſæ ſedibus hinc in omne corpus proficiſcuntur: animales, quæ ſenſum motumque præſtant è cerebro per nervos: vitales, quæ calorem vitæ conferunt è corde per arterias: naturales jecori inſitæ, quæ per venas nutritionis adjiciunt tutanturque beneficium. Hæ functiones atque hæc opera, ſi rectè fiunt, integras vires arguunt: ſin imbecilliter atque malè, infirmas. Ergo tenax vigilia,

Quomodo vires æſtimari poſſint.

delirium, ſopor, diſtèntio nervorum, virium animalium teſtantur imbecillitatem. Pulſus autem parvus, obſcurus, debilis, ſpiratio parva, difficilis, crebraque, niſi pectoris pulmoniſve ſequantur vitium, infirmum oſtendunt vitæ robur. Cruda autem excrementa, vel penitus vitiata, itemque parcè prodeuntia, vel retenta, naturalium virium imbecillitatis ſunt argumenta. Per acutam itaque febrem, ut certè in omni quoquè morbo magno, ſiquidem hæ vires firmæ ſunt, vena erit incidenda: ſin morbi ſævitiâ, aliiſve ex cauſis dejectæ eſſe cernuntur, temperandum ab emittendo ſanguine eſt.

Cum languidiores ſint paucam detractionem iterare convenit.

Cæterùm ubi ſic eædem ſunt afflictæ, ut prorſus dejectæ non videantur, ſed, attrito tantùm robore ſolito, languidæ, morboque tum magno, ut continuâ febri, ſi oppugnantur, nequaquam vel omittere ſectionem decet, vel affatim multùmque ſemel evacuare (hoc enim ægrum eſſet extinguere, illud ſine ope libidini atrocis mali relinquere) ſed paucam detractionem iterare convenit, medioque tempore vires reficere. Eam profectò ſecutus eſt viam, ut nuper dixi, *Galenus*, qui, cum parum firmus eſt

homo, principio, quantùm ſatis viſum eſt, detrahit, & poſt, quod defuit, iteratione ſupplet.

Partitis venæ ſectionibus, quodnam ſpatium interponendum ſit.

At ſcire licet, hanc partitionem non eſſe in ſpatia rejiciendam complurium dierum, ſed eodem tentandam die, modò aliquot interpoſitis horis, modò unicâ duntaxat: interdum & mox in ipſo fluoris impetu, vel diſſoluto vinculo, vel vulneri ſuperindito digito. Inter quam moram, ſupinus decubitus, vini odor, vel mali punici deguſtatus ſuccus vires refocillat. Intervalla etiam hæc pro viribus affectis præfiniuntur, quæ vires, creſcente morbo, ſemper fiunt imbecilliores. Vehementer fractæ longiora inſtaurationis ſpatia exigunt; paulò firmiores, contractiora. In acutâ tamen febri, cui ceu totis corporibus inhæreſcenti, iteratio, non etiam revulſionis, ſed unius vacuationis gratiâ adhibetur, non ultra diem poſterganda eſt; id quod ideo præcipitur, ut ne efferveſcens intus ſanguis, vel in viſcus aliquod irrumpat præcipuum, vel majorem putredinem, niſi maturè dematur, contrahat. Ad hæc poſterioribus diebus vires redditæ ſunt ex morbo imbecilliores, ipſâque materia, quia concoqui

cœpit, atque à bonis ſuccis ſeparari, tum potiùs purgatione, quam venæ ſectione, tolli debet. Quæ res poſterioribus abhinc locis patebit: arguetque gregalium illorum medicaſtrorum imperitiam, qui febribus etiam vigentibus, venam tundunt.

In ſummâ tamen imbecillitate, huic remedio omnino parcendum eſt.

Sed redeundum nobis ad quæſtionem virium eſt. Controverſum eſſe apud antiquos video: Sanguiſne etiam tum debeat mitti, cum ingens quidem id deſideret febris, eoque ſine præſidio certa pernicies ſit, neque tamen id patiantur vires, vel ab ipſo ægrotationis principio, vel increſcentis, vigentiſve, morbi impetu (neglectâ per initia detractione) imbecilliſſimæ? *Cornelius Celſus* in ejuſmodi re ſatius putavit, anceps experiri auxilium, quàm nullum. Si nihil, inquit, aliud apparet auxilii, periturusque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quoquè viâ fuerit adjutus, in hoc ſtatu boni medici eſt, oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; faterique quantus in hâc ipsâ re ſit metus, & tum demum, ſi exigetur, ſanguinem mittere. Aliter verò *Galenus*, meque judice, rectiùs hanc rem judicavit, parcendum ſemper remediis eſſe cen-

ſens, quæ & vitæ cuſtodes vires delent, & medico pro gloriâ dedecus, calumniamque conciliant. Ergo etiam rectiùs præſagio uſi, ab omni culpæ opinione conſcientiam liberamus, & nominis exiſtimationem, artiſque noſtræ venerabilem dignitatem tuemur. Crudelis hominis officium facit, quiſquis morbum unà cum vitâ ægrotantis aufert. Quamobrem ſemper vires, ubi quid exinaniendum eſt, intueri oportet; quæ ſi penitus invalidæ fractæque videbuntur, magna præſidia reſpuunt, blandioribus quibuſdam, quamdiu ſupererunt, fovendæ rebus. Id profectò humanitatis eſt pium officium, deploratos etiam ægros aliquo ſaltem artis noſtræ beneficio conſolari. Verùm excuſandus utcunque (quantùm nobis videtur) *Celſus*, Auctor haud infimæ inter antiquos notæ; cujus præcepta, quoniam ubique artis magiſtrum ſapiunt *Hippocratem*, fas non eſt temere repudiaviſſe. Locum eſſe ſuæ præceptionis præcipuum is Auctor ſcripſit, ubi nervi reſoluti ſunt; ubi ſubitò aliquis obmutuit; ubi anginâ ſtrangulatur; ubi prioris febris acceſſio pene confecit, paremque ſubſequi veriſimile eſt, neque eandem videntur ſuſtinere ægri vires poſ-

ſe. Hæc iſta profectò ſatis arguunt, oppreſſas copiâ humorum vires, non in ſeſe diſſolutas, à *Celſo* intellectas eſſe. Oppreſſas nimirum intelligo eas, quæ propter affluentiam humorum complurium, calore atque putredine nimis efferveſcentium, vel periculoſo impetu partem aliquam impetentium vel occupantium, momentaneam, veluti ab onere moleſto gravatæ, ſpeciem imbecillitatis falſam præbent. In eo autem rei ſtatu, niſi detractione vires maturè ſubleventur, in multo verſantur periculo.

In acutis morbis, vires vitales ſunt præcipuè conſideranda.

Nondum de viribus ſatis. In quæſtione poſitum à nonnullis id fuiſſe video: Omneſne corporis conſiderari vires in acutâ febri, ut certè in omni quoquè morbo, ad miſſionem ſanguinis debeant: an verò pleræque ex his duntaxat? *Galenus*, in acutis morbis, ſat eſſe putavit vitales tantùm intueri; quarum ſi robur valet, tutò ſecari poſſe venam ſcripſit. Id præceptum rationes certè non prorſus rejiciendas habet. Acutus enim morbus, maximèque continua febris, quia brevi ſolvitur, haud magno ſanè incommodo ſolidas afficere partes, ut longus, poteſt. Tum etiam, integro vitali robore, non uſque adeò

metuenda videtur virium animalium imbecillitas, ut quæ, evicto morbo, ſponte paulò poſt ceſſat. Memini videre acutè febricitantes haud parum multos, qui ſub ipſam judicationem, gravi oppreſſi primum delirio, dein alto ſopore, ſimiles moribundis, ſine mentis uſu, ſine motûs ſenſûſque certo imperio, alius duas treſve horas, alius diem, & quidam apud *Nervios* biduum decubuerint, firmo tamen ſtabilique pulsûs robore: quæ profecto res ſalutis rectique præſagii ſpem mihi veriſimilem præbuit; id quod, profuſis ortis ſudoribus, atque dejectionibus alvi, feliciter ſecutum fuit. Prorſus quidem ſic ſeſe rem habere exiſtimo: Per evacuationes acutis febribus accommodas, pulſui, ut magnam tribuere vim, ita non omnia medicum credere oportere, utpotè rei multùm ancipiti atque fallaci, quam facilè mille res variant turbantque: ætas, ſexus, corporum natura, infirmus ſtomachus, metus, ira, lætitia, ex improviſo ingreſſus medicus, ſimiliaque ſexcenta, quoniam ſpiritus afficiunt vitales, recta judicia pulſus corrumpunt; ut imbecillus is homo videri poſſit, cui vires ſuppetunt, & valens rurſum, quem defi-

Quarum bonus index eſt pulſus, ſed interdum fallax.

ciunt. Hujuſmodi itaque remotis caſibus videre oportet, maneatne conſtanter firmi roboris pulſus; qui ſi ſic eſt, confidentiùs per acutam febrem detrahi ſanguis poteſt. Illud quoque ſequitur, ut omnibus in morbis, ſi quid vacuandum eſt, conſulendas ex æquo vires omnes eſſe: ita in acutis præcipuè vitales, in vetuſtis naturales, in utriſque indifferenter animales. Acutæ ſiquidem febres, quoniam & exiguo tempore magnâ vi corpus oppugnant, & profuſis inanitionibus finiuntur, robur ſpirituum vitalium, quod illa tùm efficiat, tùm ſuſtineat, maximè requirunt. Longi verò morbi non tam effuſis, vel tam evidentibus vacuationibus, quàm vetuſtate, lentiſque concoctionibus, vincuntur. Itaque in his ipſis vis potiſſimum naturalis, ſeu concoctrix requirenda atque ſpectanda eſt, ſi quid rectè atque tutò vacuatum velis.

In vetuſtis naturales.

Id poſtremùm hâc in quæſtione virium concludam; quanquam vitale robur primas hîc partes habet, nequaquam tamen habere in univerſum omnes. Nam etſi maximè, ac primùm vis vitalis profuſâ detractione labefactatur, cæteræ tamen unà etiam concutiuntur, qua-

Et in acutis etiam aliquatenus hæ quoquè, cumque his animales.

rum caſus æquè homini exitioſus, ut vitalis, eſſe poteſt. Porrò ut in acuta febri, pollentibuſque viribus, mittendi ſanguinis neceſſitas (quod hactenus ſatis demonſtravimus) certa eſt, ita ejus effluentis incerta variàque ſervatur menſura: prout febris eſt magna, & alia atque alia corporis natura, itemque ætas hominis, & anni tempus, & hujuſmodi non eadem. Qua de re jam nunc agendum eſt: atque hinc idoneum tempus mittendi ſanguinis præfiniendum.

CAPUT III.

Quâ Menſurâ acutè febricitantibus Sanguis debeat mitti.

SAnguinem per acutas febres mittere, commune eſt; verum convenienti eum menſurâ, ac moderatione mittere, haud æquè vulgatum, æquève expeditum videtur. Obſervationes enim haud leves habendæ ſunt, quibus certa ſanguinis detrahendi quantitas definitur. Conſiſtunt autem hæ in collatâ morbi atque virium æſtimatione. Magnus enim ac vehemens

Conferenda eſt morbi, viriumque magnitudo.

Quouſque in Febri continente mitti ſanguis debeat.

morbus, validæque ſi coëunt vires, liberalem poſtulant vacuationem. Febris verò continua (ut primùm de morbi magnitudine, ac mox de viribus agamus) quia in numero magnarum ponitur ægritudinum, ferèque bene habiti eſt corporis, ac calentis ætatis propria, multam exigit detractionem, maximè ſi continens ſit febris (σύνοχον *Græci* vocant) quæ venas nimiâ ſuccorum pariter omnium mole diſtendat. Sub quo caſu *Hippocrates* atque *Galenus* veriti non ſunt, donec etiam animus deficeret, ſemel trahere. Quam ipſi rem ratione, experientiâque ducti tentaverunt. Profusâ namque hâc inanitione primùm homo in contrarium agitur ſtatum, celerrimè ex defectu animi refrigeratus; poſt autem alvus ſubinde prorumpit, vel bilis ubertim evomitur, vel certè copioſis ſudoribus corpus perfunditur, atque hinc alios protinus contingit convaleſcere, alios plurimùm juvari. Quò minùs placet, quod *Avicennas* in Synocho putridâ miſſionem ſanguinis in vices partiatur, parum memor ejus præcepti *Hippocratici*, magnis morbis magna remedia conferenda eſſe. Porrò, quod ad animi attinet defectum, ſcire licet

licet haud ſemper eum eſſe expectandum, verùm citra hunc etiam ſemper à detractione deſiſtendum, cum ſatis pro morbi, viriumque ratione emiſſum eſt. Sunt enim, quibus ægrè animus deficit, quos ſi huc uſque vacuare tentares, perderes. Si tamen linqui animo aliquem, dum adhuc ſanguis intra modum fertur, continget, protinus comprimenda fluxio eſt, ſemperque antè inaniendi finis faciendus, quàm animus planè deficiat. Ergo etiam pulſui intentum eſſe medicum oportet, ut ne pro animi deliquio mors occupet, & quum is ex magno parvus fieri cœpit, ex æquali inæqualis, ex vehementi debilis & obſcurus, à detrahendo protinus ceſſandum eſt; maximè, ſi ſanguis haud pari impetu fertur, animoque languere is, cui mittitur, cœpit. Hæc autem defectum vel antecedunt, vel comitantur, pandiculatio, tinnitus aurium, oculorum quædam quaſi ſuffuſio, & interdum (petente ſtomachum humore) ſingultus, atque nauſea.

Quo uſque in continuá.

Haud æquè profuſâ detractione hæ febres gaudent, quas cauſâ diſcriminis, Græci συνεχεῖς, noſtri continuas vocaverunt, quoniam per has ipſas haud tan-

tus, ut in iis, quas συνόχυς atque continentes appellari volunt, affluit ſanguis: ſed aliquis per ſe ſolus in vaſis majoribus computruit humor, qui moderatione ſanguinis detractione minuendus eſt.

Virium magnitudo colligitur ex hominis

Porrò de viribus ſic habeto: Si potentes quidem hæ ſunt, liberalem inanitionem admittunt, dejectæ verò penitus nullam, mediocres imperfectam quidem, ſed tamen utilem. Variat earum robur, prout ſunt hominis, temperamentum, conſtitutio, habitus, ætas, itemque anni tempus, regio, cœlum, conſuetudo victûs, genus vitæ, incidens evacuatio, atque ea ſimul ſymptomata, quæ incidere graviora per acutas febres ſolent. Incipiam à corporis naturali vel aſcititio temperamento, &, qui ipſum proximè comitatur, habitu.

Temperamento.

Temperatum itaque corpus, juſtam, morboque reſpondentem detractionem ſuſtinet. Calidum verò, ac ſimul ſolidis humidum fluxumque partibus, quale puerorum eſt, qui plurimùm indies à calore innato diſſolvuntur, parciùs inaniri poſtulat. At ſi calidum, idemque non nimiùm ſolidis madens, multo ſanguine affluit, quale certè Athle-

tarum eſt, id omnium uberrimæ par eſt evacuationi. Calidum autem, ac modicè ſiccum ferè latas quoquè venas habet, ideoque magis licenter id inaniri, quàm frigidum humidumque, aut frigidum ac ſiccum poteſt. Utrumque enim hoc exiguas poſſidet venas, & caloris haud æquè multum.

Habitus autem corporis denſus, firmus, plenus, muſculoſus, liberaliter ſanguinem mitti poſſe docet; minùs autem, qui mollis eſt, & rarus, & obeſus, & albus. Tenuium enim index venarum eſt, ac ſanguinis paucioris. Modicè gracilis habitus, ſi latis eſt venis, uberioris ſanguinis argumentum eſt: ſi tenuibus, imbecillitatis. Itaque, ut ille plus mitti ſanguinis permittit, ita hic quàm fieri poteſt, minimùm. Porrò ſcire licet, fallacem interdum eſſe habitûs notam, neque ex eo indicium ſemper haberi certum de ſanguinis modo, atque de viribus corporis poſſe. Scilicet is ipſe habitus certâ quâdam vitæ, victûſque ratione aſcititiam conſtitutionem amiſſâ naturali, acquirit. Labor, vigilia, ſollicitudo, parcus tenuiſque victus, habitum naturâ pinguem ſæpe gracillimum fecere. Otium contrà, plenior ſomnus, animus tran- *Habitu.*

quillus, plenus frequenſque cibus, ac potus, gracilem naturâ hominem multâ ſæpe carne, & interdum adipe oneraverunt. Ergo vera diſcrimina rerum harum ex ipſis petenda ſunt venis, quæ ſi latæ ſunt, vel in habitu etiam pingui faciliùs miſſionem ſanguinis ferunt: ſin tenues ſunt, quanquam forſan gracilè corpus eſt, ægriùs id genus, vacuationis ferunt. Adeò rectè *Cornelium Celſum* dixiſſe video, vim corporis meliùs ex venis, quàm ex ipsâ hominis ſpecie, æſtimari debere. Commodum ſeſe nobis offert, habitum corporis verſantibus, multorum imperitia medicorum, qui, ubi ſanguis eſt emittendus, id habitûs præceptum adeò non intelligunt, ne dicam, contemnunt, ut ſine diſcrimine per acutæ febris inſultum, omnibus & mollibus, & firmis, & gracilibus, & obeſis intemperanter ſanguinem demant. Huic Medentium errori potiſſimùm expoſiti ſunt *Germani*, *Britanni*, *Gallique Belgæ*; quoniam hi populi molliori, magiſque inflato ſunt corporis habitu, quàm vel *Græci*, vel *Itali*, vel *Hiſpani*. Siquidem his gentibus, quia ſolidum muſculoſumque eſt corpus, ac venarum latarum, profuſæ etiam vacuationes,

ubi ingens urget morbus, non officiunt. Narrat *Galenus*, nonnullis ſe *Græcis* ſanguinem, ad ſex uſque libras, magno ſucceſſu, ſine virium afflictione, miſiſſe. Et *Itali* quidem *Hiſpanique* Medici ſæpe ſuis prudenter atque tutò ſanguinem, ad duas etiam libras, demunt. Horum exemplum quiſquis in noſtris imitari corporibus per acutam febrem volet, adeò vires debilitaverit, ut poſt vel morbo ſuccumbant, vel certè, ſi ſanitas redit, ita maneant offenſæ, ut, complurium curriculo annorum, vix recuperare priſtinum ſtatum poſſint. Vidi equidem noſtratium haud parum multos ita vacuatos inconſultâ temeritate Medicorum, alios præmaturâ coactâque judicatione labefactatos periſſe; alios in hydropem, alios in aliud, atque aliud genus vitioſi habitûs conjectos. Cum ſynochus invaſit, ſi corporis natura gracilis eſt, & ſpiſſa, & dura, & copioſi ſanguinis (talis ferè eſt *Italorum*, atque *Hiſpanorum*) confidenter, ait *Galenus*, ſanguinem mittes. At ſi triginta (inquit) annos is natus eſt, cui ſanguis mittetur, ſed laxus, molliſque ſit, & pinguis, & albus, ac gracilibus venis, huic aut ſanguinem non mittes, aut parum detrahes. Quòd ſi id

tam religioſè in his *Græcis*, vel *Romanis*, qui forté molles, albique ſint, ſub temperato cœlo, *Galenus* cavit: quantò majore curâ in noſtratum ſic affectis verendum eſt corporibus, quibus ſupra hujuſcemodi habitum, cœlum quoquè frigidum perpetuæque propter voracitatem cruditates incommodant, quò minùs ubertim, minuſque licenter exhauriri iis ſanguis debeat. Quin nec ipſos etiam vel *Græcos*, vel *Italos*, ſub febri quantumvis acutâ, ac gravi, adeò exinanire ſanguine licet, quin ejus bona reponi pars ad ſpatium curationis debeat, idque, ne alere ægrum intempeſtivè cogamur. Nutrimentum verò omne, quia virium causâ datur, non uſquequaque in febribus quæritur continuis, ut quæ breves ſunt, & in imbecillum cadere hominem non conſueverunt. Itaque ex cibo vel pleniore, vel intempeſtivo additur ad morbum. Adeò neceſſum eſt alterutrum ſequi, aut febrem, ſi nutris, augere, aut vires nimiâ ſanguinis miſſione fractas, ſi non nutris, dejicere. Commodè vetus ille, me judice, *Hippocrates* ſcripſit, vaſorum in extremum deductas inanitiones periculo eſſe opportunas. Præſtare igitur *Galenus* exiſtimavit, bo-

nam partem ſanguinis, qui proprium ſit partium nutrimentum, relinquere, pauciſſimiſque ſorbitionibus, ac poculis uti, quæ, per acutas febres, potiùs medicamenti vicem, quàm alimenti, gerere debent. Quòd ſi in his morbis ſolus ſuperflueret ſanguis, ſine putredine, ſine vaſorum obſtructione, fas utique eſſet, quovis in corpore, cujuſcunque id habitûs, atque naturæ fuerit, tantùm auferre ſanguinis, quantùm pro modulo virium liceret. Verùm quia venæſectio proprium remedium obſtructionis, atque putredinis non eſt, ſervari etiam bona pars ſanguinis debet, qui vires foveat, & in expugnationem morbi reliqui armet, atque tutetur. Id profectò ſatius eſt ſequi, quàm ægrum, ſemel omni vi effusâ, fortaſſe præcipitare. Nemo hercle, me propter hæc dicta, eſſe clamet *αἱμοφόβον*, & uſque adeò malè peritum, ut neceſſaria morborum remedia contrahere velim, atque extenuare. Equidem modum horum propono legitimum, cujus efficacem auctorem habeo *Galenum*, ipſamque ſuffragantem cum experientiâ rationem. At enim dicet aliquis, ingentem eſſe in humano corpore ſanguinis vim, ſed & ſponte naturæ qui-

buſdam è naribus, ad tres uſque libras, eum ipſum erumpere, nullâ virium calamitate, vel incommodo: itaque licere nobis, per neceſſitates morborum, arte quoque è naturam imitari. Scribit *Fernelius*, extitiſſe acutè febricitantem gravidam, cui, die ſeptimo, tantâ copiâ è naribus ſanguis promanarat, ut pelvim impleret, exæquaretque libras paulò minùs quatuor, ſuperſtite matre, ſervatoque fœtu in maturum pariendi tempus vegeto, ac vivido. Porrò hæc vera ut ſunt, ſpeciemque probabilis adverſus nos rationis multam habent, ita nequaquam evertere ſententiam noſtram poſſunt. Scire enim licet (id quod ab aliis parum fuiſſe animadverſum ſcio) longè magis virium ſubſtantiam debilitari atque diſperdi, ſanguine per grandiorem cubiti venam confertim effuſo, quàm, longo horarum ſpatio, ab exilibus narium recluſis venis ſtillante. Hîc enim, haud ita multum ſpiritûs vitalis diſperit; illic, grandi vulnerato vaſe, ſanguis ubertim, copioſiſſimo cum vitæ ſpiritu, prorumpit. Viſi nobis ſunt acutè febricitantium nonnulli, quibus cum, morbo incipiente, ſanguinem ad octo miſiſſem uncias, protinus animis acciderit defectus, cum

tamen progreſſu morbi, tres ſanguinis libras, aut his amplius fundentibus, ne quidem ullus animi languor, non dicam, defectus obrepſerit. Quis non vidit, recluſis hæmorrhoïdibus, aut menſibus fœminarum, per multas etiam ſeptimanas, paulatim promanantem ſanguinem? Aut denique ex vulnere aliquo (quod non grandem quidem venam vel arteriam violavit) eum ipſum intemperanter effluxiſſe, nullâ ortâ deficientis animi, aut ſyncopes notâ? Quod ſi iiſdem in corporibus, ſub acutâ febri, parem ſanguinis portionem, imitatione propoſitæ ductus inanitionis, detrahere aliquis, aperto cubiti magno vaſe, tentaverit, is profectò, ortâ ſyncope, vires hominis, vitamque unà cum morbo tollet. Quò magis conſtat, fruſtra id exemplum à multis etiam præcipuis viris arreptum eſſe, quin contrà potiùs ſpectari locum, unde ſanguis emittitur, oportere, ſitve is hujuſmodi, per quem minimo tempore multum diſſipari ſanguinis ſpiritûſque vitalis poſſit; ex quo certè loco ſanguis periculosè eâ menſurâ expromitur, quâ ſæpe ab extimis corporis locis, per tenues venas, ſine noxâ virium, manat. Et ut hæc parum, quod inficiamur, ſuf-

ſiciant, id certè vidiſſe eos oportuit, quod ratione fultum, quotidianâque comprobatum eſt experientiâ, haud æquè ſemper naturalem vacuationem, ut ea, quæ arte præſtatur, viribus officere. Cognoſcant hæc, expendantque velim omnes, quicunque, magnâ temeritate venerabilem illum vitæ theſaurum, ſanguinem, prætermodum præterque neceſſitatem, intemperanter profundunt.

Ætate. Proximum modò eſt de ætate dicere, quæ ſi aut puerorum, aut ſenum eſt, largam miſſionem ſanguinis reſpuit: faciliùs eam ipſam mediæ ſuſtinent ætates, ut quibus cum virium robore, & corpore benè conſtituto, ſanguis eſt affluentior. Quanquam autem naturæ vires ſatis valentes pueris ſint, ferreque ob id detractionem poſſe videantur: quia tamen humido fluxoque corpore continentur, facilè miſſo ſanguine collabuntur, ideoque modicas tantùm vacuationes, urgentibus morbis, tolerant. Senibus autem ſua reverà deficit vis, præcipuèque decrepitus. Proin, ut ii, qui etiamnum ſunt ὠμογέροντες, id eſt, qui crudâ, viridique adhuc ſenectâ ſunt, profuſam tantummodò vacuationem reſpuunt, ita decrepiti, aut nullam, aut certè parciſſimam admittunt.

Porrò anni tempus, ſi vernum eſt, liberaliùs vacuari ſanguinem poſſe indicat: æſtas, hiems, atque autumnus, contractiùs. Sed quæri poteſt: Quodnam ex his temporibus plùs minuſve reſpondeat detractioni? *Galenus* parciùs emitti ſanguinem autumno oportere ſcripſit, eoque multò minùs hieme, omnium autem minimùm æſtate. Id præceptum magno errore noſtri ſecuti ſunt, non quidem ullo *Galeni* eâ in re lapſu, ſed quòd perperam id ad ſuos quoquè *Germanos*, vel *Belgas* detorſerunt, quod de Græciæ tantùm gentibus, & in earum comprehenſis circulo intellectum oportuit. Ea in univerſum lex ſtatui certa debet; eo ſemper tempore anni liberaliùs effundi ſanguinem poſſe, quod maximè ad temperiem accedit. Hoc ipſum enim ſanguinem adjicit, & firmiores corporis vires facit. In *Græciâ* itaque, *Hippocratis* quidem illâ, atque *Galeni* patriâ, quoniam corpora per hiemem, non admodum ibi aſperam, moderatè coguntur, ſanguinem, atque naturæ calorem ſat pollentem habent, ſic ut tum, ſine periculi metu, per acutæ febris neceſſitatem, bona ſanguinis pars demi poſſit. In noſtræ verò regionis tractu, per duriſſimum

Ex anni tempore.

hiemis gelu, niſi viſcera juſto ſanguinis modo communiantur, in grave cadent refrigerationis, ac debilitatis periculum. Itaque tum longè parciùs ſanguinem trahere convenit, quàm ſi æſtas eſſet, quæ nobis ſatis eſt tolerabilis, neque ardores æquè moleſtos, ut hiems algores, exhibet. Certè corpora noſtra, cruditati opportuna, commodè excipiuntur ab æſtate, quæ ſæpe ſuccos perfectiores, meliuſque coctos reddit. Ipſa hiems, tùm ambientis nos cœli rigore, tùm voracitate hominum, ſuccos antè naturaliter ſubcrudos, longè efficit crudiores; eique incommodo, qui verſus Aquilonem propiùs incolunt, & orientem ſolem, magis patent: minùs autem hi populi, qui cœli temperato tractui ſunt viciniores. In *Lybiâ* autem minimùm ſanguinis æſtate demendum, quoniam hæc illic torrentiſſima eſt, corporaque reſolutione maximè debilitat. At mediâ hieme, quæ ei loco prorſus temperata eſt, tantùm ſanguinis auferre, reſpectu temporis, licet, quantùm noſtris hominibus, medio etiam vere.

Regione Adeò apparet, præceptum illud temporis perpetuò non eſſe uniuſmodi ad ſanguinis præfiniendam menſuram, ſed

variare maximè ſitu regionum, prout hæ magis minuſve ad exacti temperamenti mediocritatem acceſſêre. Ergo *Scotis*, *Anglis*, *Livoniis*, *Danis*, *Polonis*, *Belgis*, *Germanis*, minùs adimere ſanguinis, hieme, quàm æſtate, decet; contrà, *Luſitanis*, *Mauris*, *Ægyptiis*, *Palæſtinis*, *Arabibus*, atque *Perſis*, plùs hieme, quàm æſtate. *Galli* autem *Celtæ*, atque *Aquitani*, *Hiſpani*, *Itali*, atque *Græci*, quia non ita duras, uti nos, experiuntur hiemes, & quidem æſtates, etſi non æſtuoſiſſimas, paulò tamen ardentiores, majorem ſemper vacuationem eo ferunt tempore, quo firmiora corpora ſine periculo ſunt refrigerii, quod ipſis eſt hiems, quàm quo laxata calore affatim diffluunt, quod æſtas eſt. Poſt temperatæ regionis incolas, noſtri certè *Belgæ* tolerare utcumque hoc auxilii genus poſſe videantur, quibus frigora accidunt moderatiora, quæ inſitum naturæ calorem, atque ſuccos intus includunt, minimumque viſcera ſi mediocriter ſanguis trahitur, feriunt.

De cœlo illud quoquè, ſicut de regione, tenendum. Quod temperatum eſt, & nullâ vi tempeſtatum jactatur, largiùs docet licere vacuare; parciùs autem, *Cœlo.*

quod frigidis horret Aquilonibus, vel Auſtrinis inflammationibus extorretur.

Victûs ratione vitæque inſtituto. Aliquid etiam in victûs ratione, atque in vitæ inſtituto eſt. Athletæ omnes, & quicunque indies cibis bonis, ac ſolidis aluntur, eoſque probè concoquunt, liberaliùs emittere ſanguinem tutò poſſunt. Contrà, qui parſimoniâ uſi, tenuique contenti menſâ, multis ſeſe laboribus, atque ſollicitudinibus labefecerunt, his minùs ſanguinis fuerit detrahendum. Illud quoque ſcire convenit, plùs ſanguiguinis ei auferri poſſe, qui venæ ſectionem aliàs eſt expertus, quàm non experto.

Acutarum febrium Symptomata, quæ miſſionem ſanguinis dehortantur. Nunc ad ſymptomata veniam, quæ, per acutas exorta febres, largiorem ſanguinis miſſionem dehortantur; ut ſunt, immodica vacuatio, diſtentio nervorum, vehemens cum vigiliâ dolor, animi defectus: & hujuſmodi poſteriora quidem hæc, quia viribus multùm incommodant, parciùs eſſe vacuandum docent. Primum autem, quod immodicæ fuit inanitionis, ſymptoma, quia conficit id, quod arte quæritur noſtrâ, meritò vel parcam, vel omnino nullam ſuſcipi debere miſſionem ſanguinis indicat. *Immodica vacuatio per alvum.* Ergo etiam ſi per acutam febrem aliqui-

bus de cauſis venter nimiùm fluit, quidam minus eſſe detrahendum præcipiunt. Diligens virium cuſtos *Galenus* penitus ſuperſedendum eſſe aliis vacuationibus jubet, ubi alvi profluvium febri acceſſit, ipſumque ait per ſe ſufficere, etiamſi non ſit pro plenitudinis ratione; quotquot autem ita conſtituti, tanquam majoris egentes inanitionis, ſanguinem emiſerint, in graviſſima eos refert conjici pericula. Porrò in aliis vacuationibus, cruentis quidem illis, ſic habeto: Si natura confertim aliquid vi atque robore expellit ſuo, quod morbi præ ſe materiam ferat, ægrumque levet, ac commoda ſequatur copia, non modò non parum detrahere, ſed deſiſtere etiam in totum à miſſione ſanguinis licebit, omnemque rem agenti naturæ permittere. Exemplum eſto: in menſibus fœminarum, in hæmorrhoïdibus, atque in narium cruentis profluviis, in quibus ſi per continuam febrem ſic ſanguis funditur, ut humor, qui morbum fecit, abunde tollatur, parcendum venarum ſectioni eſt; ſin verò parum id fit abſolutè atque plenè, quæ deficere videbuntur, ea miſſo utcumque ſanguine fas eſt abſolvere.

Per ſanguinis eruptionem.

Expoſuimus hactenus earum obſervationes rerum, quæ menſuram mittendi ſanguinis præfiniunt, quæque non modò cum præſentes ſunt, hanc facultatem indicandi habent: verùm etiam ubi vel anteceſſerunt, vel imminebunt. Ingens profectò Medici quæritur ſolertia, qua multitudinem, vim ac dignitatem rerum harum intueatur, atque judicet, ut, quoad fieri poteſt, ubi ſanguis per acutam febrem mittetur, legitimæ menſuræ ipſum veluti punctum attingat. Quod ſi evadere eò ingenio hominis non poteſt, conabitur tamen accedere quàm proximè poteſt, ſemperque potiùs quid infra, cum anceps incidit dubitatio, ſubſiſtere, quàm effuſiore inanitione vires offendere. Etenim poſt, quidquid forte defuiſſe viſum erit, penſari aliis vacuationibus, ut alvi ductione, ut ſudore, ut urinis, poteſt. Neque enim pleniore cibo (ut fortè quis exiſtimet) in poſterum reſarciri videatur, quod ſupra modum vacuando peccatum eſt. Nam quoniam cibus ſemper ad morbum addit, & tum quoque alieno tempore, occupatis admodum in vigentem morbum viribus, datur, non poteſt quàm plurimum noxæ atque periculorum non inferre.

Minor potius quàm nimia ſanguinis copia auferri debet.

CAPUT IV.

Quo tempore per Febres continuas ſanguis mitti debeat.

QUoniam hæ febres, quas modò verſamus, in corpus ferè incidunt firmum, atque aliquâ ſuccorum affectum plenitudine, imprimis ea poſtulare auxilia videntur, quæ copiam humoris, incisâ venâ, demant, ne is intus relictus graviore putredine, atque incendio afficiatur, tum etiam ut ventilatio, tranſpiratioque, per ademtam copiam reddita melior, temperiem conſervet venarum, incrementaque putredinis, quantum fieri poteſt, minuat. Quiſquis hæc videt, facilè judicat primis quibuſque febris temporibus accelerandum id auxilium eſſe. Non ſolùm autem materiæ causâ, quæ febrem facit, id ita fieri debet, ſed etiam virium, quæ, incipientibus morbis, ſunt firmiores, utpote non admodum impares his, quæ ſecundam valetudinem nuperrimè tutabantur. Ferè au-

Incipiente Febrâ maturanda eſt venæ ſectio, neque poſt tentanda.

tem ad id auxilii capeſſendum genus aptiſſimus fuerit dies ſecundus, aut ſi quid prohibet, certè tertius. Supra hunc, atque etiam ſupra quartum, haud æque vel utiliter, vel tutò ſanguis mittitur, cum jam morbus multùm increvit, ac vires conſumere, cumque ipſa febris materia concoqui, & ſeparari à benignis ſuccis cœpit: quod naturæ inſtitutum permotis confuſiſque per miſſionem ſanguinis humoribus labefactatur. Quibus rebus impulſus *Galenus* maturandam eſſe detractionem ſanguinis judicavit, neque eam concocto, conſiſtentique morbo, adhibendam. Hæc curandi via per acutas febres ſemper ſervanda eſt, ut, vacuata primùm per miſſum ſanguinem plenitudine, quæ computruerunt, ubi concocta ſunt, alvi ductione, urinis, atque ſudationibus expurgentur.

Refellitur contraria Avicennæ ejuſque ſectatorum in hac re opinio.

Arabs Avicennas, & qui ejus ſunt edocti præceptis, peſſimo exemplo principiis febrium juſtam detractionem denegaverunt, futilibus his impulſi cauſis, quod bilis cum ſanguine permiſtionem (quæ illis ſecandæ venæ eſt nota) niſi poſterioribus diebus fieri non poſſe exiſtiment; dein quod ad ſanguinis

miſſionem opus eſſe concoctione judicent. Hic error, Auctore natus *Avicennâ*, & tot jam ſæculis in ſuos ſequaces derivatus, multos mortales neci dedit. Licenter enim ac facilè in vitam hominis gravis morbus ſævit, præcipuo ejus auxilio idoneis neglecto temporibus. Ineptit profecto *Arabs*, quod (cum opportunitatem ſecandæ venæ captat) non potius morbi vim, atque robur ægrotantis, quam bilis cum ſanguine miſtionem conſiderat. Ejus ipſe judicium miſtionis in rubrâ ponit, craſsâque urinâ; itaque, ubi ea quoque flammea tenuiſque mejitur, perquam religioſe à ſectione venæ temperat: quaſi tum adhuc per ſe bilis ſola ſubſiſtat, ac nondum ſanguini coïerit, quæ, illo detracto, veluti ſuo, uti ait, fræno, efferveſceret. Somni potiùs vicem, quàm ſalutaris præcepti gerit, quod hic Auctor proponit. Apertâ enim venâ, non ſolus per ſe ſanguis, ſed cuncti humores (qui tamen ſanguinis nomine continentur) effluunt: id quod in extracto ſanguine, ubi vaſculis exceptus refrixit, videre eſt. Quatuor enim diſtincti viſuntur ſucci, amiſſo ſcilicet nativo calore, qui ante in corpore eos inter ſe

miſtos temperatoſque tenebat. Jam verò, ſi continuæ febris materia in venis inſidet, quid hercle prohibet, quo minùs, his inciſis, effluat etiam cum ſanguine is humor, qui in eo quoque ipſo ineſt, & morbum creat? Æque penè abſurdum eſt, quod præparare concoctione ſanguinem, antequam mittit, is Auctor velit. Siquidem, amplâ cubiti diviſâ, uti decet, venâ, nunquam ita craſſus eſt ſanguis, quin protinus effluat. Scio *Galenum*, in magnâ venarum cruditate, priuſquam ſanguinem omnino mittat concoctionem moliri ſolere incidentium uſu medicamentorum. Verùm ea res nihil nos quidem offendit, quoniam is corporis ſtatus viribus caret, quarum occaſione unicarum, non autem ſanguinis craſſitie detractio procraſtinatur. Itaque eandem curandi viam hic ſequitur *Galenus*, quam in iis ſervavit, qui propter imbecillitatem modicis, iteratiſque detractionibus egent. Scilicet, pauculo emiſſo ſanguine, moram interponit, mediiſque temporibus, incidenti uſus medicamento, rurſus venam incidit, vel ipſo eodem interdum die, vel poſtero; atque hinc ſimilibus materiis concoctionem molitus, ite-

rum quid de ſanguine demit. Conſtat autem, hujus curationis, infirmis aptæ viribus, exemplum ad acutiſſimam febrem cum fervidi ſanguinis plenitudine, ac virium pollente robore deflecti non poſſe; quoniam ſubitò hic, ac ſemel inanire convenit, id quod, & vires ferunt, & vehemens exigit morbus. Quo turpius idem erravit *Avicennas*, cum ſic de *Synocho* ſcripſit: In febre autem ſanguinea minuere, inquit, oportet per principia, non tamen ſuperfluè: at poſt copiosè, cum affuerit febris maturatio. Falſus, opinor, *Arabs* præcepto *Galeni* fuit, quod libro ſcribitur de curandi ratione per ſanguinis miſſionem. Præſtat, inquit, niſi quid urget, priore miſſione minus detrahere, iterumque eam repetere, immo, ſi libet, & tertio. Atque id parum animadverſum eſt, quod ſcribitur, *niſi quid urget*: urget verò multò maximè ad acceleranda, ac protinus complenda remedia febris acuta. Quin etiam ſui eſſe videtur oblitus *Avicennas*, qui alias præcepit, partitionem quidem mittendi ſanguinis optatiorem eſſe, niſi ſit quod neceſſariam faciat feſtinationem. At verò *Galenus*, dum ſic dividit detractionem,

quantum ex prægreſſa patet oratione, de præcautione loquitur earum ægritudinum, quæ quotannis ſolent recurrere: itemque ad impetum ſanguinis alicunde fluentis averſione compeſcendum. Id certè artis eſt præceptum: In Revulſione, per inciſionem venæ petita, quantò quis majorem in numerum particulares auxerit detractiones, tantò eam fecerit efficaciorem. Miror profectò, *Avicennam* ea parum vidiſſe, quæ poſt paulò apud *Galenum* ſequuntur: Ubi ferveſcentis ineſt ſanguinis plenitudo, acutiſſimam accendens febrem, ſubitò inquit ac ſemel evacuare expedit: eamque inanire plenitudinem tentandum, vel ad animi uſque defectum, virium tantùm conſulto robore. Id verò ideo faciundum is Auctor cenſet, ut ne fervidus humor in princeps membrum irruat. Sanguinem potiùs turbat, quàm demit, putredinemque, & incendium exauget, quiſquis hîc diminutè vacuat. Quod incommodum ſenſit quidem ipſe ſæpe aliàs *Avicennas*, at parum intellexit. Cum alicui, inquit, ſanguis mittitur, cui ſuccorum multa eſt in corpore redundantia, ſectio venæ causâ ſit ebullitionis iſtorum ſuccorum, eoſque permiſcet,

quare frequens ei neceſſaria inciſio eſt. Apparet certè id ipſi imputatum ſectioni ab hoc Viro fuiſſe, quod tribui diminuto ejus uſui debuerat. Hæc iſta, ut meritò dicuntur in *Avicennam* erroris Auctorem: ita, ſi is culpâ vacat, iniquè. Aliqua eſſe ejus rei videri poſſit conjectura. Nam etſi is libro Canonum ſuorum primo, perperam ſic præcepit: In febre autem ſanguineâ neceſſe eſt, ut evacuatio fiat minutione non ſuperfluâ, in principio; & ſuperfluâ, cum affuerit maturatio febris; ita contrà libro quarto veriſſimè dixit: Intentio in curatione febris ſanguinis eſt evacuatio plurimi uſque ad Syncopen; & poſt: Evacuationum autem alia haud æquè commoda eſt, atque venæ ſectio in brachio, quâcunque etiam horâ fiat, & non expectatur vel Criſis, vel materiæ concoctio. Et ne ceſſes, inquit, ſanguinem emittere, donec æger prope animi ſit defectionem, aut eo jam ipſo ſit defecto. Quid quæſo, his locis, qui ambo unâ de febre, unâque de miſſione ſanguinis ſcribuntur, pugnantius? Servari *Avicennæ* præceptum poſſet, quo ſcribitur, primùm parcè vacuandum, dein matureſcente morbo, liberaliùs, ſi hoc de *purgante* me-

dicamine, illud de leniente intellectum velis; verùm id ita non poſſe intelligi, penituſque Auctorem de venæ locutum fuiſſe ſectione antecedens, ſequenſque commonſtrat oratio. Erit itaque id, ceu plenum erroris, periculique, rejiciendum placitum. Ac ſemper, ubi ingens febris afficit, & vires ferunt, ſanguis ſemel per initia mittendus, ne copia, protinus non adempta, maximis putrefactionibus, atque febricitationibus materiam ſuppeditet. Quod intuitus periculum incomparabilis ille *Galenus* diligenter præcepit, in Synocho, ardentiſſimâque febre, primis initiis, ſanguinem ad animi uſque defectum eſſe detrahendum. Scilicet tum onere humorum levata corporis vis agilior fit, promptiorque ad reſidui morbi depulſionem, quæ poſterioribus diebus, quum venæ ſectio inutilis eſt, futura laborioſa eſt.

Periculoſa eſt in febris ſtatu venæ ſectionis repetitio.

Quare etiam in reprehenſionem haud levem quidam noſtræ ætatis Medici incurrunt, qui etſi initio ſemel rectè ſanguinem miſerint, tamen cum, increſcente jam morbo, ac pæne conſiſtente, ingraveſcere ſymptomata cernunt, eorum territi ſævitâ, urinæque, ſi Diis placet, impulſi rubedine, iterum ſecare venam tum

rum incipiunt, *octavo*, vel *nono*, vel *decimo* die. Quidam adeò ſunt effrænatæ temeritatis, ut vel *undecimo* febris continuæ die, vel *duodecimo*, vel *decimo tertio*, ſub graviſſimis vigoris ſymptomatis, naturâque maximè afflictâ, ſanguinis miſſionem repetant. Sanguinaria mehercle, capita, quæ unà cum atrociſſimo morbo valetudinem hominis junctis viribus oppugnant. Primùm enim in eo, quod maximè abſurdum eſt, falluntur, cum ſecandæ venæ neceſſitatem ex vehementiâ ſymptomatum metiuntur. Scilicet his ipſis afflictas vires novâ debilitant inanitione, intentamque morbo naturam interturbant. Quòd ſi *Galenus*, per acutæ febris provectiora incrementa, in eo etiam homine, cui primis temporibus ſanguis miſſus non fuit, non quidem hunc mittit, ſed in frigidæ ſolo poculo reliquum præſidium ponit; quâ, quæſo, ipſi confidentiâ, cum initio ſemel ſanguinem traxerint, iterum juxta ſtatum trahere audebunt? Quàm verò parum vident *Hippocratis* præceptum, quo ſumma quies, abſtinentiaque momentaneorum remediorum, vigentibus jam morbis, imperatur. Scilicet tum omnia ſunt maxima: ipſi febris ardores,

ſites, inquietudines vigiliæ, deliria, ſo-
pores, & hujuſmodi, quæ ſic naturam
fatigant, ut ſi alia vis, turbatiove im-
prudentiâ Medentis acceſſerit, haud diſ-
ficillimè ea ſit morbo ſuccubitura. Acce-
dit aliud incommodum in humore pec-
cante longè maximum, quod à nemine
puto fuiſſe animadverſum. Scilicet, cum
putris humor jam pene totius vi naturæ
concoctus, ſeparatuſque eſt, turbatis
miſſione ſanguinis ſuccis venarum, cum
benigno permiſcetur, totumque naturæ
ſubvertitur inſtitutum. Profectò ſic ſe res
omnis habet. Ut primùm nata ex hu-
moribus putrefactis febris eſt continua
valens, ſuique nunquam oblita muneris
natura, corruptum humorem magnâ vi
aggreditur, alterans eum ipſum, edo-
mans, concoquens, atque à ſincero ſe-
parans, ut hoc ſcilicet conſervato, illum
qui contra ſe eſt, pellat. Nihil enim
rectè natura, quod ſpatio temporis ant
non ſeparaverit, excernit. Priuſquam in
hoc admodum incumbere opus cœpit:
quæ materia venis ſupereſt, ea primis
temporibus, ſectâ venâ, demenda eſt.
Sic enim faciliùs atque citiùs natura
quod reliquum eſt, vincet. Hoc reme-
dii genere per initia adminiſtrato, poſt

rioribus inde temporibus, cum invadere humorem putrem natura jam diu cœpit, ſumma poſtulatur quies, omniſque refugienda ſuccorum agitatio, quâ turbari concoctionis, atque ſeparationis opus poſſit. Itaque etiam per hæc tempora, ſecundis venæſectionibus fas non eſt corpus laceſſere. Quinetiam, ſi evincendo, & ad ſtatum concoctionibus promovendo morbo, penè confecta natura fuit, qui quæſo ſuſtineri eadem poſſit, cum primis labefectata ſeparationis laboribus, novos, eoſque prælongos aggredi cogitur. Vidi ego permultos ita intempeſtivè vacuatos, ingenti ſpiritûs exortâ difficultate, gravique delirio, & poſt hoc ipſum ſopore, noviſſimum vitæ diem clauſiſſe. Perturbationis, confuſioniſque humorum incommodum leve eſt primis acutæ febris *quatuor* diebus; cum nondum admodum profecit concoctione natura, neque ſymptomatis exercita multum fuit. Itaque *Cornelius* etiam *Celſus*, ut primos morbi quatuor dies ſanguinis miſſioni idoneos, ita poſteriores eſſe inutiles ſcripſit; ſic ut detractio imbecillum corpus facere poſſit, non poſſit integrum. Noſtræ quoque ætatis rarum decus, *Joannes Fernelius*, antiquorum

ſecutus veſtigia, judicavit; ubi in morbis viſuntur manifeſtæ concoctionis notæ, non ampliùs venæſectione, ſed purgatione, aliiſque præſidiis reliquam curationem eſſe tranſigendam, niſi, quod interdum fit, cruditatis ſigna denuo ſe prodant. At *Galenus*, inquies, in mittendo ſanguine ipſas vires, non numerum ſpectari dierum oportere ſcripſit; adeò ut & ſexto febris die, vel ſeptimo, vel octavo, ſanguinem miſerit. Ejus præcepti locus eſſe poteſt in febribus intermittentibus, naturâ diuturnioribus, in quibus & lentæ ſunt concoctiones, & lentæ vires efficiuntur, ut his de cauſis differri venæſectio in paulò longiora ſpatia tutò poſſit. Poteſt & de Synocho non putridâ id præceptum videri intellectum, quoniam de eâ ipsâ febre *Galenus* eo loco diſſerit. Nimirum curatio hujus, utpote ferventis ſanguinis ſecutæ copiam, ac putredine carentis, perficitur; cum miſſo ſanguine tollitur plenitudo, & refrigerantibus materiis ferventes ſucci temperantur. Ut autem nulla hîc ſubeſt putredo, ſic nulla quoquè requiritur materiæ concoctio, nullâque eſt eximia virium afflictio. Itaque quovis die mitti ſanguis poteſt. At in putridâ,

câlemque continuâ febri, habenda ratio virium eſt atque concoctionis, quæ, poſterioribus hujus morbi temporibus, venæſectionem, uti nuper docui, averſantur. Quòd ſi quæ Synochus, quatuor diebus non putrida, neglectâ inanitione, fiat putrida, etiam ſanguis mitti poterit quarto poſt cœptam putredinem die, qui tum numeratur octavus ab ortâ primùm febre. Adeò verò id firmum eſt, in continuâ febri, ex quo tempore putredo eſſe cœpit, nunquam tutò ſupra quartum diem venam ſecari; idque non modò virium causâ, quæ tum fiunt ſymptomatum inſultu infirmiores, ſed etiam materiæ, quæ, procedente tempore, multùm concoqui cœpta, atque ſeparari, novâ ſanguinis fuſione turbatur, permiſceturque. At dicet aliquis, purgantium medicamentorum potiones, provectioribus febris incrementis fas eſſe dari; ideoque tum etiam mitti ſanguinem poſſe; ut quæ res multò minùs, quàm medicamentum turbet corpus, atque humores permoveat. Verùm, ô bone, non miſcet humores hâc turbatione medicamentum, ſed coctos ſeparatoſque extrahit, ac naturæ juvat inſtitutum; venæ verò ſectio, quia omnem pariter

ſanguinem, non humorem ſolùm peccantem fundit, parum ejus, quod contra naturam eſt, emittit, ſeparatumque excrementum benignioribus cum ſuccis fuſione miſcet. Id quoquè nobis objici à quopiam poſſit. Si iterari ſanguinis miſſionem interdum *Galenus* voluit, cum imbecillæ vires unicam, eamque plenam non ferunt: cur id quoquè nobis non imitari liceat, cum vires ferunt; ſiquidem, minore harum incommodo, pluribus diebus ſæpius ſanguis trahitur, quàm protinus ſemel effunditur? Atqui hoc ipſum, ut in ſanis hominibus, & in longis naturâ morbis locum habet, ita in acutè febricitantibus non habet, ut qui profuſas per initia poſtulant detractiones. Quòd ſi in his quoquè vires (quod rarò fit) parum reſpondent, arripienda quidem vacuationis partitio, at non in plures dividenda eſt dies. Scilicet eodem die fieri ea debet, aliàs unicâ, aliàs duabus interpoſitis horis, medioque tempore refici æger alimento poteſt. Jam autem ne id quidem etiam in continuis febribus imitatione dignum eſt, quod *Galenus* in multos dies partitionem rejicit, cum humor pertinaciùs inſedit, ut in viſcerum ſcilicet internorum tumoribus. Nempe diſpar omnino

eſt ratio vacuationis inter ægritudines, quarum materia per univerſi corporis diffuſa eſt venas, ut in aſſiduis accidit febribus, & inter eas, quarum humor extra venas lapſus partem corporis aliquam pertinaciùs occupavit. In acutâ quidem febre, morbo certè univerſali, priuſquam ardores, atque putredines invaleſcant, ſanguinem per initia demere convenit; idque universè, atque confertim, ſæpè ad animi uſque, ſi vires ferunt, defectum. Subitò enim corpus in alium demutari ſtatum poſtulat. Quòd ſi quis, initio febris hujus, aliquid detraxerit ſanguinis, ac duobus, tribuſve poſt diebus, iterum tantundem detrahat, is profectò, ut nullâ id facit neceſſitate, ita parum commodat, & tracto in ſpatium morbo, nocet. Contrà autem, in partium morbis, ac præſertim inflammationibus, quoniam humor extra venas eſt, ac fixiùs inſidet, id genus iteratæ vacuationis haud inutile eſt. Nam hoc intervallo parti impactus humor remigrat in venas, ſecundâque tum ſectione utiliter extrahitur. Ea iteratio, ubi inflammationes urgent internæ, primis fieri debet diebus tribus, in aliis autem tumoribus inflammatione carenti-

bus, poſterioribus ſæpius diebus. Sic, in curando lienis ſcirrho, *Galenus* majore intervallo repetendam venæ ſectionem docet. Id imitari ſtudere in acutâ febri, nil niſi hominem eſſet extinguere. Ergo etiam *Avicennas*, ubi de curatione loquitur febrium putridarum, exitioſam ſententiam protulit, maximè ſi hanc de continuis quoquè febribus voluit intellectam. Et conſilium quidem, ait, meum in venæ ſectione eſt, ut quantùm fieri poteſt, ea omittatur; ſi verò fieri non poteſt, auctæ ſectionis vices præſtant ſemel ademptæ copiæ. Adeò verò jam nunc conſtare ex iis, quæ diximus, poteſt, ſemper maturandam per acutarum febrium initia ſanguinis miſſionem eſſe, raro partiendam (ubi nimirum tenuiores id poſtulant vires) nunquam in poſteriora morbi rejiciendam tempora. Quo magis dolenda, ne dicam deteſtanda, eſt complurium cæcitas Medicorum, qui neque commiſſum hac in re cognoſcere errorem, neque, eo cognito, tutiorem curandi viam, ſequi ſuſtinent. Vidi ego haud parum multos ita temere ab aliis Medicis habitos periiſſe, quorum exitium multis mihi antè diebus licuit præſagire, tùm vehementis morbi, vi-

riumque non uſquequaque valentium intuitu, tùm ex malè conciliatâ hâc, atque alienis temporibus uſurpatâ, ſanguinis miſſione. Scio equidem, per febres accidere interdum, vel negligentiâ ægrotantium, vel timiditate, aliiſve de cauſis, ut ne ante decimum quidem quartum diem, imo ne ad viceſimum ſanguis ſit miſſus; qui tamen tum mitti utiliter poſſit; ſiquidem plenitudinis, atque cruditatis morbi ſigna immorentur, ac ſimul ipſæ etiam permittant vires, neque vetuſtate ægritudinis ſint collapſæ. Verùm ſcire licet, hæc intelligi non poſſe de morbis prorſum acutis, tantâque ſymptomatum, tanquam fluctuum, agitatione continenter afflictantibus, utpote quorum velocior eſt & concoctio, & reſolutio. Neque enim extremè gravem morbum ſuſtinere diu natura poteſt, quin huic vel ſuccumbat, vel dominetur. Quò fit, ut differre hîc miſſionem ſanguinis periculoſum ſit. At in iis febribus continuis, quæ viceſimum fortè diem, aut eò ſuperiorem attingunt, utique pituitoſæ, vel melancholicæ, ut neque celeres ſunt concoctiones, neque ſymptomata (quibus certè vires offenduntur) æquè atrocia, ita & tardior ve-

næ inciſio carere periculo memorabili poteſt. Eâque differendi auxilii licentia longè eſt in his febribus major, quæ intermittunt, & in multam ex naturâ incidunt vetuſtatem; cujuſmodi eſt quotidiana, & quartana. Eò ſpectare id *Avicennæ* poteſt, utilem die etiam quadrageſimo venæ ſectionem eſſe. Id certè ubique perpetuum eſt, quod ſuprà etiam propoſui, non numero dierum hanc vacuationem primùm, ac per ſe prohiberi, ſed quòd longiore ſpatio temporis, vel concocta ſit morbi materia, vel vis ægrotantis reſoluta.

Quædam tamen res ſunt, quæ ſanguinis miſſionem in principio Febris remorari debent; ac primùm cibi cruditas.

Porrò hactenus quanquam ſatis ſuperque demonſtratum ſit, venæſectionem incipientibus his morbis protinus deſtinari; res tamen quædam ſunt, quibus niſi antè conſultis, atque proviſis, neque commodè, neque tutò ſanguis mittitur. Ex illarum numero cruditas eſt cibi nuper ſumpti, neque penitus adhuc in ventriculo confecti, maximè, ſi ſimul etiam alvus excrementis impedita eſt. Nimirum ſi tum vena ſecaretur, facilè crudi aliquid ex ventriculo, vel ſordidum quid, atque putre ab alvi oleto in venas traheretur, vacui ſequelâ inanitas, atque indigentes. Quod incommodum

eò fuerit majus, quò profuſior adhibetur vacuatio. Itaque graviſſimum in ipſa fuerit Synocho, in quâ ſanguis ad deficientem quoquè animum mitti debet. Ergo etiam rectè Veteres, tùm in hâc febre, quæ tamen acceleratam poſtulat hujus opem vacuationis, tùm in quâvis aliâ continuâ, tantiſper hujus auxilii uſum diſtulerunt, donec & cibus intus concoctus, & venter ſuâ eſſet ſaburrâ exoneratus. Id ſi ſponte naturæ non fit, morâ atque quiete juvanda epularum eſt concoctio, & alvus clyſtere, vel glande, aut ſi hæc æger recuſat, caſſiâ, mannâ, decocto prunorum, ſimilibuſque lenientibus, per os ſumptis, ſolvenda.

Præter hanc cruditatem, quæ ſola ab Antiquis ante ſecandam venam animadverſa caſtigataque fuit, in febribus potiſſimum acutis, quæ improbis detractionibus gaudent, quædam etiam alia obſervari par eſt, ita miſſionem ſanguinis remorantia, ut præterire tamen eadem ſubinde fas ſit, ſi continuæ febris urgens neceſſitas cunctationem reſpuit. Quanquam optatiſſimum ſit, eadem quoque ante ſectionem videre, atque tollere, ſi qualemcunque pati

Deinde impurus in Ventriculo humor.

moram morbus poteſt. Ergo impurus aliquis humor, bilis referens naturam, ſi in ventriculo, aut in aſſidentibus eis venis continetur, utiliter ante ſectionem blandiore extrahitur medicamento, ita ut putrem id tantummodo materiam venarum exigat primarum, ſine vi, ſine corporis, ſanguiniſque exagitatione. Ad eam rem (me judice) facit duarum plus minus drachmarum macerati rhabarbari, dilutum in prunorum decocti juris, aquæve hordeaceæ unciis tribus & ſemis: additâ diacatholici ſemunciâ, ſerapiique ex multis roſæ macerationibus unciâ. Si pituita quoque bili miſcetur, agarici, atque rhabarbari, ſingulorum plus minùs drachma maceratur; ac reliqua, quæ modò pro poculi forma compoſui, miſcentur. Quod ſi humor, communibus contentus ductibus, ſurſum ad ſtomachum vergit, eliciendus vomitione eſt, aqua tepida ſerapio acetoſo miſta, & ad duas potui datâ libras. Poſt hæc, micâ panis, punici mali, imbuta ſucco, reficiendus ſtomachus, corpuſque aliquantiſper in quiete habendum, ac tum protinus vena tundenda eſt. Hæc curatio, cum alias ſemper, ſi fieri licet, tùm eo po-

tiſſimùm tempore ſervanda eſt, quo flava bilis (quæ tædia atque incommoda, præcipuè ſi quis jejunus eſt, exhibet graviora) ventriculum occupavit. Jam etiam tum periculosè ſanguis mittitur, cum ſtomachus (quem os dico ventriculi) nimiùm eſt vel ſentiens, vel imbecillus. Tanti refert hoc vitium ante ſectionem venæ ſuſtuliſſe, ut, ni id ſit factum, ſæpe grave inde periculum, atque ipſa quandoquè mors, auctore *Avicennâ*, ſequantur.

Maximè verò Stomachi vel nimius ſenſus, vel imbecillitas.

Proximum nunc eſt, horam præſcribere, ipſumque temporis articulum, quo rectè mitti ſanguis poſſit. In quâ re delinqui indies à multis video imperitiſſimis hominibus, quibus tempus pomeridianum, atque nocturnum adeò eſt formidabile, ut, etſi miteſcere tum maximè febris videatur, malint tamen matutinum arripere, quanquam graviſſimâ (ut interdum incidit) febricitatione moleſtum. Alii ſiniſtro territi aſpectu aſtrorum, occaſionem ſalutaris remedii in aliena morbi tempora periculosè rejiciunt. Res autem ſic ſe habet. Aſtra quidem haud parvi judico facienda, verum potiora his eſſe cenſeo momenta ægritudinum, quibus exigenti-

De Horâ ſanguini mittendo maximè idoneâ: eaque eſt illa, in quâ Febris maxima eſt remiſſio.

bus, ſuo quæque tempore reperienda, expediendaque ſunt remedia. Quæcunque itaque febris totius eſt hora mitiſſima, ea maximè accommodata venæ ſectioni eſt. In ipſo febris vehementis impetu ſanguinem mittere, hominem, inquit *Celſus*, jugulare eſt. Ergo etiam veſpere, ipſaque intempeſta nocte, ſi remittere maximè febris deprehendetur, ac manè attrociſſimè affligere, huic certè tempori illud anteferendum eſt. Matutinum enim hoc ipſo pejus eſt, quod cum naturâ levius eſſe debeat, morbi vitio non ſit. Ea obſervatio in iis febribus utilis eſt continuis, quæ per tertium quemque diem ingraveſcunt, itemque in quotidianis, ac quartanis continuis: in quibus, quia gravior exacerbatio non in idem ſemper incidit diei tempus, variè ſecare venam oportet, modò manè, modò ipſo meridie, ſæpe veſpere, & altiſſimâ etiam (quod interdum fieri neceſſe eſt) nocte.

Ubi nulla vel par eſt remiſſio, matutinum tempus eligendum eſt.

Quod ſi in his febribus bis uno in die, manè ſcilicet, ac meridie, vel veſpere, vel etiam noctu, par incidit remiſſio; aut ſi Synochus ſit putrida, quæ idem robur acceſſionis, donec ſolvatur, retinet; vel continenter

declinando, vel ſemper increſcendo movetur: tum profectò tempus eſt arripiendum matutinum, ut quod ante omnia ægrotis mite, atque tranquillum eſt. Temperiem enim meliorem, ac ſanguinem ſolis exortu vegetum, ipſoque diei lumine fuſum, ſerenum, ac fluxui opportunum exhibet. Quo autem commoditas ſit ea cumulatior, non ſtatis experrectis aperienda eſt vena, ſed horam unam, & item alteram vigilibus. Simul etiam tum alvi excrementa, atque veſicæ, uti ſuperioribus locis præcepi, ante vacuari neceſſe eſt, maximè, ſi profuſior ſecutura eſt detractio. Matutino autem tempori, ſi ad benignitatem ſpectas, veſpertinum ſuccedit. Ipſe meridies ſuo æſtu, intempeſta nox ambientis cœli rigore, minùs tutum id genus remedii reddunt.

CAPUT V.

Quæ Vena per Febres Continuas ſecanda ſit, quidque inter Sectionem, & poſt agendum.

Sectioni Cubiti vena maximè opportuna eſt.

DATA jam nunc mittendi ſanguinis opportunitate, videndum erit, quæ maximè ſecari debeat vena. Quoniam febris aſſidua ferè in corpus incidit plenum, ac bene habitum, profuſamque ac celerem detractionem poſtulat, unde mox & copia demi humorum, & refrigeſcere affatim corpus, mutarique in alium ſtatum poſſit, videtur profectò omnium eſſe commodiſſima ad hanc rem inciſa dextri cubiti interna vena, ut quæ directo tramite ex jecore, tanquam ſcatebrâ, atque origine ſanguinis propagatur. Quod ſi ea parum in conſpectum datur, tundenda erit media. Plexum autem cubiti arripere, non manum oportet, quoniam hic ut ſunt venæ anguſtiores, illic admodum latæ, & trunco corporis propiores, accidit, ut in cubiti flexurâ miſſus ſanguis, ce-

leriter atque impensè (id quod in hujuſmodi febribus apprimè requiritur) corpora tùm vacuet, tùm alteret, ſupra manum contrà tardius, ac minus. Quò magis rejicienda ſit quorundam immoderata timiditas, qui, ſub acuto morbo, grandiorem cubiti venam ferire detrectant, jecorariæ ſupra manum venæ inciſione contenti. Quos timidior animus, aut innata quædam proprietas, aut afflictæ vires, vitiumve ſtomachi proclives ad animi defectum, vel adeo graviorem ſyncopen reddunt, iis tutiùs vena manus inciditur, aliis rectiùs ex cubiti vaſe ſanguis mittitur. Inſulsè admodum *Avicennas*, ſi venam in cubito ferire non licet, eam præcipit ſecandam, quæ in fronte eſt. Siquidem humores copia laſcivientes, putredineque fervidos, ac mobiles, verſus partem trahit principem, metumque eâ curatione inſaniæ, quam φρενῖτιν vocant, facit. Hæc verò vena capiti vacuando, non toti corpori inſervit. Quapropter *Galenus* ejus incidendæ uſum ad capitis commendat gravitates, & ad ejus inveteratos ex plenitudine dolores. Cæterum prævacuatum eſſe, inquit, univerſum corpus oportet.

Cautiones quaſdam adverſus animi defectum; ejuſque prænotiones, & remedia.

Porrò in acuta febri, quæ affluentiorem latura eſt inanitionem, quò minùs anima deficiat, rectè *Avicennas* præcepit, ſupinum cubare ægrum oportere: nam is corporis ſitus vires hominis minùs laſſat, quàm ſi vel is ipſe ſtaret, vel ſederet, qua in re opus eſt connixu virium animalium majore. Sed & ipſa inteſtina, atque viſcera, quoniam ſtanti, alteque ſedenti pendent ex præcordiis, vitalem, ac naturalem vim moleſtant, promptumque animi reddunt defectum, utique, ſi plaga etiam venæ largior inflicta eſt. Talis enim plùs ſpiritûs vitalis fundit, ſtrictior minùs. Si animi in proximo eſt defectio (quod coloris, ac pulſûs mutatione, itemque oſcitatione, pandiculatione, aurium tinnitu, oculorum caligine, ac fluentis ſanguinis labaſcente impetu deprehenditur) laxato protinus vinculo, preſſaque pollice vena, detrahere ceſſandum eſt, ne, vel pro animi deliquio, mors occupet, id quod *Galenus* tribus accidiſſe Medicis, quos ipſe noverat, refert; vel certè, ne noxam, vix multis recuperabilem annis, vires incurrant. Simul etiam tum reſupinus æger ad ſeſe revocari, frigida in os ſpar-

ſa, & extremis tùm convulſis, tùm perfrictis debet, ac dein vini, aut aromatum odore, itemque mali punici ſucco, aut capi juſculo refici.

Quid agendum ſit poſt ſanguinis miſſionem.

Jam verò poſtquam ſanguis pro viribus, ac pro febris magnitudine eſt emiſſus, quiés corporis imperanda eſt, per quam amiſſi ſpiritus, ipſaque hominis vis recreentur; id quod feliciùs quoquè per decubitum fiet ſupinum, cunctis viſceribus in ſpinam dorſi ſuaviter reclinatis, eaque ſitûs æquabilitate plus ſibi caloris, ac ſpiritûs mutuò impertientibus. Ea verò quies citra ſomnum eſto, niſi tamen improba, multùmque profuſa anteceſſerit detractio, quæ vires impenſius labefecit. Sub quo caſu *Galenus*, dato primùm facili cibo, ægrotis ſomnum indulſit. Facilis cibus ptiſanæ eſt cremor, aut pulli juſculum. Sed tempeſtivum modò videatur, quoniam de febricitantis inanitione per ſanguinis miſſionem ſatis ſuperque dictum eſt, ut de ſuſtentatione virium agamus, quæ ſic ſemper habendæ, tractandæque ſunt, ut ne propoſito genere vacuationis, aliiſve neceſſariis curationibus, ſed & ne vel ipſius quoque morbi ſævitia collabantur. Suſtinentur

vires commodis cibis ac poculis, de quibus in genere quædam propoſui dicere, ſimulque hinc quæ ea ipſa adminiſtrandi debeat eſſe lex, atque ratio, per morbi principium, quod jam verſamus, adjicere.

CAPUT VI.

Quæ Victûs ratio in genere Febrium continuarum ſervanda ſit.

Optimum medicamentum eſt opportunè cibus datus.

HAud levis cura victûs, cùm aliis in morbis, tùm præcipuè in acutis febribus eſſe debet; quæ, ſi ita ut æquum eſt, adhibetur, magna ægris affert commoda, ſi negligetur, maximis eos ſollicitat incommodis. Ciborum, inquit *Galenus*, concoctioni magnopere proſpicere in omni febre oportet; quoniam ea, ſi in ventriculo, vel in jecore improſpera eſt, febres intendit, ac ſucci vitio exacerbat. Quàm verò commodè id à *Celſo* de febricitantibus dictum eſt? Optimum medicamentum eſt opportunè cibus datus. Quò magis ſtuporem admiror quorumdam, magnum ſibi me-

dendi uſum vindicantium, qui hanc curationis partem adeò parvi faciunt, vel, quod magis credam, ignorant, ut tum nutriant, cum exitio eſt alimentum; tum fame pugnent, cum vita ægrotantis unico ſita in oblato cibo eſt. Quare operæ pretium facturus videor, ſi primùm in genere omnem victûs rationem proponam, febribus idoneam acutis; ſcilicet, cujus is eſſe debeat materiæ, itemque qualitatis, quâ dein menſurâ, quo tempore, atque modo ſumi. Qua in re, doctis hominibus, ac legitimum cibandi uſum cognoſcere volentibus ſpero me ſatis eſſe facturum.

Ergo *Hippocrates*, primus atque exactiſſimus diætæ præceptor, victum partitur in craſſum & in tenuem. Sub hoc ea ſunt, quæ vel ſorbentur, vel bibuntur; ſub illo, quæ comeduntur. Craſſum longis deſtinat morbis, tenuem acutis. Verùm, ut morborum acutorum par neque vis, neque duratio eſt omnium, ita alia, atque alia in iis forma tenuis victûs eſſe debet. Commodè itaque idem Auctor victum hunc propoſuit, modò tenuem, modò exactè tenuem, modò ſupremè tenuem. Triplicem alimenti materiam tribus his tenuis diætæ

Victûs partitio in diverſa genera.

generibus *Hippocrates* in eo volumine quod de victu compoſuit morborum acutorum, aptavit: Totam ptiſanam, cremorem ptiſanæ, & aquæ mulſæ potum. Tota ptiſana, quæ nimirum omnem hordei ſubſtantiam habet, vicem craſſæ ſorbitionis gerit, victumque conſtituit tenuem. Ptiſanæ cremor, ſive ſuccus percolatus, tenuis ſorbitio eſt, & victum refert exactè tenuem. Mulſam verò victum ſummè tenuem *Hippocrates* dixit; *Galenus* abſolutam quoquè cibi, ac potionis abſtinentiam.

In Victu inſtituendo, ſpectandum eſt præcipuè virium robur.

Ut igitur probè conſtet, quod genus victûs tenuis ſingulis conveniat febribus acutis, ſcire licet, rationem atque ſcopum totius rei propoſitæ, uti hîc, ita aliis quoquè in morbis à virium petti robore, non præſentium modò, ſed & futurarum. Itaque etiam videre, quantùm ſummus diſtet morbi vigor, convenit. Pro eo enim ſpatio, variè vires afficiuntur. Harum ipſarum causâ unicarum, alimentum ægrotis datur, non item morbi, qui non modò non indicat, exigitve cibum, ſed ſemper dehortatur. Quare tum præcipuè neceſſe eſt ægris cibo ſubvenire, cum vires ſunt imbecillæ; tum rurſus abſtinentiâ pugnare, cum

febris, ſymptomatum magnitudine atque atrociâ, maximè afflictat vires non admodum infirmas. Rectè ſic loquitur in *Aphoriſmis Hippocrates*: Quum morbus eſt peracutus, extremos protinus labores habet, ſummèque tenui victu eſt utendum. Item de viribus paulò pòſt: Sed & ex ægro, inquit, conjecturam facere oportet, num is cum præſcripto duret victu ad morbi uſque vigorem, anne priùs deficiat, imparque cum tali victu priùs ſuccumbat, quàm cedat morbus, atque obtundatur. Scire verò licet, ſi vehemens febris, vehemenſque ſimul virium eſt imbecillitas, potiorem eſſe virium, quàm morbi dignitatem, ciboque facili ægrotis tum eſſe ſuccurrendum. Quod & ipſum lego factitâſſe *Hippocratem*, qui interdum, in acutæ febris vigore, ubi alicujus interventu ſymptomatis vis hominis inſigniter periclitaretur, confidenter cibum dedit. Id verò nobis quoquè ſequendum eſt, maximè, ſi effuſa aliqua corporis incidit inanitio, quæ, interpoſito tempore, metum afferre certum poſſit. Tales ſunt quibuſdam in febribus malignis inexhauſti ſudores. Tale per liquefactivas febres aſſiduum eſt alvi profluvium, vi-

res, conſumpto corpore, reſolvens. Non rarò etiam, per febrium judicationes, ſanguis è naribus tanto impetu, tantâque copiâ fertur, ut exitii periculo vitam exponat. Atque vera hæc, & diſcriminis plena (cui ſupra curationem ſymptomatis, cibo quoquè ſuccurrendum) virium eſt imbecillitas, non itidem ea, quæ morbi ſecuta acumen, nequaquam autem corporis inanitionem, imbecillitatis ſpeciem falſam præbet. Ejus rei ignoratio multùm erroris inter curandum nonnullis exhibet: qui cum, ſub ipſas febrium judicationes, torqueri ægros dolore, inquietudine, ſiti, atque vigiliâ cernunt, viribus quaſi in ſeſe infirmis opem, ſi Diis placet, laturi, magno periculo cibum offerunt, qui cibus quia non concoquitur, addit ad morbum, & impetum ſymptomatum adauget. Atque ita de virium affectione ſtatuendum eſt.

Et quantùm diſtet morbi vigor. De vigoris etiam diſtantiâ diligenter videndum, ut idoneum victûs genus inſtituatur. Sicut enim iter confecturus aliquis, prout longum id, aut breve eſt, viaticum ſufficiens comparat, quo ſuſtineri vires ad proficiſcendi finem poſſint, ita corpus quoquè ægrotantis variè, pro

ſpatio

ſpatio morbi, ne vis concidat, alendum eſt. Eâque obſervatio non modò in alimenti materiâ., ſed in quantitate etiam locum habet. Scilicet quò vigor latiùs abeſt, eò magis, ac pleniùs alendus homo eſt, quò propinquior, eò minùs craſsè, atque contractiùs.

Quomodò cognoſci poſſit futuri vigoris tempus.

Sunt autem conjecturæ haud infidæ, quibus prænoſci tempus futuri vigoris poteſt. Ipſum nempe febris genus (quod ejus quoquè comprehendit materiam, atque motum) & quæ febri poſt accedunt ſymptomata, concoctionis item celeritas, vel tarditas, atque anni tempus. Ergo febris ardens Καυσώδης Græcè dicta, quam ſincera bilis, æſtivis horis, excitavit; itemque Synochus putrida, ubi protinus velociter moventur, moleſtiſſimiſque ſymptomatis, & præcipuè ingenti inquietudine ægrum laceſſunt, præcipitante jam tum etiam materiæ concoctione, ut plurimùm, *quarto* die, ſolvuntur, maximè, ſi apparere concoctio, *primo* die, cœpit. Jam autem, ſi multa quidem deeſt inquietudo, perſeverant tamen ardores, cum vigiliâ, ac capitis dolore, ſi ipſa quoquè concoctio primùm *quarto* viſa eſt die, expectari morbi finis *Græcis* atque *Italis*, die *ſep-*

timo, noſtratibus *nono* poteſt. At hæ febres continuæ, quarum alter ſemper quietior dies ſymptomata exhibet mitiora, ferè *undecimo* die (ſi *quarto* cœpta evidenter concoctio eſt) ad vigorem, & ad judicationem perveniunt. Sed & ſi, inclinato febris impetu, quietiori die ſymptomata gravia intermittunt, ut plurimùm, die judicantur *decimo quarto*, qui terminus eſt morborum verè acutorum. Quamquam non deſunt interdum acutæ febres, quæ ad *viceſimum*, immo ad ipſum etiam *quadrageſimum* perveniant, in quibus longè ſemper liberalior inſtituetur victûs ratio. Prætenuis enim cibus, tanto morbi ſpatio, vires non ſuſtinet. Utut autem continuæ febres cadant in vetuſtatem, nulla tamen harum eſt, quæ non magnam *quarto decimo* mutationem, ad ſalutem, vel mortem, aut certè ad melius, vel pejus experiatur. Refert *Galenus*, nullum unquam morbum, qui quidem ab initio vehementer moveretur, eum ipſum diem ſine aliquâ mutationum harum tranſiiſſe. Loquor hæc *Hippocratis* causâ, qui acutos morbos diebus *quatuordecim* finiri ſcripſit. Siquidem fiere poſſe *Galenus* exiſtimavit, ut acuta febris *quarto ſupra*

decimum die, ad melius, aut ad pejus judicetur, apud *viceſimum* autem, aut *quadrageſimum* ad ſalutem, aut in exitium deſinat. Sub hujuſmodi caſu, rectum inſtuendi victûs conſilium eſt, durante continuæ febris impetu, cibum offerre acutis accommodum morbis, miteſcente autem poſt decimum quartum diem ægritudine, duobus eodem in victu diebus perſiſtere tenui, atque hinc paulatim ad pleniorem tranſire.

Victûs præcepta in febribus, quoad ciborum genus, ac menſuram.

Explicatis jam abunde victûs ſcopis, proponendum eſt quod genus alimenti, quâque id menſurâ, prout quæque febres durant, offerri debeat. Quidam antiquos ſecuti Medicinæ Auctores ſic præcipiunt: Si febris continua primo *quatriduo* ceſſatura eſt, viribus in denſo corpore ſatis firmis, utilem omnimodam abſtinentiam cibi ac potionis eſſe, id quod ultimum eſſe contendunt tenuiſſimi victûs, aut certè ſola, ſi quid vires laborent, licere dari pocula. Ubi *ſeptimo* die fiet judicatio, locum in eâ febri habere tenuem ſorbitionem, hoc eſt, Priſanæ cremorem. Nec inidoneam hanc quoquè eſſe, ſi *undecimo* febris ſolvetur, niſi, virium causâ ſuſtinendarum, craſſam æger ſorbitionem, totam ſcilicet

Ptiſanam requirat. Sin autem in *deci-mum quartum* diem rejicietur morbi ſinis, craſsâ ſorbitione eſſe utendum. Verùm hæc cibandi præcepta, ut *Græcis*, atque *Italis* conducunt, ita Septentrionalibus gentibus, ceu multùm aliàs edacibus, ac ſæpius uberiuſque eſſe ſolitis, ad imitationem ſunt inutilia. Quis enim acutè febricitantem noſtratem tutò ſub quatridianâ cibi potioniſque continuerit abſtinentiâ, aut ſeptem dies nutritionis caſum unicis reficere poculis, ſine virium jacturâ, atque periculo, poſſit? Omitto calumniam vulgi, qui fame ſitique enectum hominem, non morbo ſuperatum, ſi mori eum contingit, clamat, ingenti Medentium dedecore. Et ut quàm fortiſſimè populi contemnamus voces, artem ſæpe iniquè culpantis, ratio tamen monet, ipſeque docet *Hippocrates*, prætenuem nimiſque ſeveram victûs rationem eſſe inutilem, ac periculo opportunam. Errata enim, ſi quæ ægrotantis culpâ, vel Medentis fiunt, moleſtiùs feruntur ab homine propter immodicam debilitato inediam. Id ſi ſuis in *Græcis* *Hippocrates* ſervari præceptum voluit, multò magis nos ſequi in noſtratibus æquum eſt, quos ad paulò pleniorem

victum ipſa quoquè natura, cœlum, atque conſuetudo cohortantur. Illud certè ubique videndum eſt, ne æger, vel ſupervacuâ materiâ oneretur, vel multam imbecillitatem fame contrahat. Ergo etiam, me judice, ubi *Græci* inediam imperant, nos pocula damus; pro illorum poculis, nos ſorbitiones; ac pro his, etiam ea, quæ comedantur, indulgemus. Tanti eſt conſuetudo, hominumque natura. Id ſic ſcriptum apud *Hippocratem* invenio: Conjicere, inquit, oportet, & robur, & modum cujuſque morbi, itemque hominis naturam, & ægri in victu conſuetudinem, non tantùm in cibis, verùm etiam in poculis. Idem aliàs ſic: Quod etiam ſemel, aut bis, & plùs, minuſve, & minutatim alere conveniat, ſpectandum eſt; dandum verò aliquid tempori, regioni, ætati, & conſuetudini. Scire tamen licet nimios nos eſſe non oportere in noſtratibus alendis, ceu quibus propter voracitatem, atque craſſæ materiæ alimenta, cruditas ferè adeſt ſemper aliqua, quæ tempeſtivâ inediâ, incipientibus potiſſimùm febribus, corrigi tutò poteſt. Id opinor cenſiſſe *Celſum*, cum principia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare.

Quales cibi febribus utiles ſint.

Diximus hactenus de genere, ac menſurâ ciborum, qui continuis utiles ſunt febribus; adeoque proximum eſt qualitatem adjicere; quam haud dubiè decet eſſe humidam, ac refrigerantem. Victus, ait *Hippocrates*, humidus febricitantibus confert. Scilicet cum febris omnis calida, ſiccâque ſit affectio, & idcircò frigidum poſtulet, humidumque victum, multò quidem maximè id ipſum fiet in continuis, quas modò verſamus, febribus, quarum non modò ſummi cum ariditate calores ſunt, verùm etiam aſſidui. Humidus quoquè victus ſicco citiùs concoquitur, ut qui faciliùs liquatur, ac diſtribuitur. *Trallianus*, Auctor *Græcus*, „ in his febribus victum commendavit, „ qui pariter, citra omnem excalfactionem, extenuandi (multam enim, craſſamque ait hîc eſſe materiam) nullas inſpiſſandi, ſed humectandi quoquè vires obtineat. Cibus, inquit *Celſus*, febricitantibus humidus eſt aptiſſimus, aut humori certè quàm proximus, utique ex materiâ quàm leviſſimâ, maximèque ſorbitio: eâque, in magnis febribus, eſſe debet tenuiſſima.

Quodnam tempus

Nunc, quando cibus dari debeat, proponam. Quæ hora febricitationis mi-

tiſſima eſt, quoniam corpus exhibet magis integrum, eâ ali homo debet. Illud certè conſilium aptiſſimum eſt, cibum quàm maximè ſemper ab impetu acceſſionis reducere, & dare corpori, quantum fieri licet, integerrimo. Itaque in continuâ tertianâ, cum alter dies ſit remiſſior, alter atrocior, rectè cibus remiſſiore datur. Idem in quartanâ facere, duobus diebus mediis, licet, niſi orta imbecillitas, gravioris quoquè acceſſionis die, cibum deſideret. In quotidianâ autem continuâ, ubi febris remiſit, alendum eſt. Quòd ſi Synochus ſit putrida, quæ pari ſemper impetu afficit, aut paulatim vel increſcit, vel decedit, commodum aliquod diei tempus legendum eſt. Id *Celſus* eſſe dixit mediam noctem, finito jam, inquit, graviſſimo tempore veſpertino, quo ferè peſſimi ſunt, qui ægrotant, eodemque longiſſimè diſtante: ſecuturis verò horis antelucanis, quibus omnes ferè maximè dormiunt, deinde matutino tempore, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Verùm hîc non uſquequaque *Celſo* poſſum acquieſcere; primùm, quia ſomni, qui per noctem eſt proclivior, commoditas impeditur, dein, quia conſuetudo noſtrorum hominum,

ſit ſumendo cibo opportunum.

quæ certè hâc in re multùm poteſt, hujuſmodi cibationi repugnat. Ergo primæ potiùs lucis arripietur (me judice) tempus, nam tum, quia magis quieſcunt ægri, cibum melior ſomnus excipit, iſque cibus faciliùs reliquo manè, quod ſequitur benigniſſimum, concoquitur. Hæc cibandi præcepta ita ſervanda ſunt, ut nullo tamen non tempore, is qui deficit, ſit ſuſtinendus. Illud verò prudenter, ut multa alia, *Celſus* monuit. Cùm pleni ſemper ſpei atque ſecuritatis ægri eſſe debeant, ut corpore tantùm, non etiam animo ægrotent, tùm tales maximè à ſumpto cibo eſſe oportere. Itaque ſi quæ incidunt, quæ animum eorum eſſent exaſperatura, neque celari vel poſſunt, vel debent, ea certè, non niſi poſt cibum, atque ſomnum, experrectis eſſe exponenda.

Modus cibi ſumendi quis eſſe debeat.

Porrò, in cibi ſumendi modo quædam etiam quæri poſſunt. Ac primum, variuſne in acutè febricitantibus, is eſſe debeat, an verò ſimplex. Varietas quidem, ut appetentiam invitat, ita deteriorem exhibet concoctionem. Quin etiam plus ſumere ægros, quam par eſt, facit, ideoque minùs etiam concoquere. Quare nuſquam ei locus eſſe poteſt,

quàm ubi ingens eſt faſtidium, neque ſatis vires valent. Scilicet, paulum ex ſingulis deguſtando, has æger tuetur. At ſi neque reſpuit penitus cibum homo, neque peſſimè fert, nulla epularum, diverſitate ſollicitandus eſt. Simplex enim materiæ genus magis intra modum ſumitur, melioreſque ſuccos concoctum adjicit. Illud quoque de cibandi vicibus, quod ad ſumendi alimenti pertinet modum, adjiciam. Ferè quidem, ubi vires ſunt, à primo die præcipuè noſtratibus, ſemel quotidie dandus cibus eſt. Ac bis etiam, ſi imbecillitas timeri cœpit. Quod ſi eò res rediit, ut penitus venæ conciderint, viſque hominis multùm infirma ſit, eodem ſæpius die parum offerendum, arreptis febris temporibus magis pacatis, nimirum, ut eâ ſemper horâ minus cibi detur, quâ, ſi per corpus liceret, omnino nihil daretur.

CAPUT VII.

Genera quædam, itemque formæ Alimentorum, quæ acutè Febricitantibus dari poſſunt.

Ptiſana hordeaceæ in febribus eximiæ facultates.

QUoniam ſatis modo ſuperque de generali victu febrium continuarum dictum eſt, commodum videatur in eorum gratiam, qui medendi uſum quærunt, aliquot ciborum, qui dari febricitantibus utiliter ſolent, formulas, tanquam exempla, proponere. In quorum numero Ptiſana hordeacea, atque ejus cremor facilè primas tenent, ob eximias facultates morbis conducibiles acutis, quas *Hippocrates* diligenter intuitus litteris mandavit. Ptiſana, inquit, frumentaceis eduliis rectè prælata eſſe videtur, in hiſce acutis morbis, eoſque qui eam præferunt, laudo. Nam viſcoſitas ipſius levis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens, ſitim minimè infert; &, ſi quid ablui ne indiget, probè abluit; non aſtringit; non malè turbat; neque in-

ventre intumeſcit, nam inter coquendum, quantùm maximè potuit, intumuit. Quæcunque ad acutorum morborum ſanationem Ptiſanæ inſunt bona, nulli, inquit *Galenus*, alteri ineſſe comperies. Primùm enim humectat, atque refrigerat, ac mediocriter abſterget, quæ facultates in curatione febrium harum maximè conducunt. Viſcida ea, ſimulque levis, ac continua eſt, aſperitudinis expers, quæ acrium eſt, & acidorum, & aſtringentium. Magni verò eſt, jucundam Ptiſanam, ac guſtu pergratam ſumentibus eſſe: quoniam eò facilius, & concoquitur, & per corpus diſtribuitur. Quod ſi paulò deteriores cibos, vel potus, ſuaviores tamen, melioribus quidem, at minus gratis, ipſe prætulit *Hippocrates*, quidni Ptiſanam ſummopere probemus, quæ ſupra quàm quod ſalubris eſt, ſuavitatis etiam adepta eſt prærogativam. Jam verò, etſi viſcoſa eſſe cernitur, lubrica tamen eſt: nequaquam vel hærens in itinere, vel obſtruens, quod commodum ſoli Ptiſanæ, præ cæteris viſcidis, peculiare eſt. Id autem vis ejus abſtergens facit, quæ facilem ubique tranſitum præſtat, & primas venas infartu

liberat excrementorum. Quæ facultas noſtris eſt apprimè utilis hominibus, ceu aliquo ferè ſemper cruditatis, vel obſtructionis vitio, in primâ regione corporis, affectis. Atque, hâc de cauſâ, ſi quid ablui in ventre debet, probè Ptiſana abluit, nullamque ſortita eſt aſtrictionem, quæ febrientibus (niſi propter effuſæ ſymptoma vacuationis periculum incumbat) inimiciſſima eſt. Ad hæc, humectationem quidem habet, at moderatam, quâ ſitim arcet, quæque humiditas ſtomachum, ſi permulta eſſet, ſubverteret, quali certè vitio Ptiſana caret. Itaque ne turbare quidem, vel intumeſcere, dum in ventre concoquitur, poteſt. Longiore enim ſupra ignem decoctione, quantùm maximè potuit, intumuit.

Ptiſanæ præparatio. Ptiſana ſic à multis paratur; Sumunt hordei ſelectiſſimi, extimo exuti cortice, quantum videtur ſatis. Id tantiſper cum aquâ coquunt, donec jus pulticulæ tenuis repræſentet ſpeciem. Poſt hæc in pilâ tundunt, & tenui incerniculo percolant, additoque zaccharo, hordeaceam componunt, exhibentque Ptiſanam. *Galenus* hordeum in aquâ, dum coquitur, quàm plurimùm dicit

intumeſcere debere, poſteàque lento igne per multùm otium in lentorem redigi.

Ptiſana autem colata, quàm etiam Ptiſanæ cremorem vocant, fit, cum tantiſper hordeum coquitur, donec hujus flaveſcentem quemdam accipiat colorem aqua, hinc ab igne tollitur decoctum, & interpoſita aliquanta mora, percolatur, inditoque zaccharo, fit ſorbitio Ptiſanæ colatæ, ægriſque, cum opus eſt, datur. *Ptiſana cremor.*

Hordeacea Ptiſana impenſiùs alit, quam ejus cremor; quare hic magis vicem medicamenti, illa magis nutrimenti gerit. Refrigerantiorem reddere licet, additis melonum, cucumeris, cucurbitæ, ac citruli ſeminibus.

Cæterùm haud raro, propter virium imbecillitatem, ad plenioris, quàm hæc ipſa ſunt, materiæ alimenta tranſeundum eſt, in ſeptentrionalibus utique populis, qui voracitati, craſſæque materiæ cibis inſueverunt. Ergo etiam carnes interdum ſunt concedendæ, ſed volatilium, non item quadrupedum, niſi ad hœdum, & ad vitulum pervenire neceſſe ſit. Inter aves acutè febricitantibus aptas, firmiſſimæ mate- *Firmiora quadam, in virium imbecillitate, alimentorum genera.*

riæ ſunt capi, hinc gallinæ, mox phaſiani, poſt perdices. Singulaſque aves ſui ſequuntur ordine ſubſtantiæque conditione pulli. Perdicum autem pullis ſuccedunt, aviculæ montanæ, atque campeſtres, quæ in arboribus, non in aquis degunt quæque colli, ac roſtri ſunt quàm minimè longi. Cocta hæc genera alimentorum cum ſucco apparantur, ſumunturque mali punici, aurantii, citrii, limonii, & hujuſmodi. Frequentiùs, ac rectiùs ex his coctis, & ſuo cum jure contuſis ac percolatis nutritoriæ fiunt ſorbitiones, hoc modo. Decoquitur pullus gallinaceus, vel capus tantiſper ex aquâ, donec muſculi diſcedant ab oſſibus. Tum capus, pulluſve tunditur, huicque affunditur ſæpius paulatim decocti juſculum, pinguedine remota, ac ſic per incerniculum manibus, aut cochleari, muſculos conterendo, fit percolatio, atque tum, adjecto zaccharo, aquæque roſaceæ momento, componitur ſorbitio, vel, ut vulgo dicunt, contuſum tenuis conſiſtentiæ, vel craſſioris, prout lubitum erit, certam decocti juris partem, dum terendo fit percolatio, affundere. Porrò ſæpe haud incommodè hujuſmo-

di ſorbiunculam, additis quibuſdam rebus, alterantem, ac medicinalem reddimus. Id fit, vel una coctis primis ſiccis, itemque ſeminibus frigidis majoribus, ad hæc lactuca, cichorio, endivia, bugloſſo, hordeo, & hujuſmodi. Vel cum poſt concoctionem, atque percolationem ipſi contuſo quidam adduntur refrigerantes ſucci, ut limoniorum, aurantiorum, citriorum, ipſa item aqua roſacea, vel cardui, uti vocant, benedicti. Hujuſmodi certè cibandi genus continuis in febribus ſemper efficaciſſimum ſenſi, cum ad hominis ſuſtentandas vires, tum ad ardores mitigandos.

Cum tanta eſt inappetentia, ut nihil horum admittat æger, concreti ex decocto jure carnium commemoratarum liquores fiunt, additis ſantalis, coralliis, pauculoque vino aquoſo, & aqua roſacea, & zaccharo, & cinnamomi momento. Grati hi ſucci palato, cum ſumuntur, liqueſcunt, & ſic in ventriculum facilè, multaque deſcendunt jucunditate.

Inter firmioris materiæ alimenta panis bis terve in aqua lotus, & cum jure pulli, vel capi miſtus acutè febricitantibus

datur. Sæpe apud nos cum tenui cerviſia tritus, panis leniter decoquitur, fitque ſorbiuncula, addito zaccharo, ac pauculo butyro.

Alia fit nutritoria ſorbitio, ex fontis, & ſucci uvarum immaturarum partibus æqualibus, quibus ovi luteum commiſcetur, hinc ſimul coquuntur, inditoque zaccharo, ægris & ſorbendum dantur.

Amygdalatum, atque hordeatum, uti vocant, ſæpe locum in his febribus habent, maximèque ſub noctem, ſomni quoque causâ conciliandi, qui ſi minùs commodè venit, ſemina etiam adduntur lactucæ, melonum, cucumeris, cucurbitæ, & albi, cum ita neceſſe eſt, papaveris. Tum quoquè cœnæ vicem lactuca cocta, ſumptâque cum aceto, ac butyro, gerit.

Marcipanes omnes ex contuſis volatilium facti carnibus, atque amygdalis, fugiendi ſunt. Nam & nimis craſſæ præbent materiæ alimentum, & difficilem admittunt concoctionem.

CAPUT VIII.

De Potionibus acutè Febricitantium.

ÆQuè magna potionum, per febres continuas, atque ciborum, habenda cura eſt. Nam hos ferè ægri averſantur, ac inviti ſumunt, illas toto expetunt animo. Quæ ſanè cauſa eſt, cur liberalior in his, quàm in illis concedendis, Medicus eſſe debeat. Quod eò magis fieri poteſt, quòd ex ſumpto cibo ſemper aliquid ad calores, & ad morbi accedat materiam: ideoque cibum morbus omnis, ſui ratione, nunquam non recuſat. Ex potione autem refrigerante, miteſcit ardor febrilis, corrigitur ſiccitas, materiæque ebullientis refrænatur impetus. Ergo etiam ſupra hæc commoda, ſicuti ſani moleſtiùs ſitim, quàm famem ferunt, ita multò difficiliùs ægri, maximèque acutè febricitantes, quibus cum morbo perit appetentia, creſcit ſitis: ideoque plùs in potione indulgeri, quàm in cibo poteſt. Quinetiam faciliùs cibis concoquuntur pocula, celeriùs reſi-

Ægris magis indulgendum eſt in potionibus, quàm in cibis.

ciunt, ac minùs naturam infirmam gravant. Verùm modus adhiberi aliquis debet, ne nimio humore, qui febricitantibus eſt alienus, eoque præfrigido, cruditas morbi in ſpatium trahatur, minor materiæ accedat alteratio, ſeparatioque, quam hîc impropriè concoctionem appellamus. Cæterùm primo acutæ febris die nullus humor rectè datur, niſi protinus ita viribus imbecillus homo ſit, ut cibus quoquè debeat dari. Poſterioribus temporibus, cum incendia, ſites, atque ariditates invaleſcunt, ipſaque virium creſcit imbecillitas, plus dare, quod bibatur, licet. Quâ in re falli multos etiam peritos Medicos conſtat, qui ægro propter ardentiſſimam acutæ febris exuſto flammam, liquorem, quantumvis avidiſſimè petenti, ac per omnia ſacra poſtulanti denegant. Itàque fit, ut eliqueſcens nativus humor dejectionibus, uriniſque ubertim efferatur, & arefactis ſolidis, ſimulque, ſuperato naturæ calore, homo pereat. Ego verò his ipſis ſic affectis frigidiſſimam potionem dare ſoleo, utique ſi materiæ multa acceſſit conçoctio; eâque re tùm ſiccum ardorem tempero, naturamque reficio, tùm materiam morbi, ſi parata excretioni eſt,

ſudationibus, alvo, aut vomitu excutio. Neque verò hîc obſervandum, quod in febrium intermittentium acceſſione eſt; quâ immorante, quantùm fieri poteſt, præcidendus eſt omnis humor, abſtinendique etiam ægri ſunt, quanquam vehementer ſitiant, ac monendi, ubi febris quieverit, ſitim quoque quieturam, longioremque ex potione fore acceſſionem; ita celeriùs, ut ille ait, deſinere ſitire eum*, qui non bibit. Extenuatione enim opus eſt multâ, ut quod, à materiâ antecedente febrium intermittentium admodum impactâ putrefactum, diſcedere debet, diſcedat, excludaturque, quam extenuationem multus humor remoratur. In continuis verò febribus, materia in venis continenter manens, gravi incendio, atque aſſiduo corpus urit, quod niſi, opportunis temporibus, refrigerio poculorum reficitur, periculo ſit obnoxium. Ut hoc apprimè verum ſit, in intermittentibus febribus, magis cauſam, hoc eſt, materiam peccantem ſpectari oportere; in continuis, magis morbum, calorem ſcilicet febrilem; in utriſque, neutrum eſſe negligendum.

Porrò, quod ad opportunitatem dandæ attinet potionis, ſcire licet, ea huic

Quænam potiones, & quando febricitantibus dari debeant.

idonea eſſe tempora, quæ cibo ſunt, ſi ſine hoc illa interdum dari debet. Sub ſomnum humor apprimè eſt conducibilis. Quietem enim ſitis interpellat. Potiones acutè febricitantium hæ ferme ſunt omnes: Decoctum jus hordei, aqua cum zaccharo cocta, ac refrigerata. Zulapium violaceum, tenuiſſima cerviſia, crudus fons. Eo fonte, non niſi poſt concoctionem, & magnâ ſemel copiâ, uti licet, veluti ſuo loco poſt docebitur. Aliis, quovis morbi tempore, eſt locus. Quæcunque pocula mellita ſunt, quia calefaciunt, ac promptè bileſcunt, inimica ſunt. Vinum, quoniam calet, ſemper eſt fugiendum, niſi cum præcipua virium eſt imbecillitas, conſentiente conſuetudine, ſimulque admodum appetente homine, indulgeatur, idque paucum, dilutum, ac minimè potens. Idem ſemper tolerabilius, ſed & interdum neceſſarium in declinatione eſt. Hactenus in genere dixi, quæ edulia, pocula que his febribus conducant; poſthac, quæ cuique morbi tempori victûs ratio ſit utilis, proponam.

CAPUT IX.

Quæ Victûs ratio Principio Febris acutæ conveniens ſit.

IMbecillæ vires alimentum ſolæ deſiderant : morbus, copia humorum, cruditas, ſymptoma, reſpuunt. Ea res ſuperioribus locis ſatis demonſtrata eſt. Itaque principio febrium continuarum alienus eſſe cibus videtur, partim, quia corporis ferè adeſt quædam repletio, quæ detractionem, non adjectionem poſtulat ; partim, quia febris materia eſt cruda, in quam ſatius eſt naturam agere, quàm in oblatum cibum. Quin etiam eadem natura, iſthoc ipſo tempore, minùs affligitur, tùm, quia haud plurimùm ab eo abeſt robore, quod ſecundam valetudinem nuperrimè tutabatur : quare non admodum etiam cibo opus habet. Id profectò ſenſiſſe *Celſum* exiſtimo, cum initia ſcriberet morborum famem ſitimque deſiderare. Ergo etiam, ſi primâ ſeptimanâ reſolutum iri morbum veriſimile eſt, nec vires deſunt,

In principio febris, tenuiſſimè alendus eſt æger.

primis diebus duobus, continentiſſimè æger habendus eſt, oblatis poculis, aut certè tenuiſſimâ ſorbitione Ptiſanæ colatæ, aut pulli juſculo. Quòd ſi ad undecimum diem febris durabit, primis diebus itidem duobus, parcendum quoquè utcunque cibo, ac dein ad prætenue pulli contuſum, Ptiſanamque hordeaceam, quàm minimæ participem craſſitudinis. Vel ſi decimus quartus dies excipiet febris finem, ad pulli mediocre contuſum, totamque Ptiſanam conſiſtentiæ mediocris paulatim eſt tranſeundum; ſemperque, ſi ſupra hæc tempora febricitare homo perget, eâdem ciborum, atque durationis morbi proportione utendum. Id ſic expreſſit *Hippocrates*. Quibus vigor ſtatim eſt futurus, tenuiter ſtatim habere oportet; quibus autem poſterius, & ipſo tempore vigoris, & paulò ſub ipſum cibus adimendus, antea verò pleniùs alendum, ut ægrotus perferre queat. Neque autem (quod fortè quis exiſtimet) nobis refragatur, tenuiſſimum victum initio febris imperantibus, *Hippocrates*, qui per principia pleniùs eſſe alendum præcepit. Nam latè is Auctor principium accipiens, ſub ipſo habet, includitque incremento. Scilicet

nulla eo in *Aphoriſmo* increſcentis ægritudinis facta eſt mentio, ſed principium contra ſtatum diſtinguitur. Id aliàs ſæpe uſui venit *Hippocrati*, ut ſecundo libro *Aphoriſmorum*: Incipientibus, inquit, morbis, ſi quid movendum videtur, move; vigentibus autem quieſcere multò præſtat. Et poſt: Circa initia, & finem morborum remiſſiora ſunt omnia, in vigore vehementiora. *Galenus* quoque ad *Glauconem*: In febribus, inquit, continuis, quibus vigor ſeptimum non excedet diem, viribus firmis, neque ætate repugnante, exquiſitus omnino, ac tenuis victus inſtituendus eſt. In quibus autem febribus, *ſeptimum* diem ſtatus ſuperabit, aut homo imbecillus eſt, per initia, inquit, liberaliùs, ſub ipſum ſtatum parciùs, in ipſo tenuiſſimè alere neceſſe eſt. Ipſe etiam *Avicennas*, ſi carere reprehenſione volet, omnino ſic accipere principium febris debuit, quum ita loquitur: Dignius liberalioris victûs tempus eſt, quo vires non admodum occupantur in materiâ: eſtque id morbi principium. Et, dignius tenuiſſimi victûs tempus, eſt ſtatus: hîc enim, in evincendâ materiâ quàm maximè natura occupatur. Ergo id modò perpetuum præceptum

eſto : ut in incremento liberaliùs, ita ſemper in principio contractiùs alendum eſſe. Quin etiam vel inedia ſemper convenire principio videatur, plenitudinis intuitu, ac virium non imbecillium, ni faceret nimis repentina victûs in incremento permutatio, cui incremento liberior diæta conducit, ut ſic firmatæ vires vigorem, qui abſtinentiam exigit, ſuſtineant. Jam autem, incipiente morbo, famem paſſus homo, ne increſcente, noxam liberalioris menſæ, ſubitò arreptæ, incurrat, tum ne ſi hanc noxam effugere ſtudens, increſcenteque morbo tenuiter victitare incipiens, intempeſtivè circa ſtatum propter defectas vires, principio quidem febris nequaquam, incremento autem, juſto tenuiùs altas, cibari cogatur: præſtiterit utique protinus, incipiente morbo, contractiùs alere incipere, victumque paulatim ad incrementum pleniorem facere; hinc verò rurſus, quò magis ad ſtatum acceditur, minuere, ipſoque in ſtatu, & paulò ante eum penitus ſubtrahere. Scire autem licet, haud ſemper, à primo ſtatim die, cibandum tenuiter ægrotum eſſe, ſed prout febres ſunt, atque corpora, adminiſtrari, ac variare ea res debet. Quæ febris plus vi-

rium

rium aufert, in eâ celeriùs cibus dandus eſt, itemque in eo cœlo, quod magis corpora reſolvit. Maturiùs etiam puero, quàm juveni: æſtate, quàm hieme: in ſummâ, citiùs imbecillo corpori, quàm ſolido, firmoque dari debet. Atque hic finis, moduſque eſto de victu dicendi, qui primùm in genere febrium acutarum, ac dein, qui in earum principio locum habet: proximumque adeò nunc eſt, de concoctione dicere materiæ, quæ febrem facit.

CAPUT X.

Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.

Concoctionis ſignificationes diverſæ: & de quâ hic agitur.

DUplex eſt concoctionis apud Medicos acceptio. Prima eorum eſt, quæ facultate partium ſolidarum, atque caloris naturalis alterantur, & in idoneum vertuntur corporis alimentum. Eam concoctionem ſolus admittet ſanguis, qui nos alit, & quicquid aptum eſt, ut in ſanguinem verti poſſit. Alterum concoctionis genus, quod improprium

eſt, atque univerſalius, in humoribus verſatur præter naturam affectis, ac morboſis, quum hi caloris innati viribus ita alterantur, vincunturque, ut (maligni cùm ſint, neque ullo modo ſalutares fieri queant) mox à benignis ſeparentur, ac vacuationi reddantur opportuni. Eſtque profectò ea concoctio nihil aliud, quàm materiæ febrilis præparatoria ad commodam purgationem alteratio; ſcilicet, cum natura, uti *Galenus* dicit causis morborum fortior facta fuerit: eviceritque eas ſuo robore. Itaque ab ea quoquè concoctione, quodammodo ad primum genus referendâ, differt, quæ in materiâ fit haud prorſus inutili, ſed in vitioſâ, ac ſemicorruptâ, quæ poſtquam commodè fuerit correcta, intus manet, eſtque corpori, multâ ſui parte non inutilis. Quamquam in eo hæc à primo concoctionis diſſidet genere: quòd non in benigno penitus humore fiat, naturæque familiari, ac pergrato: dein quòd nulla hîc, aut ſaltem modica fiat ſubſtantiæ immutatio. Eſt enim interdum incipiens quædam corruptio, atque mutatio humorum haud inſignis, quæ correctionem accipit, ac priſtinam naturæ benignitatem. Quod etiam Ga

lenus vini exemplo declarat. Id enim ſi ſubacidum redditum eſt, redire ad naturam poteſt, ſin prorſus acetum ſit, non poteſt. In hâc verò concoctione, *Galenus* temperamentum fieri debere humorum, quod ἐπίκρασις vocatur, præcipit, oblato uberiore alimento, ſic ut nova materia miſceatur corruptæ. Cibum contrà averſatur is humor, qui penitus eſt corruptus (nam impura corpora quantò magis ales, tantò magis lædes) ac præparari ad commodam purgationem debet: eſtque ea, quam ſecundo loco propoſuimus, concoctio.

De modo concoquendæ bilis diverſæ opiniones.

Præparatoriam autem alterationem iſtam in humore craſſo, vel tenaci apud omnes in confeſſo eſt incidendo, atque abſtergendo perfici. At in bile flavâ major dubitatio, majorque curantium diſſenſio eſt. Alii hanc extenuantibus, iiſdemque acribus incidendum cenſent, ſerapiumque exhibent acetoſum compoſitum, *Galenum*, uti videtur ſecuti; qui primo libro *Aphoriſmorum*, origano, tragorigano, atque hyſſopo aquæ mulſæ incoctis, priuſquam materiam acutorum purget morborum, utitur. Sunt qui contrariam ſequantur viam, incraſſandam eſſe bilem profeſſi, quoque mi-

nùs diffluat, inductâ ſpiſſitudine, cogendam. Quidam neutrum accipiunt iſtorum, ac bilem, utpote per ſe tenuem, ita uti eſt, ſine ullâ præparatione, purgationibus opportunam eſſe contendunt. Adeò variè, hucuſque de re tanti momenti inter eruditos, in certo ægrotantium diſcrimine, certatur.

Authoris in hâc re ſententia.

Quid verò ego hîc ſentiam, proponam; ac poſt opiniones aliorum refellam. Quoniam cujuſque humoris morboſi concoctio, uti propoſui, nihil aliud eſt, quàm quædam præparatio ad commodam, atque tutam purgationem, latè atque univerſaliùs accepto concoctionis ſignificato, videndum utique eſt, quidnam id ſit, quod, in quâque materiâ, hanc vacuationem vel remoretur, vel faciat periculoſam. Id verò tollere ſtudere, concoctionem juvare, atque promovere eſt. In melancholico itaque humore, craſſities, in pituitoſo lentor: in bilioſo neutrum admodum horum: ſed quidam ardoris fervor, dum febri ex eo eſt aſſidua, faciunt, quò hîc minùs tutò, illic minùs commodè purgatio inſtituatur. Ergo craſſum humorem extenuare, lentum tergere, utrumque incidere, ne tentati medicamentis impin-

gant, minimèque ſequantur, oportet; ipſius autem bilioſi humoris incendium atque furorem refrigerio temperare, ne ſi ſine hoc purgetur, internis viſceribus exitialem noxam inferat. Ad hunc modum præparatis humoribus natura faciliùs dominatur, alterando eos, & vincendo, & ſeparando, & ad utilem inſtituendo inanitionem. Cum itaque per febres tertianas continuas, adeoque per ardentes flava bilis in grandioribus venis, ac cordi propinquis computreſcit, magniſque peruritur ardoribus, nemo profectò hanc ita flammeam unquam tutò movit, quin periculum proclive attulerit naſcituræ in viſcere præcipuo inflammationis, aut torminum (quæ *Græci* δυσεντερίας vocant) aut inſaniæ. Scilicet concitatur humor immaturus, minimèque totus ſequitur, quoniam necdum ſeparatus, aptatuſque ad vacuationem eſt. Siquidem incendio atque fervoris impetu etiamnum indomitus, ac naturæ rebellis eſt. Hujuſmodi permotus incommodis *Hippocrates*, ſimulque purgantium calore medicamentorum in morbis dixit acutis (quorum ferè materiam flava exhibet bilis) & in principiis raro purgare licere. Ergo etiam nos rectiſſimè priùs bilioſum

humorem quàm ducimus, ita quibuſdam frigidis materiis temperamus, ut, qui primùm calore fervens corpus turbabat, refrigerio miteſcens, ac velut edomitus, naturæ manus det, ut ſic tutò, ſine febris incremento, ſine metu inflammationis, expurgetur. Sed ne commodum ſubinde amittamus extenuationis, quæ certè, cùm ad faciliorem purgationem, tùm ad meatuum, quibus humor ducetur, apertionem eſt utilis, rectè eas adhibemus materias, quæ ſimul refrigerent, ſimul extenuationem, levemque præſtent abſterſionem aſtrictione carentem. Id quod ab ipſo quoquè præceptum video *Avicennâ*. Cum in his, inquit, febribus refrigeras, ne id per eas res agas, in quibus aſtrictio ineſt, atque ſiccitas, unde prohiberi materiæ reſolutionem contingit. Utiliter itaque nobis ſumuntur radices boraginis, bugloſſi, cichorii, endiviæ itemque hordeum, ac ſemina refrigerantia, quæ dicunt majora & minora: quæ omnia, pro partium varietate, non unis prædita viribus, cum refrigeratione abſtergunt, modicèque attenuant. Incoquuntur hæc aquæ, poſtque decocti juſculo adduntur ſerapia, ex endivia, ex cichorio, è ſucco citreo-

rum, vel limoniorum, ipſumque ante omnia ſerapium acetoſum: ex quibus conficiuntur quæ vocant *Græci* ἀποζέματα, id eſt, decocta, ægriſque *bis* per diem bibenda dantur. Miſcentur etiam utiliter cum ſerapiis, loco decoctorum, ſtillatitii ex iiſdem ſimplicibus liquores, fiuntque, uti vocant, Zulapia. Verùm meminiſſe convenit, decoctis plùs ineſſe facultatis, præſertim abſtergentis, diſtillatis autem aquis unicam obtigiſſe refrigerandi vim, abſtergendi nullam, aut certè perexiguam. Ex his, quæ comprehenſa ſunt, omnibus pocula fiunt limpida, quæ promptè in venas proficiſcuntur, exæſtuantemque ibi bilem refrigerio temperant, &, ne quid ea nimii craſſamenti (quod & ad ſeparationem ſui, & ad purgationem inutile eſt) vel horum uſu frigidorum, vel ſuâ ipſius toſtione contrahat, extenuatione, terſionèque præcavent.

Refellitur Avicennas, qui Aquâ frigidâ bilem concoqui vult.

Quò magis ab *Arabe* deficio *Avicennâ*, qui crudum fontem ſufficere ad bilem concoquendam cenſet, quique parum intelligit, refrigerare quidem aquam poſſe, extenuare autem humorem, aut meatus, quibus is effertur, tergere, ac patefacere non poſſe. Quin etiam hæret ea

ipſa diu in ventriculo, ut affirmat *Hippocrates*, neque urinas, neque difflationem, quæ per cutim fit, promovet; ad hæc in calidis corporibus bileſcit, ac ſitim movet. Sed & ipſe ſeſe contradictione confundit *Avicennas*, qui aliàs rectiùs dixit, metum eſſe in aquâ frigidâ, ne inferat obſtructionem meatuum. Neque verò nobis refragatur *Galenus*, cum duo eſſe ait continuæ febris præcipua remedia: Sanguinis miſſionem, & frigidæ poculum. Eo enim loco frigidam is auctor imperat, ſub ipſam morbi judicationem, concoctâ jam tum febris materiâ, eamque vult non niſi ſemel magnis hauſtibus eſſe bibendam: unde mox pulſo foras calore febrili, effuſiſſimus inſequitur ſudor, vomitiove, vel alvi fluxio bilioſa, ipſeque his intervenientibus protinus reſolvitur morbus. At verò *Avicennas* toto morbi decurſu crudum præſcribit fontem, non causâ promovendæ judicationis, ſed materiam febris concoquendi; id quod magno fieri errore demonſtratum eſt.

Refelluntur alii, qui idem calidis

Nunc iis reſpondendum, qui contrariam viam ſecuti, hyſſopo, origano, ſimilibuſque rebus concoquere bilem ſtudent. Hi autem ideo falluntur, quòd

humorem & naturâ, & putrefactione calidum, materiis calidis extorreant, quemque fructum, extenuatâ affectant bile, eum, nimis eâ exardeſcente, corrumpant. Itaque hinc febres ingraveſcunt, vigiliæque, & dolores, & ſiccitates, & inquietudines, cæterâque ſymptomata comitantur graviora, ex quibus & ipſa quoquè ægroti vis conſumitur, principiâque maximorum dantur periculorum. Nec dubium eſſe videtur, multos ita curatos, vel contracto marcore, vel, gravi ortâ inſaniâ, fuiſſe periclitatos. Cùm verò mulsâ, cui incoctum ſit hyſſopum, *Galenus* priùs utitur, quàm bilem purget, non tam humoris id causâ facit, quàm meatuum, quibus is ipſe educetur, obſtructorum. *materiis moliuntur.*

Paulò ſimilior veri, non tamen recta eorum eſt ſententia, qui bili, quò commodiùs purgetur, craſſamentum adjiciunt. Hos certè ſputi per tuſſim expectoratio in errorem conjecit. Scilicet hîc, ſi nimiùm eſt tenuis humor, ſpiritu elidi, quia diffluit, non poteſt; quare ut gravem tuſſim, ita & penitus ſiccam facit. Rectâque curatio eſt, humorem frigidis lentiſque delinctibus ita inſpiſsâſſe, ut ab aëre, extra pectus erumpente, intercipi, *Itemque alii, qui bilem ut purgetur incraſſan*

commodeque efferri poſſit. Id adeò exemplum, ut in ſputo reſpondet excreando, ita venarum purgandis humoribus accommodari nullo modo poteſt. Neque enim aëre hi incitati à naturâ vacuantur, ſed occultâ medicamenti tractrice potentiâ; eâque in re tantò quidque facilius ſequi par eſt, quantò tenuis, & ad ſequelam magis opportunum eſt. Quòd autem tenuia commodiùs, atque faciliùs attrahantur craſſis, non ſolùm quotidiana rerum docet experientia, ſed ex ipſis etiam colligitur medicamentis, quæ mitiora eſſe debent, cum bilis purganda eſt; effrænatiora, cum pituita, vel bilis atra. Ex quibus licet colligere omnibus, fruſtra bilis concoctionem uſu inſpiſſantium quæri.

Iique demum, qui ad bilem purgandam nullâ opus eſſe concoctione dicunt.

Superſunt modò hi, qui nullâ opus eſſe concoctione hâc univerſali ſumptâ; ad purgandum bilem contendunt, utpote naturâ ſuâ, novæque putredinis ardore fluxibilem. Illi ſanè *bis* aberrare videntur; primùm, quod humorem incendio fervidiſſimum furere ſinunt, nullo frigidorum uſu temperantes; dein, quod extenuationem humoris contemnant, quam ſemper utilem eſſe profeſſus ſum ad commodiorem purgationem. At-

que hic finis eſto eorum auxiliorum, quæ principio febris accommodantur. Adeoque tempeſtivum eſt, ad ipſum progredi incrementum, quæque fieri in eo debent ſingula, proponere.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO SECUNDA:

Quæ earum continet Incrementum.

CAPUT I.

De Materiæ Purgatione.

Notantur iſti, quimultâ purgatione in febribus utuntur.

CONCOCTA febris acutæ materia, niſi ſi ſponte naturæ abunde pellitur, purgari debet. Verùm, quâ id fieri moderatione, aut quibus temporibus debeat, non ſat bene inter Profeſſores Artis convenit. Scribit *Hippocrates* purgantium medicamentorum potiones, in morbis acutis, raras eſſe oportere. Quò

magis falluntur, qui in his febribus, penitus (ut ſi quid aliud) acutis, vix unum intermittunt diem, quo non ægrum medicamentis, vel per os ſumptis, vel alvo injectis, ſollicitent; quæ res, ut hodie inter triviales illos, naturæ motuum ignaros, eſt uſitatiſſima, ita maxima ſecum pericula trahit. Siquidem vires exhaurit, corpus aſſiduis afflictum ardoribus labefactat, materiam morbi neque concoctam, neque ſeparatam laceſſit, ejuſque maturationem (quæ certè quiete gaudet) impedit, omne denique naturæ inſtitutum, in propulſando morbo, ſubvertit. Atque hinc ſequuntur cruditates, dolores, ſites, inquietudines, vigiliæ, deliria, diſtentiones nervorum, ſingultus, ſimiliaque periculorum plena ſymptomata. Per febres, inquit *Celſus*, medicamentorum dari potiones, & alvus duci, non niſi rarò, debent. Et id non ideo tamen agendum, ut ægri vires convellantur, exiſtimat: quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt. Quare meritò ſunt incuſandi, qui hîc ita licenter intemperatis vacuationibus in ſalutem ægrotantium graſſantur. Scilicet in eâ febre, quæ *nono* die deſitura eſſet, *ſecundo die, ventrem caſſiâ, fortè etiam*

concitatiùs moviſſe, eoque vix dum quieſcente, ſanguinis libram, aut eo amplius miſiſſe; tertio injeciſſe clyſterem; quarto perpurgâſse; quinto vel ſexto, creſcente febricitatione, iterum ſecuiſse venam; octavo rurſus purgâſſe, quid hercle aliud eſt, quàm hominem per aſſiduos acutæ febris ignes fatiſcentem perdere. Nimirum haud rarò uſu venit, ut poſt hanc excarnificandi libidinem, victis naturæ viribus morbus dominetur, ortoque continuato delirio, & poſt hoc ſopore, ſimulque difficillimo ſpiritu, hominem ante diem *decimum quartum* tollat.

Notantur alii, qui in purgationis tempore delinquunt.

Æquè etiam turpiter à multis in purgandi tempore delinquitur. Alii enim præparationem bilis omnem rejiciunt, primis temporibus purgantes. Alii autem, qui nimirum concoctiones curant, & cruditatem maximè horrent, ipſum arripiunt morbi ſtatum, pauciſſimi declinationem exſpectant. Omnes profectò in errore verſantur. Primi enim præter naturæ faciunt inſtitutum, quæ nunquam rectè humores (cum quidem non turgent) niſi concoxerit, pellit. Id quod ſtudioſè ab *Hippocrate* video fuiſſe obſervatum, qui concocta duci medica-

mentis, non cruda oportere ſcripſit. Quoniam autem cruditas principia definit morborum, conſtat profectò nunquam ſub his tutò dari medicamentum poſſe. Nec refragatur *Aphoriſmus*, qui ſic habet: Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move. Nempe, latè hîc accepto principio, ipſum etiam includitur incrementum. Id adeò apparet ex eo, quòd à principio protinus ſtatum proponat: In ſtatu, inquiens, quietem habere præſtat. Propriores verò ſunt, qui per vigorem continuæ febris purgant, abſolutis nimirum jam tum concoctionibus. Cæterùm in eo falluntur, quòd parum curent ſymptomata, quæ eo ſunt tempore graviſſima, quæque quietem, Auctore *Hippocrate*, poſtulant, nullumque medicamenti inſigniorem motum ferunt. Prorſus ineptiunt, qui priùs declinationem febris univerſalem, quàm purgent, exſpectant. Nam gravem morbum in vitam hominis, neceſſario ſuſpenſo præſidio, ſævire permittunt, eoque tempore medicinam adhibent, quod, ſi verum habet morbi decrementum, ſemper, ut teſtatur *Galenus*, periculo caret, quodque corpus materiâ morbi tantum non omni exone-

ratum exhibet.

De idoneo purgandi tempore in diverſis febribus

Verùm, ut hanc rem expediam omnem, dicam id, quod in totum ſentio de purgandi temporibus, quodque à nemine (uti equidem puto) ſat plenè annotatum fuit, multorumque ingenia acerrimis altercationibus inutiliter fatigavit. Per febres omnes natura corruptum humorem ſpatio ſuperare, atque concoquere indeſinenter nititur, in idque opus calorem expedit naturalem, qui in materiam incumbens, alterat eam, ſubigit, ſequeſtrat,& excretioni opportunam facit. Ea excretio non antè incidit, quàm illud operis prioris ſit penitus abſolutum, quod concoctionis nomine comprehendimus. Id verò tempus, quo ea fit excretio, ſtatus ægritudinis appellatur. Jam autem, ſi Medicus naturæ, ut ille ait, miniſter eſt, ejuſque per omnia inſiſtere veſtigiis (modò commodis ea ductibus moveat) debet, videtur profectò, non niſi vigentibus morbis, tutò purgare licere. Eſtque illud reverà præceptum ſtabile; atque inconcuſſum, niſi aliud quid incidat, quod, causâ ſecuritatis, mutare hanc purgandi legem univerſalem cogat, ut in febribus contingit (quas modo verſamus) continuis, per quarum ſta-

tum, impetus ſymptomatum purgandi locum tollit. De hiſce nempe febribus acutis ſuum iſtum *Hippocrates Aphoriſmum* expreſſit. Per principia morborum, ſi quid movendum videtur, move: vigentibus autem quieſcere multò præſtat. Febribus intermittentibus ad vigorem jam provectis ſuum, tutò licet, quo die intermiſſio eſt, concoctum humorem medicamento tollere, naturâ jam tum nullis impeditâ ſymptomatis. In his etenim febribus, quia certus circuitus, & finis integer, & liberaliter quieta intervalla ſunt, perpetuum eſſe præceptum temporis poteſt. At in continuarum ſtatu, vigiliæ, deliria, ardores, ſites, inquietudines faciunt, quòminùs liceat his ærumnis afflictam, ac penè ſuccumbentem naturam medicationum irritamentis laceſſere. Ergo fugere iſta tempora, atque purgatione antevertere convenit, & in ipſius incrementi provectiore parte medicamentum dare. Id enim tum neque materia morbi dehortatur, quæ plurimâ parte maturit, neque ſymptomata impediunt, quæ nondum ſunt maxima. Scilicet quæ juxta jecur, eique aſſiſtentes venas bilioſa, utcumque extenuata, coctaque ſunt, ductâ alvo ſub-

trahuntur, reliquis intra remotiora contentis vaſa, ac fortè nondum prorſus coctis, ipſi relictis naturæ, per proximam ſemel vacuandis judicationem. Commodèque *Celſus* dixit, minui tantùm materiam ſuperantem oportere, quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit. Id quoquè ſapuiſſe *Avicennas* videtur, cum ſic ſcribit: Scito minùs noxæ fore, cum reſiduum materiæ, quam neceſſe eſt evacuare, dimittitur, quàm cum exquiſitiſſimè vacuatur, eoque pervenitur, ut vires periclitentur. Nam ſæpiſſime natura hoc reſolvit reſiduum.

Mitia purgantium medicamentorum genera febribus conveniunt.

Ergo etiam (me judice) ante omnia mite eſſe decet, quod per acutas febres datur, medicamentum, ut ſunt myrobalana, & rhabarbarum, & inter compoſita, electarium ex prunis ſolutivum, itemque è ſucco roſarum, & è pſyllio, ejuſque generis aliis, quæ cum ſero lactis, vel oxyphænici decocto miſcentur, additâque caſſiâ, vel mannâ, vel electario lenitivo, tum etiam ſerapio ex multis confecto roſæ macerationibus, ad formam miſta potionis dantur. Rhabarbarum autem, itemque myrobalana rectiùs macerantur, quàm trita ſumuntur. Sunt autem cauſæ, uti videtur, duæ,

cur non liceat, acutâ in febri, effrænatioribus medicamentis uti: primùm, quòd hæc iſta caleant, vel certè calorem corpore vehementer permoto excitent, ac, conſumptis vitæ ſpiritibus, vires ſupra modum extenuent: ſecundò, quòd morbi incremento (in quo certè per has febres purgandum eſſe præcepi) ea ſint inidonea medicamenta, quæ materiam morbi ex toto corpore radicitus extrahunt. Semicruda etenim ea ductum medicamenti non ſine ſummâ ſequitur naturæ moleſtiâ, ac febrilium ardorum incremento. Quinetiam violentiore medicinâ interrumpitur materiæ inſtituta concoctio, confuſis, qui jam vinci, atque ſeparari à benigno ſanguine cœperant, humoribus. Id, puto, cogitavit *Avicennas*, cùm ſcriberet evacuationem maturitati officere, miſcereque cum benigno malignum, quoniam hoc ipſum concoctionis caſſum moveretur. Adeò verò apparet, non niſi lenibus medicamentis in hoc morbo locum eſſe poſſe, quorum vi non omne perpurgetur corpus, ſed prima ejus regio, itemque ſecundæ ea pars, quæ jecoris convexa, venamque Cavam, atque illi comitem arteriam majorem continet, bilioſâ col-

luvie exoneretur; idque non niſi in ipſo fieri debere poſtremo incremento, cum tolerabilia utcunque ſunt ſymptomata, & quæ lædere videtur materia, tantùm non omni parte, concocta.

Ubi efferveſcit materia, quàm primùm purganda eſt.

Atque hæc quidem purgandi tempora certa ſunt, niſi materia protinus turgere cœperit, id eſt, efferveſcere, ac de loco in locum mobilis rapi. Tum enim quàm primùm humor, quamvis nondùm coctus, Auctore *Hippocrate*, auferri purgatione debet: idque, ne vel in partem delatus principem, lethalem ibi excitet inflammationem, vel repente, ſi venenatus eſt, naturæ calorem opprimens, occidat. Illud quoquè ſcire licet, interdùm, & declinante febre, iterari purgationem poſſe, cum per imperfectam judicationem natura majorem quidem materiæ partem excluſit, reliquam verò excludere potis non fuit, quæ ipſa jam tum (ne poſt iterum morbum faciat) rectè medicamento ducitur. Nam quæ poſt judicationes (ut diligenter obſervat *Hippocrates*) reliquuntur in morbis, recidivas facere conſueverunt. Adeò verò demiror inconſulta complurium judicia Medicorum, ex quibus cum multi, incipiente morbo, purgent, haud pauci

etiam conſiſtente, nonnulli quoquè declinante, pauciſſimi tamen ſint, qui incrementi provectiorem partem arripiant. Quaſi, certè, datâ operâ, id tempus præterierint, quod ad hanc curationem in acutis febribus eſt aptiſſimum.

Porrò non loquor hactenus id medicamenti genus, quod paſſim lenitivum appellant, ſine vi, ullâve corporis turbâ, ſordes inſtinorum expurgans. Id enim quibuſvis utile eſt, cum alvus parum reſpondet, morbi temporibus. Datur autem mod per os, modò alvo injicitur. Simpliciſſimum ejus generis propinavit *Avicennas*, ex aqua hordeaceâ, & ſerapio acetoſo. Alii ex caſſâ parant, vel mannâ, vel diacatholico, vel electario, uti vocant, lenitivo, vel diapruno ſimplici, cum decocto hordei, aut prunorum, aut oxyphœnici. Clyſter paratur ex malvæ, lactucæ, violarum, mercurialis, & hordei decocto, adjectâ caſſiâ, oleoque violaceo. Haud leve commodum acutè febricitantibus ex hujuſmodi accedit alvi ductionibus. Nam ſiccum oletum vacuatur, putredine offendens ſuâ, ardor febrilis miteſcit, corruptæque bilis colluvies, quæ juxtà eſt, eluitur. Verùm mitia planè hæc eſſe debent, ſic ut alvum

Lenitivum, quovis tempore, poteſt eſſe utile, ſi moderatè adhibetur; maximeque alvo injectum.

ſemel, aut ad ſummum bis, non am-pliùs, ſi fieri poteſt, moveant. Inutilia penitus ſunt, ubi in tantam evadunt de-jectionis frequentiam, ut corpus turbent naturæque munus, in concoquendâ ma-teriâ, remorentur. Quem errorem indies à multis committi video, qui nullum operæ pretium feciſſe ſe putant, niſi cre-bris illis dejectionibus, vel quotidie re-petitis, ventrem acutè febricitantium ſol-licitaverint; quâ in re ideo periculum vertitur, quòd virium inde contrahatur ingens imbecillitas, quæ ut ſemper aliàs ita, in hiſce continuatis febribus, maxi-mè reformidanda eſt.

Quanam dies, atque hora dando Medicamento ſit opportuna.

Proximum nunc eſt, diem, horamque definire, quâ utiliter dari medicamentum poſſit. In quâ re, haud levis obſervatio eſt. Nam cum, in his malis, aſſidua ſit febricitatio, neque antè ad integritatem (ἀπυρεξίαν *Græci* dicunt) perveniatur quàm per judicationem ſemel reſolvatur morbus: quæri non ſine causâ poteſt quæ dici tempora opportuniſſima medi-cinæ ſint. Ergo genera febrium intueri oportet continuarum, ſintne hæ, vel quotidianæ, vel tertianæ, vel quartanæ an demum continentes, ſeu ſanguineæ: idque ideo videndum eſt, ut eâ ſemper

die, eâque horâ, medicamentum detur, quâ maximè ſeſe febres remittunt, quâque corpus tam integrum eſt, quàm maximè eſſe, in eo genere valetudinis, ſolet. In impetu enim febricitationis, quod datum eſt medicamen, corpus turbat, vires frangit, alvoque ſubinde, uti *Celſus* ſcribit, continetur, ac regeſtum in caput multò gravius periculum efficit. Jam itaque, ſi quotidiana urget continua, quæ certè breviſſimo remittit tempore, præſtare judicamus, principia medicinæ à miteſcente febre excipi, quàm ab invaleſcente. Quòd ſi tertiana eſt continua, quæ altero die lenior eſt, altero gravior, dandum medicamentum poſt graviorem eſt. Semper autem graviorem febricitationem exhibent hi dies, qui judicandi vim habent (κριτικοὺς *Græci* vocant.) Itaque tum maximè temperandum quoquè à medicamento eſt. In continua etiam quartana, duo medii dies purgationibus ſunt aptiores. Porrò, ſi ſic movetur perpetuò continens febris, ut maneat prorſus æqualis, aut ſi majore uſque impetu, ſine ulla inclinatione creſcit, aut paulatim decreſcendo vim amittit ſuam (primam *Græci* ὁμότονον alteram ἐπακμαστικὸν, tertiam παρακμαστικὸν

appellaverunt) arripiendum id fuerit diei tempus, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt. Tale matutinum eſſe conſtat, ipſo jam micante diluculo. Quòd ſi idipſum, alicujus interventu rei novæ, aut morbi vitio, gravius eſt, poſt mediam noctem utiliter medicamentum datur. Meridies, ipsèque veſper (quantùm in ſe eſt) nequaquam purgationibus ſunt opportuna. Adeò ex his apparet comprehenſis omnibus, temporis præceptum, quod intermittendum non eſt, minimè perpetuum, in rebus multùm differentibus, eſſe poſſe.

CAPUT II.

Quid à Purgatione agendum, & quomodo fervor acutæ Febris temperandus ſit.

Poſt purgationem corpus refrigerandum eſt.

DUctâ jam ſat abunde alvo, dejectioneque conquieſcente, multi juſculum pulli, aut tepidum hordei decoctum, addito zaccharo, ægrotis propinant, ut ſcilicet inteſtina, transfluxu bilis ſiccata, humectentur, ſimulque tenuiores medicamenti partes, ſi quæ fortè

fortè ductibus inhæſere communibus, eluantur. Ea res quamquam magis neceſſaria violentioribus eſt medicinis, tamen hîc quoquè minimè contemni debet, humectationis potiùs gratiâ, quàm ſumpti medicamenti, quod, in acutâ febri, leve eſſe debere oſtendi. Inſequentibus hinc diebus, donec morbus conſiſtat, ardores imprimis febriles (quò minùs affligatur natura) mitigare refrigerio convenit, cujus uſus refrigerii ab iis petetur materiis, quæ vel foris incidunt, ut aër, & quæ extrinſecus corpori applicantur, vel intrò per os ſumuntur, ut cibi, atque potus, tùm alentes, tùm medicinales.

Aër itaque, ſi vel temperatus eſt, vel calens, refrigerandus eſt, humi delecto quàm maximo conclavi, quod non modò ſitu, ac mediocri perflatione auræ ſit frigidum, ſed & arte reddatur noſtrâ frigidius, pavimento aquâ, cui miſtum ſit acetum, aſperſo, ac vitium capreolis, ſaliciſque frondibus inſtrato. Manibus etiam tractari febricitantium, & vitem, & ſalicem, conducit. Turba item hominum ingredi prohibenda eſt. Ea enim domum quoquè calefacit. Nonnulli, *Galenum* ſecuti, aquam frigidam de

vaſis in vaſa transfundunt, quæ res ad ſomnum etiam conciliandum facit. Porrò ita refrigeratus aër, ut intrò ſpiretur, non ut in corpus incidat, quæritur. Inſpiratus enim cordis temperat incendium: at foris in corporis incumbens habitum, meatus claudit, parumque difflari materiæ febrilis per tranſpirationem ſinit. Cutem enim denſando ipſe ſibi viam, quò minùs ad viſcera penetret, præcludit. Itaque hîc ſemper vitandus aër eſt frigidiſſimus, ut qui plus conſtipatione offendat cutis (niſi diligenter homo operimentis integatur) quàm cordis proſit refrigeratione.

Epithematis. Poſt aërem arte caſtigatum, quædam etiam foris imponuntur (ἐπιθέματα *Græci* dicunt) cordi potiſſimùm, præcordiis, atque jecinori, ubi plurimùm ſcilicet fervoris ſubeſſe deprehendetur. Accipiuntur liquores ſtillatitii, roſæ, & buglosſi, & cardui benedicti, his acetum additur roſaceum, itemque pulveratum ſantalum, corallium, margaritæ, & quod ex his componitur margaritis electarium frigidum, ad hæc momentum ſpodii, ac boli Armenii: fitque miſtis omnibus Epithema, quo pannus madefactus, atque imbutus, modicèque

expreſſus admovetur. Subtepidum id medicamentum eſſe decet, ne ſubito frigore meatus claudat, coactoque, atque in corpus retruſo febris calore, partium incendia internarum adaugeat. Utile etiam eſt, poſt Epithemata, *Galeni* ceratum humidum, quod decimo libro *Methodi medendi* proponitur: fitque ex ceræ albæ lotæ parte unâ, roſacei ex oleo immaturo citra ſalem confecti partibus tribus, aut quatuor: utrumque hoc miſtum duplici in vaſe liquatur, factoque humido cerato, ac poſt refrigerato, miſcetur paulatim in mortario tantùm aquæ, quantùm in ſe, dum cum eâ emollitur, accipere poſſit. Addi etiam momentum tenuis, atque clari aceti poteſt. Aquam autem frigidiſſimam eſſe oportet, & ceratum quàm maximè antè refrigeratum, quod fiet, cum vas, in quo illud ineſt, in fontem gelidiſſimum demittitur.

Quando, & in quibus refrigeratio non ſatis tuta eſt.

Scire autem licet, tutiùs ſemper refrigerationis quæri beneficium intrò ſumptis materiis, quàm foris admotis, maximè, cum plenum corpus nondum vel miſſo ſanguine, vel purgatione fuit exinanitum. Ficilè enim hîc materia, uſu foris refrigerantium, in viſcera, magno periculo, impellitur, cohibitâque tranſ-

piratione, occaſio maximæ putredini, maximiſque febricitationibus datur. Itaque tutiùs ſemper hæc ipſa localia, poſt corporis vacuationem, poſteriore incrementi parte, admoventur, cum gravius ſubeſt incendium, & bona materiæ pars exhauſta eſt. Præcipuus his ipſis eſt locus, cum maximis, ac periculum minantibus ardoribus homo peruritur, qui ardores ſat commodè, per ea, quæ intrò ſumuntur, extingui nequeant, vel quia ſtomachus hæc ipſa reſpuit, vel quia ægri ſumere detrectant. Eadem in corpore admodum extenuato, quoniam viſcera promptè frigido offenduntur, inutilia ſunt. Æquè etiam nocent, ubi commodus aliquis emergere ſudor incipit, maximèque per ſtatum judicatorius, qui febrem eſſet finiturus. Hic enim uſu foris refrigerantium impeditur.

Cibi, ac pocula optimè refrigerant.

Utilis apprimè refrigeratio eſt, quæ cibis, ac poculis quæritur refrigerantibus, quorum materiam ſuperioribus locis propoſuimus. Maximè etiam potiones valent medicinales, quæ Zulapia vocantur, ad mitigandam febris acutæ flammam. Accipiuntur ſtillatitii liquores, omnium intybi generum, buglosſi, violarum, carduique, utì nominant,

benedicti: his additur oxyzaccharum, vel ſerapium acetoſum, vel violaceum, vel ex intybo factum, fiuntque potiones refrigeratoriæ clariſſimæ, guſtui, atque aſpectui ægrotantium gratæ.

Nimia cavenda eſt refrigeratio.

At meminiſſe convenit, moderationem his aliquam eſſe oportere, ne nimiâ refrigeratione vel ſtomachum offendamus, vel materiæ remoremur concoctionem, ſecretionem, atque reſolutionem. Proclivius nimiæ frigiditatis periculum eſt in corporibus naturâ frigidis, in ſtomacho infirmo, in ſene, in hieme, & in cœlo frigido. Vidi equidem noſtratium complures ita Zulapiis iſtis aſſiduè fartos, atque ſaginatos, temeritate Medicorum, alios difficillimo fuiſſe affectos ſingultu, alios, poſt curatam febrim, hydrope conſumptos, omnes certè longâ febricitatione, atque difficili fuiſſe impeditos.

CAPUT III.

Quomodo gravioribus Symptomatis acutæ Febris occurrendum ſit.

QUoniam naturæ vis maximè ſymptomatis ſollicitatur, & in hujus imbecillitate ſummum periculum eſt, non ſine causâ infringere, atque coërcere iſtorum impetum ſymptomatum, quantùm fieri licet, convenit. Ea autem ferè hæc ſunt. Sitis, linguæ aſperitas, tuſſis, ſingultus, appetitus caninus, capitis dolor, vigilia, delirium, ſopor, animi deliquium, vacuatio aliqua præter modum, præterque tempus effuſa.

Sitis remedium. Sitis pellitur uſu refrigerantium, atque humectantium, quæ ſuperiùs propoſui. Singulare eſt Zulapium, ac zaccharum violaceum. Conferunt etiam ſucci pomi limonii, & aurantii, addito zaccharo, itemque ſuccus medicatus è ribes, ex oxyacanthâ, & hujuſmodi. Siccata etiam pruna, fonte perfuſa, ac macerata, juvant. Illud verò ſemper

ſervandum, ut ne potitet æger, neve nimium ſiti crucietur. Quâ in re, à multis delinqui video, quorum alii indulgenter ægros habent, bibereque ad voluptatem, quantùm lubet, ſinunt; alii duriſſimi tortoris vicem exhibent, ne guttulam quidem humoris, tum, cum is neceſſarius eſt, concedentes. Prior error ægrotationem longiorem facit, alter ardoris affert incrementa, & corporis liquefactiones, ac vitæ ſumma pericula.

Faucium, linguaque affectum.

Porrò ſi, cum bibere inutile eſt, fauces admodum inaruerunt, elui humore poſſunt. Commodeque *Eraſiſtratum* dixiſſe *Celſus* refert, ſæpe inferiore parte humorem non requirente, os & fauces require. Sicca lingua prunis corrigitur, aquâ maceratis, atque in ore retentis. Confert os eluere aquâ per ſe, vel cum hordeo coctâ. Si viſcido humore lingua, tanquam limo onuſta, aſperatur, aquæ hordeaceæ unciæ quatuor miſcentur unicæ aceti mulſi, & ſic os colluitur, poſt linteolo, vel ſpongiâ, quæ hunc liquorem acceperunt, lingua repurgatur. Q.òd ſi ſcabrities multa eam occupat, detergere primùm penicillo oportet, ex aquâ calidâ, ac dein pſylli mucagine ungere.

Tuſſis. Porrò tuſſis interdum ſicca per acutas febres incidit, arefactis nimiùm pulmonibus. Eam humectantibus, ac refrigerantibus licet corrigere, ut Zulapio violaceo, electario diatragacanthi frigidi, aquâ hordeaceâ, cui miſtum ſit zaccharum, catapotiis bechicis ore retentis, & hujuſmodi. Utile etiam eſt, pectus foris perungere oleo violaceo, adipeque gallinæ, cum albâ cerâ miſtis.

Singultûs. Sigultus autem modò ſummam ſequitur corporis, maximèque ventriculi (cujus is eſt affectus) ſiccationem, ab urentiſſimâ contractam febri, qui certè lethalis eſt, & extra omnem poſita medicinæ opem, modò ab humore fiat acri, quo ventriculus eſt imbutus, contra quem caſum medicamentum ex aloë factum valet. Non nunquam intemperatum ſequitur Zulapiorum refrigerantium uſum, quomodo affectos, inconſultâ temeritate Medicorum, complures vidimus, idque ſymptoma, contra omnium opinionem, vini potu ſuſtulimus.

Appetitûs canini. Porrò appetitus, qui dicitur caninus, interdum nobis viſus eſt per continuas febres, maximèque per inveteratas incidiſſe, adeò ut ægri unico ſubinde prandio integrum devoraverint capum. Gi-

gnitur is affectus, cumlongæ febris calor corpus nimiùm reſolvit: quò fit, ut avidæ, propter fomitis indigentiam, partes continenter alimentum trahant, cumque ejus tractionis ſtomachum pulſavit ſenſus, effrænata excitatur appetentia. Reſolvens hic calor, non ſolùm extimis in membris, verùm etiam in ipſo ſimul ventriculo ſubinde deprehenditur, ex quo is intemperanter redditur famelicus. Remedium eſt, corpus foris aſtringentibus oleis, vel lotionibus, ne nimiùm diffluat, durâſſe; ac pingues, lentos, ac frigidos, ſucci tamen non mali, cibos ſumpſiſſe. Efficaces eſſe comperi vitulinos pedes, cum ſemine portulacæ, vel lactucæ, in aquâ coctos.

Doloris in capite.

Cæterùm, ſi caput propter febris magnitudinem, aſpirantibus eò fervidis halitibus, aut humoribus, dolet, poſt convenientes corporis exinanitiones, firmandum, ac temperandum eſt perfuſione oxyrrhodini, vel olei crudi, cui incoctus ſit polygoni ſuccus. Fronti etiam hæc iſta panno excepta applicantur, ſcireque licet, actu quoquè frigida ea eſſe debere, maximè per æſtatem: Hieme tepida eſſe licet, utique, ſi mitior ſubeſt febris. Inter hæc tempora avertere im-

petum humorum convenit, clyſteribus, vinculis, ac frictionibus infernarum partium, quantùm per febrem licet, idoneis. Si corruptus in ventriculo humor dolorem capitis vel creat, vel auget, citâ vomitione expellendus eſt. Quòd ſi ex ſuccorum multitudine, aliiſve de cauſis, dolor in caput incidit, ejus protinus cognoſcenda, tollendaque occaſio eſt. Nulla verò curatio capiti debetur, quod, propter inſtantem judicationem permotis ad excretionem humoribus, dolet. Id enim ſalubre potiùs ſignum, quàm ſymptoma fuerit reputandum, eſtque inſeparabilis nota fluxuri per judicationem è naribus ſanguinis, aut vomitionis futuræ.

Vigiliæ. Haud leve tædium à vigiliâ febricitantibus oritur. Nam, reſolutis ſpiritibus, vires ea conſumit, tandemque inquietudinem, delirium, vitæque periculum affert. Sequitur autem vehementem cerebri ſiccitatem à flavæ bilis contractam vaporibus. Itaque iis rebus corrigitur, quæ ſimul humectent, atque frigefaciant. Inter has res pulticula eſt hordeacea, ſeu Ptiſana non colata, adjectis ſeminibus refrigerantibus, tùm majoribus (ut vocant) tùm minoribus. Non ſæpe autem

cubituris, ubi pertinax vigilia inſaniam minatur, ſerapium damus ex albo factum papavere. Quidam ad hanc rem haud incommode tempora, frontem, nares, & interdum pedes quoquè oleo nymphææ, vel unguento, quod ex populo fit, imbuunt. Alii papaveris lævigant capita, miſtaque cum pane, ac roſaceo, fronti applicant. Nonnulli hyoſcyami, atque menthæ illitis ſuccis ſomnum provocant. Verùm ſcire licet, hujuſmodi ſoporiferis cautiùs utendum eſſe, maximè, ſi caput naturaliter imbecillum eſt, aut humore intus aliquo, qui ſubinde diſtillet, grave. Tutiùs alii decoctis quibuſdam refrigerantium rerum brachia, atque pedes lavant, eâque re ſomnum conciliari poſſe contendunt; verùm hæc iſta ſunto ſubtepida, ne aſcititio calore fervidum incendio corpus turbent, inflammentque. Magnas vires contra vigiliam aër cubiculi refrigeratus habet. Id fit ſole excluſo, ipſoque pavimento aſpergine oxycrati, aut aquæ roſaceæ, cui miſtum ſit acetum, refrigerato. Quin etiam frondibus ſalicis, aut vitis, aut nymphææ, area inſternitur, eademque utiliter manibus tractantur ægrotantium, & per omnem lectuli partem ſparguntur.

Sonitus etiam ſcaturientis fontis, ſi quis commodo loco eſſe poſſit, itemque fuſæ perpetuo ſupra pelvim undæ propenſiorem hominem ad ſomnum reddunt. Non alienum etiam eſt, crura manuſque vinculo aliquantiſper excipere, colloquioque amicorum, ac mediocri ſtrepitu vigilem ægrum diſtinere: idque eo tempore facere, quo maximè dormire is, & ſolet, & cupit, ac dehinc, ſubitò reſolutis vinculis, ſublatâque luce, altiſſimæ eum quieti relinquere, ac ſic dormire ſinere.

Delirii. Porrò delirium (quod ferè pertinax antecedit vigilia) ſi per acutam febrem oritur, grave eſt, præcipuè, cum diutiùs id immoratur. Avertere ad inferiora bilioſos halitus, atque humores caput tùm occupantes, tùm petentes oportet, perfrictis ſubinde pedibus, & cucurbitulis primùm ſupra nates, dein ſupra ſcapulas defixis, maximè autem injecto clyſterio, quod libram accepit decocti lactucæ, violarum, mercurialis, althææ, hordei, ſeminumque frigidorum, uti vocant, majorum, adjectâ caſſiæ unciâ, diapruni ſolutivi drachmis admiſtis, quinque, aut ſex, itemquè olei violacei unciis tribus, ſaliſque ſcriptulis duobus.

Jam verò id delirii genus, quod ſub judicationem, vel per ipſam incidit, ſequens nimirum materiæ mox exituræ permotionem, nullâ curatione ſollicitandum eſt, utpote ſuâpte ſponte poſt abſolutam vacuationem deſiturum.

Graviſſimum eſt, in acutâ febre, ſoporem delirio ſuccedere, in quo caſu vix ullum auxilii genus efficax deprehenditur. Quidam hîc, magnâ temeritate, ad validas properant purgationes, quæ imbecillam vim prorſus dejiciunt. Itaque fit, ut jure dicatur homo medicamento periiſſe, quem poſt paulò tollere morbus debeat. Alii galliceos pullos, per medium diſſectos, capiti à vitâ calentes admovent. Quod utique remedium nequaquam rejicerem, niſi plùs trahere materiæ in caput, quàm ex eo reſolvere videretur. Rectiùs (me judice) hi pulli plantis ſubduntur pedum: quoniam ſic efficaciter trahendo materiam à parte ſuperiore revellunt. Itaque poſſunt ea etiam omnia tentari, quæ adversùs dolorem capitis, causâ averſionis, ſuprà propoſui. *Soporis.*

Nunc de animi defectione dicam, quæ nunquam ſine gravi metu incidit, maximè, ſi immoderatam ſecuta eſt va- *Animi defectionis.*

cuationem. Tum vinum, aquâ frigidâ dilutum, dari poteſt, niſi ſi vel nimius ex febre ſubeſt calor, vel ingens urget capitis dolor, vel delirium, vel aliqua viſcerum inflammatio internorum. Itaque tum quoquè odorari vinum æger poteſt, bibere non poteſt. Frigida quoquè aqua utiliter in vultum ſpargitur, itemque nares, ac aures manibus velluntur; os denique ventriculi perfricatur, ac vomitus inſertis in gulam digitis, vel pennis cietur. Vinciri autem manus debent, ſi quid inferiore parte corporis præter modum effunditur, aut pedes, ſi ſuperiore. Cum ſanguis è naribus nimiùm fluens animi defectum intulit, vel cita alvus, vel copioſus ſudor, ea conferenda præſidia ſunt, quæ mox, ubi de intemperatis agetur vacuationibus, proponam. Interdum impetente, atque rodente ſtomachum bile, deficere anima incipit: quod ſymptoma haud juxtà grave eſt. Ejecto enim humore, protinus homo ad ſe redit. Ergo oleum aquæ miſcere convenit, eoque affatim hauſto, vomere. Huic etiam intinctus digitus, & in gulam datus, vomitum, qui, ſumpto hydrelæo, non ſequitur, ciet. Poſt hæc, ſi ſtomachus admodum manet im-

becillus, corroborandus eſt, micâ panis devoratâ, quæ mali punici ſucco ſit imbuta, itemque foris admoto cataplaſmate, quod ex palmulis, oleoque cotoneorum conficitur, cui ſuccus etiam intybi, cucurbitæ, uvarumque acerbarum addi poteſt, ſi æſtu aliquo præcipuo ſtomachus uritur. Porrò, ubi ita maligna eſt febris, ut animi inferat crebram defectionem, multâque extremorum frigora, validis uti oportet frictionibus, atque vinculis, hominemque nequaquam multùm dormire ſinere, nec cibo repleri. Cum ingens propter febris ardorem ſiccitas defectum animi attulit, protinus afferendum humidum, frigidum, coctuque facile, ac ſæpius paucum alimentum: quod quanquam mitioribus temporibus tutiùs datur, ita tamen, re cogente, mediis etiam febris ardoribus dari poteſt. Utile quoquè fuerit, frigidam tùm inſpergere, tùm potui dare, itemque ægrum ventilabro reficere, atque auræ exponere.

Sanguinis fluxûs præter tempus, ac modum.

Nunc de vacuationibus agendum eſt, quæ intempeſtivè, ac præter modum incidunt, meritoque ſiſti, ne naturæ perdant vires, debent. Ac primùm quidem, ſi ſanguis è naribus fertur, non ju-

dicatoriè, ſed propter ingentem ſuccorum ebullitionem, cucurbitulæ, averſionis causâ, oppoſitis corporis locis ſunt affigendæ. Crura item pluribus, ac valentioribus vinculis ſtringenda, homoque collocandus eſt rectus atque ſublimis. Cervices quoquè, proximaſque iis partes circumdare linteis oportet, oxycrato, aut ſolâ frigidâ imbutis aquâ. Id quod tunc minùs licenter faciundum eſt, cum imbecillitas capitis, vel diſtillatio, vel angina metum facit. Utiliter intra nares attrahitur aquâ frigidiſſima, itemque ſempervivi ſuccus, aut hyoſcyami, cui miſtus ſit bolus Armenius, aliuſve, qui admodum aſtringat, pulvis; ut qui ex balauſtio ſit, acaciâ, cortice mali punici, hypocyſtide, & hujuſmodi. Ad eandem rem quidam ſucco ſtercoris aſinini, aut ipſo pulverato ſtercore, cum ſanguine draconis utuntur. Cæterùm intrò ſumenda ſunt, quæ ſanguinem ſerventem refrigerio temperent, eumque moderatâ quâdam inſpiſſatione, ne ita ſit fluxilis, cogant. Quales lactucæ ſunt coctæ, itemque ex hordeo ſorbitiones, quibus violæ, ſeminâque lactucæ incocta ſint. Serapium autem violaceum, cum ſucco lactucæ, ac portulacæ ſumptum juvat.

Proximum eſt de vomitu dicere, qui, nisi judicatorius ſit, ſæpe reprimi debet, ac tum maximè, cum, propter ventriculi imbecillitatem, continenter eò bilis influit. Corroborare itaque hanc partem, poſt rejectum humorem, convenit, uſu aſtringentium, tùm foris, tùm intus adhibitorum, itemque corruptam bilem, ſubdito ſubinde clyſtere, in alvum avertere. Quòd ſi humor aliquis in ventriculo gignitur, vomitumque crebrum facit, primùm is expellendus eſt, epotâ aquâ tepidâ cum ſerapio acetoſo, dein ventriculi vitium idoneis materiis corrigendum. *Vomitûs*

Jam etiam fluens præter modum alvus multùm incommoda febricitantibus eſſe ſolet. Crebro enim deſeſſu, multâque inanitione vires conſumuntur. Quin etiam vigiliæ comitantur, lethaliaque interdum tormina, exulcerante tunicas inteſtinorum bile. Siſtere hanc fluxionem, ſi neque temperata ſit, neque judicatoria, convenit, aquâ hordeaceâ, in quâ candens ferrum extinctum ſit, ac poſt decocta ſit pyrola, intybus, plantago, myrtus, aut hujuſmodi. Inutilia ſunt omnia pinguia, atque acida, ipſumque in primis acetum. Aër etiam cubiculi plurimùm refrigeratus nocet. *Dejectionis.*

Sudoris. Perſæpe copioſus ſudor, qui judicatorius non eſt, peracutè febricitantes magnâ virium jacturâ laceſſit, ideoque modis omnibus is eſt comprimendus. Primùm denſare, ac refrigerare extimum corpus oportet cubiculi aëre refrigerato, virgultis ſalicis, vitium capreolis, ac roſis humo, quæ oxycrato madeat, inſtratis. Perungere quoquè oleo corpus, ex myrto, aut roſis facto confert. Quæ ungi debent loca, hæc ſunt, frons, tempora, arteriæ juxta carpum manûs, ſpina dorſalis. Cum verò effrænata ſudatio iſtis invicta remediis perſiſtit: *Avicennas* etiam nivem extremis admovere membris non dubitavit. Nos eaſdem partes frigido fonte perfundimus, aut in eo ipſo diu teneri deberi præcipimus. Abſtergere autem ſæpius ſudorem prorſus inutile eſt, inde enim is ipſe magis fit copioſus. Nullus, qui judicatorius ſit ſudor, ſiſtendus eſt, niſi immoderatè fluens vires exhauriat ægrotantis, ex quo animi deliquia conſequantur. Qui per principia febrium acutarum venit, quanquam eſt illaudatus, nequaquam tamen comprimi debet. Copiam enim ſequitur materiæ, cujus ſi, propter ſtipatam cutem, prohiberetur diflatio, majoris putredinis anſam daret.

CAPUT IV.

Quæ Victûs ratio per Incrementum Continuæ Febris ſervanda ſit.

PAulò liberalior victus incremento febris acutæ, quàm principio convenit. Nam viribus proſpicere maturè oportet, ad ſummum morbi ſuſtinendum vigorem, judicialibus notis, atque ſymptomatis gravem, cui vigori cibus eſt omnis inimicus; qui ideo rectè increſcenti morbo tribuitur, quoniam tum ſymptomata haud ita gravia ſunt, ut in ſtatu, neque tanta adeſt virium facultas, vel materiæ cruditas, vel plenitudo, quanta in principio. Siquidem alimentum hæc omnia recuſant, Symptomata (niſi cum evidenti virium periculo ſæviant) materiæ cruditas, vel repletio, virium per morbos robur. Symptomata ſtatui aſſunt: reliqua principio. Itaque commodè dixit *Hippocrates*: Ubi morbi conſiſtunt, graviſſima eſſe omnia: ideoque tum ſubtrahi cibum oportere. Itidemque *Celſus* principia ſcripſit morbo-

Ut vigor morbi ſuſtineri poſſit, in incremento victus liberalior rectè datur.

rum famem, ac ſitim deſiderare. At verò incrementum, quia notam evidentis exhibet concoctionis, neque corpus æquè præſtat plenum, utpote miſſo ſanguine per initia vacuatum, neque prorſus ſymptomatis afflictum, ſummo jure liberaliorem cibum admittit. Quò fit etiam, ut cum principio abſtinentia convenit, hîc pocula rectè dentur: ubi illic pocula, hîc tenues ſorbitiones: ubi illic tenues, hîc utiles ſint craſſæ. Meminiſſe tamen convenit, ſub hâc craſſiuſculâ victûs ratione, partiri ſæpius cibum exiguum in multas vices oportere, ut ne is ipſe, ſemel datus, naturam acutiſſimò afflictam morbo gravet. Id quod prudenter monuit *Avicennas*, noxæ illius craſſiuſculi victûs ſuccurrendum eſſe partitione, ita nimirum naturam meliùs tolerare. Scire autem licet, eò ſemper magis extenuari cibum debere, quò propiùs acced itur ad ſtatum, occaſione ſymptomatum alimenta reſpuentium, quæ ſymptomata, increſcente ad vigorem morbo, ſemper creſcunt.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO TERTIA;

Quæ earum complectitur Statum.

CAPUT I.

De Vacuationibus Judicatoriis.

OMNIBUS, ita uti præcepi, diligenter per febris principium, incrementumque proviſis, ubi ad ſtatum ventum eſt, videre imprimis oportet, quibus natura viis corruptum humorem pellere inſtituat, eamque convenit parum firmam juvare. Neque verò reclamat, quod *Hippocrates* ſcribit. Quæ ju-

In ſtatu Febris, adjuvanda eſt natura: attendendum autem, quibus

ea viis morbum expellere moliatur.

dicantur, vel judicata ſunt integrè, ea nullis medicamentis, aliiſve irritationibus laceſſenda, ſed ſinenda eſſe. Scilicet hîc non laceſſimus, ſed quò materia vergit, eò leniter impellimus, laborantique naturæ tanquam manus auxiliares damus, rebus uſi moderatioribus, nec quidquam naturæ opus, more purgantium medicamentorum, turbantibus. Ut enim naturam rectè omnia per ſe abſolventem attingere neceſſe non eſt, ita fas eſt, laborantem, conatuque vacuantem difficiliore adjutare; id quod in noſtro potiſſimùm cœlo obſervandum eſt frigidiore, ſub quo judicationes lentiùs, imperfectiuſque procedunt.

Quomodo ſanguinis è naribus fluxus promoveri poſſit; ejuſque profluxuri ſigna.

Ergo etiam ſi profluxurus è naribus eſt Sanguis, id quod interdum fit, promovere hunc, ſetis intra nares datis, licet. Fluxuri Sanguinis hæ notæ ſunt. Quidam veluti ſplendores obverſari viſui incipiunt, cum oculorum quâdam hebetudine, atque lacrymis. Ipſæ quoquè malæ, atque nares rubent, aureſque obſurdeſcunt: hypochondria ſine dolore intenduntur: ſpiritus difficulter trahi repentè incipit: caputque inſolito, pulſante, atque diſtendente affectum dolore, exardeſcit. Nares quoquè, ſanguine

jamjam fluxuro, pruriunt. Frequens eſt hæc vacuatio viſcerum inflammationibus internorum, febribus autem ſimplicibus non item.

Porrò, ſi Vomitu materia excludi velle videtur, iſque haud promptè ſequitur, provocantibus etiam eſt, atque incitandus, pingui digito intra gulam dato, aut certè hordei epoto decocto, quod olei, atque ſerapii acetoſi bonam partem accepit. Inutilia ſunt effrænata vomitoria, quoniam ventriculum labefactant, nimiâque corporis agitatione mobilem humorem inflammant, atque febrem augent. Vomitionem hæc antecedunt: Stomachi morſus, capitis dolor, vertigo, tenebroſa oculis objecta ſimulacra, nauſea, labii inferioris tremor, ſaliva multa tenuiſque ex ore defluens.

Quomodo Vomitus provocandus eſt; quaque eum antecedunt ſigna.

Ubi cum Urinis materia morbi effluet (id quod per continuas febres interdum incidit) medicamentis has cientibus utendum eſt. Longi enim hi, anguſtioreſque itineris ductus omnino opem hanc Urinariam poſtulant. Quapropter potui datur calens hordei decoctum, cui ſemina incocta ſunt melonum, & petroſelini radix. Purgari autem in-

Quomodo Urinæ cieri poſſint; & purgationis per Veſicam futuræ Signa.

cipere humorem per veſicam, ex eo conſtat, quòd cæterarum corporis vacuationum judicia nulla ſint, ſola autem ſæpius reddi urina multa, craſſaque cernitur.

Si per dejectionem Criſis fit, à medicamentis temperandum eſt.

Cæterùm ſi in alvum propenſus humor dejectione reddi cœpit, temperandum profectò ab omni medicamento purgante eſt; primùm, quòd id adeò neceſſarium non ſit, quoniam hæc itinera inteſtinorum ita latè patent, ut commodè his perpurgari materia ſponte naturæ poſſit; dein, quia *Hippocrates* quoquè præcepit, per acutæ febris vigorem, penitus à medicationibus eſſe temperandum, ut quæ vi, atque calore, tùm proprio, tùm eo, quem propter corporis excitant turbationem, hominem debilitant, incenduntque. Quin etiam, per medicamentum incitatâ nimium vacuatione, probos etiam exire ſuccos contingit, diſſiparique præter modum ſpiritus vitales, quâ ex re quantùm periculi ſit, ſatis apparet, utique in eo corpore, quod aſſiduo, acutiſſimoque exercitum morbo, vix vires conſervavit ſuas. Ut ne dicam interea metum lethalium torminum (*δυσεντερίας Græci* vocant) quæ ex medicamento, in ventrem bilioſum fluentem

fluentem dato, haud difficillimè naſci conſuevere. Adeò verò conſtat, ut nunquam per vigorem febris acutæ, ita minimè perfluente etiam jam tùm alvo, medicamentorum dari potiones licere. Quòd ſi parum ſufficienter (quod ſæpe ſub noſtri cœli incidit tractu) natura humorem excluſit, id quidem non in ſtatu, ſed ipsâ in declinatione, corrigi purgationibus debet.

Sudorum imminentium ſigna; & quomodo promovendi ſint, & coërcendi.

Nunc de judicatoriis Sudoribus dicam, qui cunctis febribus, ac præcipuè acutis ſunt propriiſſimi. Hos jamjam imminentes aliquis antecedit rigor, nunquam antè per totum animadverſus morbum. Simul etiam tum veſica, atque alvus parum reddunt: ipſaque increſcens febricitatio delirium ingens movet. Ad hæc extimæ corporis partes magis calent, magiſque rubent, & ex his calidus, & inſolitus quidam vapor emergit. Ipſe arteriarum pulſus undoſus eſt, & inſigniter mollis. Sudores autem jam ortos tantiſper excipere, donec ſat multi promanaverint, convenit, & promovere etiam parum fluentes fotu tegumentorum mediocri, calido clyſtere, quiete, ipſoque, ſi fieri poteſt, ſomno. Eoſdem etiam, ſi ſubinde tepefacto linteo abſterges, adjuvas. Alius enim alium abſterſus

provocat. Si nimius Sudor eſt, protinus cohibendus eſt, ne periculum incidat animi deficientis. Itaque corpus, operimentis partim demptis, partim ſublevatis, exoneratur, reficiturque ad mediocris refrigerii temperamentum. Nudare quoquè brachia, ac pedes utile eſt, totumque cubile ſuſpenſis vitis, aut ſalicis frondibus adornare, ac modis omnibus, uti ſuperiùs præcepi, aërem ægro circumfuſum frigidiorem facere. Facies quoquè rectè permadeſcit ſpongiâ poſcæ plenâ; inutile eſt ſudorem ſæpius abſtergere: relictus enim, ac foris in cute refrigeratus, ejus obſtruit ſpiracula, exitumque ſecuturi novi ſudoris impedit. Cibus autem tum ægro detur ſiccior, viteturque potio multa, & creber clyſteriorum uſus. Et quidem, ſi vires permittunt, geſtari etiam homo in loco ſubfrigido poteſt.

Quid agendum ſit poſt Criſin.

Finitis Sudationibus, ubi jam venæ penitus conquieverunt, integerque ſine febre redditus homo eſt, aut tantùm ſanè, quantùm minimùm poteſt, febricitat, refici alimento humido, boni ſucci, ac mediocris materiæ debet, atque hinc duabus, tribuſve interpoſitis horis, ſomno ſe dare. Sunt nempe hæc efficaciſſima contractæ ariditatis remedia, & de-

bilium adjumenta virium, quæ ſub aſſiduâ ægrotatione afflictæ, ac pœne oppreſſæ fuere. Quæ etiam præceptio, poſt alias judicatorias inanitiones, ſervanda eſt.

Porrò, ut optatiſſimum eſt, hæc genera vacuationum ex voto incipere, atque abſolvi: ita non uſquequaquè perpetuum eſt. Natura enim, etſi humorem concoctione vicit, haud æquè tamen facilè expellit. Concoctio namque multo perficitur tempore: expulſio, breviſſimo; unde fit, ut quæ illic vis hominis valuit, hîc laboret, adjumentumque, tamquam exordium vacuationis, arte præſtitum noſtrâ, requirat. Id adjumentum in aquâ poſitum eſt frigidâ, maximè ad vomitûs, dejectionis, atque ſudoris provocationem. Quæ res quomodo fiat, jam nunc proponetur. *Quid agendum, ſi nulla ſit Criſis.*

CAPUT II.

De Aquæ frigidæ potione.

VEntum nunc eſt ad frigidæ poculum, quod quidem *Galenus* alterum eſſe ſcripſit ex præcipuis continentium febrium remediis. Id alii aliis mo- *Varii in exhibendâ frigidæ errores*

recen- dis, atque temporibus exhibent, nec
ſentur. parum multi ex toto prætereunt. Quid quiſque erraverit, & quis verus ſit Frigidæ bibendæ uſus, proponam. *Avicennas* adverſus ſitim, ac materiæ bilioſæ concoctionem, continenter eſſe bibendam frigidam, toto morbi decurſu, jubet. Id jure, ut vanum, nobis licet repudiare. Cruda enim aqua maturationi officit humorum, ideoque non rectè dari, niſi in ſtatu, qui abſolutam exhibet concoctionem, poteſt. Alii in ipſo quoquè modo exhibendi, non ſolùm in tempore peccant. Scilicet paucis ſæpe portionibus aquam potui dant: vim nimirum frigidi fontis, ne quid is intus lædat, veriti. Næ iſti hâc re parum proficiunt in temperandâ febris acutæ flammâ; quin potius eam accendunt, ſuperatâ aquâ caloribus, & in horum, ut ſic dixerim, conversâ alimentum. Neque enim ſine causâ *Hippocrates* dixit, in corporibus calore æſtuantibus bileſcere aquam ſolere, ac majorem ſitim facere. Quæ profectò res eò eſt proclivior, quò paucior aqua maximis ignibus faciliùs ſuperatur. Timidiores his ſunt, qui aquam omnem rejiciunt (ψυχροφόβους *Galenus* vocat) cruditatem horrentes, ac principum offenſam viſce-

rum. Primùm, hi ingrati eſſe in rerum videntur naturam, quæ efficax, quod ipſi prætereunt, remedium adverſus humanæ vitæ inimiciſſimum morbum ſuppeditavit. Dein, inepte meticuloſi ſunt, quoniam parum vident, nihil læſionis ab aquâ oriri frigidâ viſceribus poſſe, ceu maximo occupatis ardore, qui vim frigidi æquet elementi, aut certè ita ab eo vincatur, ut hujus tamen robur, facultatemque refrigerandi ſimul fregerit; neque tam victus aſſe à gelidâ aquâ dicatur, quàm ſimul cum eâ, dum contrariis pugnabatur viribus, concidiſſe, atque periſſe.

Refelluntur aliquæ in eâdem re Authorum opiniones.

Quoniam ergo ſalutare illud aquæ frigidæ præſidium negligendum per acutas febres non eſt, certumque videtur *Galeni* placitum, duo in his morbis eſſe maxima remedia, miſſionem ſanguinis, & aquæ frigidæ potum; tùm etiam, ſanguine per initia non miſſo, quia unicum, quod reſtet, auxilium in aquâ is Auctor ponit frigidâ, operæ pretium me facturum putavi, ſi ejus legitimum uſum, atque effectum omnem proponerem. Aqua frigida eſt, atque humida, partiumque craſſarum. Ea itaque, cum intrò ſumitur, difficulter concoquitur, diuque in ventre, antequam per corpus digeratur, inhæreſcit.

Quare neque incidit quidquam, neque terget, ſed neque alvum ducit, neque urinam ciet, aut tranſpirationem, quæ per cutem fit, impellit. Hæc cum aqua habeat, videtur profectò pro materiâ concoquendâ dari nunquam poſſe; adeoque nullum locum, incipientibus, increſcentibuſque febribus, habere. Neque enim refrigerii causâ (ſi non ob materiæ concoctionem) tum rectè frigida datur; quoniam hic refrigerationis fructus meliùs ab iis petitur rebus, quæ ſimul refrigerent, ſimul incidant, ac meatus abſtergendo aperiant, quales ſuperioribus locis propoſui. Quin etiam ne refrigerare quidem aqua, exiguis data portionibus, poteſt, ut quæ protinus à calore vincitur, & in ejus tum vertitur fomitem. At verò affatim ſæpe multum frigidi fontis, comprehenſis temporibus, aliquis infundet, & ſic calorem febris ſuperabit. Næ ille parum intelligit, qualecumque forſan refrigerium viſceribus ſeſe præſtare; verùm materiam morbi incraſſando, atque intus includendo, longè facere concoctioni rebelliorem, itemque meatus, quibus ea tandem vacuari debeat, obſtruere; ad hæc, urinas, dejectiones, atque corporis cœca ſpiracula aſtringere, totum de-

nique morbum, inductâ cruditate, pejorem, longioremque facere. Rectè enim *Hippocrates* judicavit, tardam morbi ſolutionem lentis concoctionibus ſignificari. Itaque mirum non eſt, in exitii diſcrimine verſari eum, qui diu, aſſiduèque ab atroci morbo pulſatur. Et quanquam, propter pollentes vires, interdum febris non occidit, ſed utcunque forſan ſegneſcit, longa tamen, dubiaque ægrotationis tædia, quæ vel ad quadrageſimum etiam durent diem, acquirit. Quò magis improbanda eſt *Razis* ſententia, qui nunquam deſiſtere debere ægrum ab uſu aquæ frigidæ ſcribit, eamque bibendi licentiam, quamquam judicationes remorantem, longè tamen cenſet eſſe abſtinentiâ tutiorem. Id verò ſeſe experimento ait comperiſſe, plures ſervatos eſſe qui biberint, quàm qui abſtinuerint. Ego verò haud tanti puto *Arabis* experimentum, exemplis nixum parum fidis, quanti duco *Hippocratis*, *Galeni*, *Æginetæ*, *Ætii*, *Tralliani*, *Celſi*, ſimiliumque virorum, ratione, veròque uſu comprobatam ſententiam. Omittere, inquit idem *Razes*, extinctionem, eſt proculdubio ſinere ægrum ad mortem tendere. Atqui, ô bone, ea extinctio tutiùs per ea perficitur, quæ

præter quàm quòd efficaciter refrigerant, ad materiæ faciunt etiam concoctionem, inciſione, atque abſterſione, quarum utraque frigidæ aquæ deeſt. Jam verò ſæpius hæc ipſa per totum morbum ſumpta Frigida, non ſolùm maturationi officit materiæ, verùm etiam ita naturæ fit familiaris, ut in vigore minùs efficaciter agere poſſit; cum, uti mox oſtendetur, liberaliter potari, ut humorem impellat ad excretionem, debeat. At enim, dicet aliquis, ingeſtâ affatim aquâ ſudores moveri poſſe, vel incipiente etiam, increſcenteve febre: pulſo nimirum verſus extrema corporis, propter frigidæ occurrentis impetum, calore, ejuſque ſubjectâ ſimul ſequente materiâ. Atqui id cogere penitus eſt naturam invitam ad humoris expulſionem nondum cocti, aut ſeparati. Quæ res, ut longè abeſt ab ejuſdem inſtituto naturæ (quæ ſuâpte ſponte nunquam quidquam, niſi concoxerit, movet) ita adeò non reſpondebit, ut contrà potiùs cuncta ſiſti contingat corporis affluvia, cœptamque tardari concoctionem, atque univerſum denique naturæ opus interturbari.

Danda eſt in ipſo vi- Quid ergo? Quibus demum febris continuæ temporibus, & in quem finem propinanda frigida aqua eſt? Id verò

jam nunc ſic expediam, ut doctis hominibus debeam, niſi fallor, videri ſatisfeciſſe. Quoniam cruditatem Frigida adauget, principio, incrementoque febrium inutilis eſt. Nam, iis temporibus, nondum abſoluta maturitas humori acceſſit. Sed ne declinatio quidem exigere Frigidam ullo jure poteſt, cum morbi exhauſta eſt materia, ac viſcera, ægritudine debilia, neque ingentibus ampliùs affecta, munitâque ardoribus, frigidi fontis occurſu haud difficillimè læduntur. Itaque unicum ſupereſt, quo dari utiliter aqua poſſit, vigoris tempus, non quidem causâ concoctionis promovendæ, quæ tum abſoluta eſt, &, ut minimè ſit, juvari tamen à Frigidâ nequit; ſed ut hæc ipſa Frigida principium faciat alicujus judicatoriæ vacuationis, cùm vomitûs, atque dejectionis, tùm maximè ſudoris. *gore morbi frigida.*

Quod ſi ita ſit, videtur profectò tum danda aqua eſſe, cum maximè materia concocta eſt, in ipſo ſcilicet ægritudinis ſtatu: minimè autem, vel principio, vel incremento convenire, quòd tum nequaquam tutò pelli humor (quoniam concoctione caret) vel à naturâ, vel ab arte poſſit. In exhibendâ, inquit *Ætius*, Frigidâ, cavere principium, atque in- *Ut concocta materiæ excerni poſſet.*

crementum febris oportet, ſed totius morbi, particulariſque exacerbationis vigorem deligere. Siquidem eum vigoris articulum judico Frigidæ idoneum potandæ, qui febrem, ebullitionem, ſitim, inquietudinem, cordis, arteriarumque pulſationem, omnia exhibet vehementiſſima. Ita enim minùs læduntur frigido viſcera, & acrior fit inter febrem, aquamque gelidam pugna; unde certior, pleniorque pòſt inſequitur vacuatio. Ergo etiam quò hæc iſta fiant feliciùs, atque impenſiùs, provocare etiam bibendi cupiditatem oportet, ut, cùm æger admodum exarſerit, avidusque oſtenſum pellucido in vaſe fontem concupiverit, eo primùm aliquantiſper denegato, donec anhelus toto corpore, totoque animo in aquam inhiaverit, tandem, quantùm haurire fontis volet, permittatur, ad ipſam uſque ſatietatem. Poſt hæc, ſi venter fluere cœpit, aut vomitus erumpere, excipere convenit. Dein, ſtragulis diligenter intecto corpore, ſudor oritur, qui ſemper, donec abunde fluxerit, abſtergendus eſt.

Ratio, cur Frigida vacuationes

Jam autem quæ ratio ſit vacuationis hujus, à gelido fonte introductæ, dicere non alienum eſt. Cum febris vigorem adepta eſt ſuum, ſicuti materia, quæ læ-

dit, concocta eſt, ita ſymptomata ſunt graviſſima. Vehementes dico corporis exuſtiones, capitis dolores, ſites, vigilias, deliria, inquietudines, & hujuſmodi. His ærumnis ſupra modum afflicta natura pulſatur, atque diſtrahitur, adeò ut ſubinde non commodè auſpicari judicationem poſſit. Quin etiam interdum hujuſmodi ſuccumbit aſſultibus, cum viſcera caloribus uſta immodicis, munus, roburque amittunt ſuum: ipsèque furens humor mobilis, atque ad vacuationem paratus, cum dirigi ad commodum exitum à naturâ, tot, tantiſque symptomatis exercitâ, ac pæne victâ, haud ſatis commodè poteſt, impetum ſæpe in principem partem facit, ac mortis cauſam præbet. Ut eo quoquè nomine *Hippocrates* judicaverit, in morbis acutis, non eſſe omnino certas ſalutis, vel exitii notas. Ergo etiam, ut hujuſmodi pravos humoris cocti, & ad exeundum parati, impetus præcaveamus, ſimul, ut undique afflictæ naturæ, dato bonæ vacuationis exordio, ſalutarem opem præſtemus, utile fuerit frigidiſſimum fontem maximâ copiâ ingerere, cujus appulſu hæc oriuntur commoda. Viſcera ardentiſſimæ febris toſta caloribus, temperamentum refrigerii ſine noxâ acci-

promoveat.

piunt, eoque modo nativus ſolidarum partium calor, recreatus novis jam quibuſdam viribus, peccantem humorem aggreditur ad expellendum. Quâ re accidit, ut protinus is humor, jam tum coctus, & evacuationi opportunus, vomitu, vel alvi dejectione, maximèque ſudationibus affatim excludatur. Ad quem naturæ motum haud parum etiam juvat Frigidæ vis, quæ naturaliter calorem pellit, fugatque. *Avicennas*, etſi hæc ipſa parum intellexit, uſu tamen comperit certo, ſcripſitque, frigidam aquam, conſentientibus reliquis, rem optimam adverſus has febres eſſe: eamque ſæpe ad materiæ expulſionem juvare, cum ſolutione, ut ejus loquitur interpres, naturæ per vomitum, alvi ductionem, aut ſudores. Scire autem licet, modò aliam, atque aliam vacuationem ſolam, modò duas, & non rarò omnes ſimul contingere. Vomitum dico, dejectionem, ſudores. Curavi equidem hâc viâ ægros haud ſanè paucos, qui, cum ad ſtatum perveniſſent continuæ febris, ac ſummâ ſiti, ſummiſque ardoribus afflictarentur, rogati biberene cupiant, oſtenſum (quò creſcerent bibendi deſideria) fontem, ipſi in lympham intentiſſimi, ubi ſemel, atque iterum, ad li-

bras *tres*, *quatuorve*, avidè hauſiſſent, paulò poſt dejicere, vel evomere cœperunt flaviſſimam cum epotâ aquâ bilem. Poſt quæ reclinati, ac probè operti, mox uberrimis ſudoribus, totas noctes, vel etiam altiſſimè dormientes, defluxerunt, quibus finitis, omnem in poſterum amiſerunt febricitationem. Adeò verò apparet, frigidam aquam, ut potum medicinalem, ſemel dari oportere, non item, ut *Arabes* profitentur, tùm adverſus ſitim, tùm ad bilis concoctionem, quotidianæ vice potionis, frequenter ſumi licere.

CAPUT III.

Quæ obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariæ.

FRigidam dare acutè febricitantibus, pœne vulgatum eſt: verùm commodis id temporibus, & corporibus, & modis dare, haud juxta proclive. Magni ea operi res eſt, ſummamque poſtulat obſervationem. Bibiturus itaque frigidam, non antè id facere poteſt, quàm ipſa febris, concocto humore, vacuatio-

nique idoneo, ad ſtatum acceſſerit ſuum: jamque ipſe homo, maximis affectus caloribus, ſummâque ſiti, die judicatorio, ſummum febricitationis impetum experitur. Scilicet tum maximè à naturâ oppugnatur humor, ſollicitaturque ad excretionem, quem naturæ conatum ipſa adjutans Frigida vacuationis felicis dat principium. Minimè etiam per hæc tempora Frigidæ vis, ut ne quid intus lædat, metuenda eſt: viſceribus nimirum febrili ardore exæſtuantibus, qui ardor, tanquam propugnaculum, contrario occurrens elemento, impetum ejus omnem debilitat. Quantùm enim, inquit *Galenus*, calor à frigore patitur refrigeratus, tantùm rurſus calefaciendo in ipſum agit. Jam verò eâ copiâ bibi aqua debet, quâ potis ſit calorem febris ſuperare, materiamque morbi, unâ cum naturæ ope, extra corpus fugare, atque propellere. Itaque iterare etiam, eo tempore, Frigidæ hauſtum licet, atque ægrum, ut *Galenus* docet, quantùm libet, potare ſinere, donec notam exhibeat veriſimilem alicujus futuræ vacuationis. Si minus ejus, quàm oportuit, bibitur, calore id vincitur febrili, & ad morbum addit. Sin vero plus juſto ſumitur, labefactat nimio refrigerio, tùm ventricu-

Quâ menſurâ exhiberi debeat Frigida.

lum, tùm jecur. Quare moderari ejus modum oportet, prout corpus eſt, & morbi magnitudo. Scilicet cujuſque menſura remedii, quia nec dici, ut ille ait, nec ſcribi poteſt, Medicinam noſtram maximè conjecturalem facit. Quidam quatuor aquæ libras porrigunt. Alii tantiſper bibere hominem ſinunt, donec refrigeſcat, ac tremat. Ego verò modum ejus cenſeo temperandum, pro cujuſque ægri naturâ, atque febris vehementiâ. Ferè tamen ea, ſi adjutura eſt, bibi ad ſatietatem debet.

Quænam rebibendæ Frigidæ fiduciam addant.

Scire autem licet, quædam interdum incidere, quæ fiduciam addant Frigidæ liberaliter bibendæ, quædam etiam, quæ, vel cautiùs parciùſque bibendam eſſe, vel omnino non bibendam doceant. Fiduciam addunt, febris admodum urens; ætas juvenilis; corpus boni habitûs, firmorumque viſcerum; atque his (ut ferè fit) junctæ vires; æſtas media; conſuetudo. Ingens febris ardor, ſine noxâ, Frigidæ impetum ſuſtinet. Juvenibus firmum obtigit robur, quod reſiſtere, ac reſpondere frigidi fontis (ne quid is officiat) occurſui poſſit, maximè, ſi corporis quoquè bene habiti viſcera ſanguine, carnibuſque abunde munita ſunt. Itaque vires quoquè adeſſe

par eſt, valentemque naturæ calorem, ne quid, propter hujus impotentiam frigida aqua intus violet. Sed &, quò impenſiùs frangi vis aquæ poſſit, æſtas facit: quæ, ſupra morbi ardorem, ſuos quoquè æſtus ingerit in corpus, refrigerio fontis temperandum. Quòd ſi, præter hæc, etiam aſſuetus Frigidæ, per ſecundam valetudinem, æger fuit: confidenter eam ipſam bibet, experientiâ aliàs doctus gelidi occurſum elementi familiariter viſcera tolerare. Scilicet, ſi ſine offenſione aquam frigidam ſanus, ac temperatus bibit, quantò magis id futurum eſt, ubi is ipſe maximis caloribus intus foriſque tantùm non extorretur, cum calores præcipuum munimentum viſceribus contra Frigidam præſtant. Meminiſſe etiam convenit, ita aſſuetis plus bibendum aquæ, quàm aliis hominibus eſſe, quò efficacior ſequatur actio, quæ ſemper, inter res familiares, ac conſuetas, imbecillior eſt. Itaque, quod conſuetudo detrahit, id copiâ fontis penſandum eſt.

Quænam eam periculoſam faciant. Proximum videatur ea proponere, quæ gelidam potionem vel periculoſam faciunt, vel omnino dehortantur. Obſtructio humoris putridi nondum concocti; tumor, dolorque in viſcere præci-

puo: partis momentaneæ imbecillitas, maximèque, ventriculi, jecinoris, atque lienis: corporis habitus nimium tenuis infirmæ vires. Quod cruditati humoris putris, atque obſtructioni adverſetur aqua frigida, ex ejus apparet viribus, quas ſuprà fusè expreſſimus. Scilicet cruda ea eſt, hærenſque in v â, omnia cogit, ſiſtitque corporis effluvia. Itaque prohibet etiam, ne corruptus humor, obſtructis venis, concoqui à natura, aut ſegregari à benigno commodè poſſit. Quare rectè *Galenus* vetuit, quibus obſtructio, putriduſve humor non concoctus incommodat, iis ne aqua frigida potui detur. Ergo exſpectare concoctionem oportet, maximèque in Synochis, ex multo, ac craſſiuſculo natis ſanguine, cum reſeratis, terſiſque meatibus, putris humor victus, ac ſeparatus excretioni patet.

Quanquam in febribus ſupra modum ardentibus, ac corpus eliquantibus, neceſſitas interdum cogit, per principia morbi, incrementaque, Frigidam propinare; ut temperamentum ardori, quod maximus eſt, præſtetur: utque materia morbi refrigeſcens minùs furere, ac torrere hominem incipiat, meliùſque, ac citiùs idoneâ vacuatione ex- *Quanam eam poſtulare videantur.*

pellatur. Quòd ſi propter incendium craſſiuſcula bilis eſt; tum quidem, ut ſumptâ Frigidâ morbus producitur, ita periculoſæ exuſtionis retunditur impetus. Eſtque hæc extraordinaria, atque coacta Frigidæ propinatio ad exitii avertendum metum. Id ita ſæpe feliciter reſpondiſſe *Averroës* teſtatur: præſtabiliuſque eſſe cenſet, febrem lentam, longamque frigido poculo facere, quæ curari poſſit; quàm ægrum ardore, magnitudineque morbi ſuperari ſinere. Idem ſic expreſſit *Avicennas*: Si quando timetur malitia caliditatis, ac ſitis, ut verearis ſecuturam inde marcidam ariditatem, atque conſumtionem, ne prohibeas aquam frigidam. Cruditas enim optatior marcore eſt: qui ſubitò incumbens, liquefacto ardoribus corpore, hominem conſumit. *Galenus* quoque hujuſmodi ægris Frigidam per initia porrigebat, antè Ptiſanæ cremore nutritis, idque ne in Hecticam inciderent. Extinctâ enim flammâ, rejectaque flaviſſima bile, ſæpe malum cedit. Tanti vero periculum is Auctor talium febrium fecit, ut, ſi inflammatio etiam adſit alia (φλεγμονὴν *Græci* nominant) nihilo minus tamen aquam frigidam, quæ huic eſt inimiciſſima, præbeat; præſtare ratus, in-

flammationem in præſens augere, quàm hominem ſinere in hecticam febrem incurrere. Verum id ſcire convenit, rariſſime noſtratibus hujuſmodi febres, ex tenuiſſima, ac ſincera bile vehementer incenſas, ac liquefactivas, accidere; quoniam, propter naturæ temperamentum, cœlique, ac victûs rationem, bona pituitæ pars bili miſcetur, unde febres naſcuntur minùs acres. *Græciam* verò incolentibus, multoque magis *Arabiam*, propter contrarias cauſas eadem genera febrium ſunt frequentia; ideoque plus hic licentiæ bibendi Frigidam tribui poteſt. Craſſamentum enim, quod hinc materiæ conciliatur, non modò non nocet, verum etiam, propter bilis tenuiſſimæ mobilitatem, maximè conducit. Quæ ſola res *Avicennæ*, *Razis*, atque *Averrois* confirmare ſententiam poteſt, qui eo nomine in exhibendâ Frigidà *Græcis* fuere indulgentiores.

Febribus intermittentibus Frigidæ potus nunquam convenit.

Atque hactenus de febribus loquor continuis, non autem de intermittentibus: maximè, ſi has craſſus, aut tenax humor creat. Si quidem iis, nullo unquam tempore, commodare frigida aqua poteſt: eo quod craſſa materia, quantumvis concocta, neque promptè, neque tuto poſſit impetu frigidæ ad ex-

cretionem impelli. Facilè etiam viſcera, haud tantis, ut acuta in febri, ardoribus occupata, propter occurſum gelidi fontis violantur. Et ipſa alioqui febris materia, ut modo dixi, non cedit, ſed purgationibus, aliiſque auxiliis efficacioribus, ut vacuetur, opus habet. Itaque commode dixiſſe video *Galenum*: Aquam frigidam ipſius febris, prout febris eſt, ſemper eſſe remedium; quod vero ad alia ſpectat, non ſemper: veluti, cum ex obſtructione tenacis, vel craſſi humoris, putredo oritur.

Neque viſcerum tumoribus. Nunc de tumoribus dicam viſceris alicujus præcipui, qui uſum Frigidæ omnem dehortantur: utique ſi ſchirrus ſit, aut phlegmone, aut œdema. Nam eryſipelas, inquit *Galenus*, quod quidem genuinum ſit, non aliter ſanaveris. Si ſchirrus ſubeſt, in jecore potiſſimum, atque in liene, ſumptâ Frigidâ, additur ad morbum; quia obſtruit ea magis, ac refrigerando rebelliorem duritiem facit. In phlegmone autem, ipſa quoquè impeditur maturatio, parumque reſolvi ab inflammato viſcere, cum Frigida datur, poteſt. Œdema etiam Frigidâ lædi dubium non eſt; quoniam morbus, ejuſque cauſa cum Frigidæ conſentiunt qualitatibus.

Sequitur partis internæ, quæ quidem momentanea ſit, imbecillitas, quæ periculoſum Frigidæ poculum facit. Aliis enim gula Frigidâ ita læſa fuit, ut vix deglutiret; aliis ventriculus ſubfrigidus, & imbecillus, gravem ſingultum contraxit, maximèque eâ uti non ſolitis. Nonnullis jecur, aut colon, aut pulmo, aut ſeptum tranſverſum gravem offenſam ſenſerunt. Quibuſdam, læſo genere nervorum, repentè poſt Frigidæ poculum, difficultas ſpirandi, & diſtentio nervorum, & tremor acciderunt. Verùm meminiſſe convenit, hæc incommoda, etſi formidabilem aquam reddunt, nequaquam tamen eam ſemper per acutarum vigorem febrium prorſus poſſe dehortari. Præſtat enim interdum, epotâ Frigidâ, infirmam partem facere aliquam, ſimulque hominem à graviſſimo, maximèque dubio morbo vindicare, quàm, ſub vitæ ancipiti ſpe, tanti caſſum auxilii, relinquere. Intueri utrinque incommoda, atque invicem conferre oportet, utra potiùs ſequi conveniat, ad humanæ vitæ, vel commoditatem, vel conſervationem. Si nocumentum, inquit *Galenus*, ex aquâ frigidâ exiguum erit, confidenter ea potui offerenda eſt; ſin magnum metuitur incommodum, ab

Imbecillitas partis momentanea Frigidam rarò adhiberi ſinit.

hâc fuerit temperandum, aliiſque utendum auxiliis.

Itemque macer habitus, viresque infirmæ. Jam etiam corporis habitum videre, priuſquam Frigidam exhibeas, oportet; qui ſi nimiùm macer, atque tenuis eſt, potionem recuſat. Etenim facilè viſcera crudo elemento feriuntur, non ſat probè adversùs ejus occurſum carnibus, & ſanguine munita. Quamquam *Galenus* non uſque adeò Frigidam formidat, certâ quâdam exhibitam menſurâ, in iis, qui tenuem habitum, ex laſſitudine, irâ, vigiliâ, curis, ſimilibuſque animi affectibus contraxerunt, indèque inciderunt in febrem, quæ aridam reddat cutem, ingentemque habeat calorem. Nimirum ſatius videtur, vel cum periculo viſcerum aliquo, febrim gelido fonte extinguere, quàm ægrum in Hecticam ſinere incurrere: maximè, ſi æſtas eſt, cœlumque calidum, & ſiccum. Jam autem vires quoquè adeſſe, ut tutò Frigida propinetur, neceſſe eſt; nam alioqui, debilitatis internis ſedibus, ſuperaret naturæ calorem aqua, minimèque principium inanitionis judicatoriæ faceret. Ejus rei metus facit, quò minùs confidenter decrepitis ſenibus, aliiſve, crebrâ inanitione, vel longâ invaletudine exhauſtis, gelidum fontem demus. Atque hactenus

ſatis ſuperque de frigidâ aquâ dictum videatur: id quod complures Medicos, & cognoſcere velim, & ſemper ſequi.

CAPUT IV.

Quis Victus Vigori Continuæ Febris ſit neceſſarius.

QUoniam in Statu natura potentiſſimè morbum oppugnat, ſymptomataque omnium ſunt moleſtiſſima, jure negari cibus, quantùm fieri poteſt, omnis debet: idque, ne morbo intentam naturam, & in ancipiti vitæ edomando periculo occupatam, diſtrahamus ad cibi concoctionem. Meliùs enim ſoli humores, quàm ſimul cum his cibi evincentur. Quinetiam, propter vim ſymptomatum, parum commodè alimentum concoquitur; ideoque idipſum non modò naturam ab opere avertit ſuo, celeriter, niſi impediatur, victuram: verùm etiam, benignitate deſtitutum concoctionis, corrumpitur, & ad morbum addit. Jam etiam ſi, ægritudinis intuitu, parcius ſemper alimentum damus: ſequitur planè, ut tum demus omnium parciſſi-

In Statu, exacta abſtinentia conducit, niſi ſumma ſit virium imbecillitas.

mum, cum is eſt vehementiſſimus. Neque verò adeò metuere viribus oportet, ſymptomatum impetu, ut quis exiſtimet, periclitantibus. Nam hæ jam tum pene majores morbo evaſere, concoctâ, evictâque in totum ejus materiâ. Et quæ judicialem inanitionem proximè antecedunt ſymptomata, ea parum periculorum, qua haud diu immorantur, exhibent; excluſo enim maligno humore, protinus conquieſcunt. Ergo etiam rectè ſic ſcripſiſſe video *Hippocratem*: Cum morbi vis eſt ſumma, tum vel tenuiſſimo uti victu convenit. Et paulò poſt: Ipſo vigoris tempore, pauloque ante eum, cibus eſt adimendus. Exacta itaque abſtinentia, vel certè ſola hîc conducunt pocula; niſi præcipua quædam nata imbecillitas, neceſſitatem tenuis dandæ ſorbitionis injecerit. Id dignitati ipſarum tribuitur virium, quibus periclitari incipientibus nunquam non alimento ſuccurrendum eſt.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO QUARTA;

Quâ harum comprehenditur Declinatio.

CAPUT I.

De iis Corporibus, quæ perfectè convaleſcunt.

QUÆCUMQUE continua febris per abſolutam judicationem, commodis ortis vacuationibus, vigorem ſuperavit ſuum, neceſſariò decreſcens, melioris valetudinis, certæque ſalutis ſpem, atque principium facit. Eſtque id verum ejus decrementum, in quo neminem unquam eſſe mortuum *Galenus* Auctor eſt: morbi dico occaſione, non novo aliquo Meden-

Quid expediat agere in Febris Declinatione.

tis, vel Ægrotantis errore. Hic iſte corporis convaleſcentis ſtatus, quoniam morbo jam victo ſuperior eſt, nullis præcipuorum remediorum irritamentis eſt ſollicitandus, ſed probâ ratione victûs, qui vires paulatim inſtauret, ſuſtinendus. Inter quæ tempora, rationem quoquè aëris; ſomni, ac vigiliæ; exercitationis, atque otii; alvi ductionis, ſimiliumque rerum habere convenit. Ad hæc, viſcera quoquè ſubinde firmanda, quæ, & morbo, & vacuationum remediis, fuere labefactata. Simul etiam, ſi quis ardor prioris febricitationis etiamnum inſidet, idoneis rebus tollendus eſt. Adeò verò danda eſt opera, ut qui, naturæ, artiſque noſtræ beneficio, longè valere meliùs homo cœpit, modis ſemel omnibus convaleſcens, quàm optimè valeat.

De Convaleſcentium Victu. Incipiam de cibo dicere, qui mediæ materiæ eſſe debet, faciliſque concoctu, temperatus (niſi reſiduus calor ſubfrigidum poſtulet) mediocriter humens, atque liquidus, ſuccumque præbens bonum, qui vires facilè tùm tueatur, tùm adjiciat; cujuſmodi ſunt, juſcula pullorum gallinaceorum, atque caponum, vel magis ex his coctis, atque contuſis, unà cum jure factæ ſorbitiones. Cocta quoquè

hœdorum, atque vitulorum caro, ejuſdemque juſcula idonea ſunt. Ptiſana item hordeacea, ex jure pulli confecta, convenit. Maximè autem ſtudendum eſt, hujuſmodi nutrimentis convaleſcentem reficere; quoniam is ipſe exinanitus, ſpirituumque laborans inopiâ vitalium, incrementa ſanguinis, atque virium poſtulat. Siquidem victum in eo nimis tenuem meritò *Avicennas*, ut periculoſam, damnavit: ſæpe inde malum corporis habitum, novamque febrem ait emerſiſſe. Cibus tamen eâ moderatione ſumi debet, ut ne quid copiâ oneret, quæ res gravium ſæpe periculorum anſam præbet. Ferè autem qui ſic victitat, ex ſumpto alimento nihil, aut corpore, aut viribus proficit; tandemque (niſi abſtinentiâ, aut inanitione ſuccurritur) in febrem, vel priorem, vel in aliam novam incidit. Conſultum (me judice, teſteque *Avicennâ*) fuerit, convaleſcentem minimè ad ſatietatem eſſe ſinere: verùm, immorante etiamnum eſitandi deſiderio, epulis jubere deſiſtere. Illud quoquè rectè præcipitur; quoniam vacuatum corpus, atque extenuatum uberem inſtaurationem poſtulat, eam tamen attritæ vires non ferunt, cibum pauciorem, multis vicibus, dari oportere: ſem-

perque propiùs ad ſecundam progreſſis valetudinem plus cibi, ac paucioribus intervallis indulgeri, donec ad priſtinam ſanorum hominum tùm valetudinem, tùm cibationem perventum ſit. Quæ tempora ita moderanda ſunt, uti *Hippocrates* præcepit: Quæ lentè, inquit, extenuata ſunt corpora, lentè reficere oportet: quæ contrà, breviter. Porrò utile poculum, mediocris ætatis, atque ſubſtantiæ, probè cocta cerviſia eſt; itemque vinum album, ac tenue, vel odoriferum, aquæ fontanæ, aut hordeaceæ miſtum. Præfrigida autem aqua, quia viſceribus officit extenuatis, rejicienda eſt. Ut in cibo, ita & in potu intemperantia, atque nimia abſtinentia inutilia ſunt. Alterum enim recidivæ hominem exponit, alterum hecticæ maciei. Illud apprimè cavendum eſt, ut ne quid nimis, cum cibus ſumitur, bibatur. Nam ſic is ipſe innataret, à ventriculi corpore, propter interpoſitum humorem, non comprehenſus. Itaque inter epulas contrahenda ſunt pocula, ac tantillum humoris indulgendum, quod & linguæ moleſtiam ſoletur, & ſitim levet. Concocto autem cibo, fas eſt liberè aliquid bibere: nam celerrimè id per corpus digeritur.

De Aere. Proximum eſt de aëre dicere, qui tem-

peratus eſſe debet, ne vel nimio calore ardores augeat, referatve febriles: vel ſuperfluo frigore extenuatis, atque inanitis viſceribus officiat. Parum tamen refrigerii accipere eum fas eſt, ſi quid ardoris etiamnum inhæreſcit.

Somnus convaleſcentibus apprimè eſt neceſſarius, utique noctu poſt ſumptum cœnæ alimentum. Sic enim corpus efficaciter humectatur, ſuperiore ſiccatum febre, inſtauratiſque ſuccis, ac ſpiritibus, vires acquirit meliores. Itaque etiam vigilia, quia exſiccat, ac vim hominis atterit, inimiciſſima eſt. Nunquam dormire is, qui convaleſcit, niſi poſt ſumptum cibum debet, quoniam qui vacuo ſomnus fit ventriculo, vacuiſque venis, corpus exhaurit, arefacitque. *De Somno.*

Exercitii verò, atque otii moderata, ac viribus reſpondens viciſſitudo eſt utilis. Exercitium tamen leve eſſe decet, putâ, geſtationis, aut lentæ per cubile inambulationis. Molles quoquè extremorum frictiones membrorum juvant; implent enim corpus, ac naturæ excitant calorem. Porrò inſtauratio corporis (quia ſuperioribus id ærumnis emacruit) vehementer neceſſaria eſt. *De Exercitio.*

Inutilis autem omnis habetur inanitio,

De Purgatione, cæteriſque vacuationibus.

præter unicam dejectionem ventris, qui convaleſcentibus aſtringitur. Nequaquam autem purgatorium eſſe medicamentum licet (quod *Græci* καθαρτικὸν appellant) ſed lenitivum, ac ſtercorarium (quod ἐκκοπρωτικὸν dicunt) cujuſmodi recens extracta eſt caſſia, juſculo pullo gallinacei, vel hordei decocto ſoluta; itemque electarium lenitivum, diaprunon ſolutivum, diacatholicon, manna, & id genus alia. Ad eandem rem emollientes etiam faciunt clyſteres, ex pinguibus juſculis, caſſiâ, oleoque violaceo facti. Suos *Galenus* ex ſincero parabat oleo. Scire autem licet, minimè frequentem uſum horum lenitivorum eſſe licere: maximè, quæ movendi ventris causâ, per os dantur, ne ſcilicet crebrâ dejectione (quæ tum certè inutilis eſt) corpus ali deſinat, defluente unà ſucco meliore. Ut nulla non vacuatio, præter moderatam, uti præcepi, dejectionem, convaleſcentibus incommoda eſt: ita maximè Veneris, quæ affatim vitæ ſpiritus profundit, viresque tenui in corpore diſſipat. Porrò jucundis etiam rebus occupari convaleſcentibus animus debet: unde vis naturæ, ſpiritusque vitales eriguntur; triſtis autem ſollicitudo, quoniam ſiccat, nocet.

Nunc de firmandis dicam viſceribus, quorum vis multùm à morbo laceſſita, laxataque fuit. Materiæ autem, mediocri præditæ aſtrictione, atque refrigeratione, ejus beneficium roboris præſtant. In quo numero ſunt electarium diarhodon, diacorallion, paſtilli ex roſis, ex ſpodio, & hujuſmodi. Sæpe etiam ubi calores deſunt, ipsèque, prioribus remediis refrigeratus, ventriculus parum concoquit, utile eſt aromaticum roſatum. Cæterùm, nullo alio febris acutæ tempore, talium materierum uſus eſto, quàm declinationis, idque metu aſtrictionis, quæ illis ineſt. Ea ſiquidem, ut convaleſcentibus (utpote morbi materiâ jam exoueratis, ac debilibus) utilis eſt: ita aliis, qui adhuc dum vim morbi experiuntur, retento humore corrupto, prorſus adverſatur; niſi tamen effuſæ alicujus inciderit vacuationis ſymptoma, quod ſine modo vires reſolvat: effrænatum dico vomitum, alvi fluxum, atque ſudorem. *De firmandis viſceribus.*

Atque huc uſque de iis locuti ſumus hominibus, qui, abſolutam experti judicationem, integrè, atque plenè convaleſcunt. Quare poſthac eorum proponam conſtitutionem, atque proviſionem, qui, quoniam diminutè fuere judicati, non

commodè convaleſcunt, inappetentiæque, defectæ nutritioni, ardoribus, recidivæ, cæteriſque vitiis ſunt obnoxii.

CAPUT II.

De iis, qui, propter diminutam Judicationem, haud probè convaleſcunt.

Poſt imperfectam Criſin, nullâ ferè, niſi per purgationem, evacuatione utendum eſt.

QUæcumque judicatio materiam morbi non exhauſit, multâ ejus in corpore relictâ parte, imperfectam, atque ſymptomatis moleſtam declinationem exhibet. Tum enim homo, aſſumptis etiam commodis, juſtiſque epulis, neque alitur, neque firmatur, ardores etiam experitur, quàm par ſit, majores. Protinus tum vacuante medicamento, ſi humor idoneus eſt purgationi, ſuccurrere oportet, quod prioris morbi extrahat reliquias. Quod ni fiat, in foribus erit vel abſceſſus, vel recidiva. Semper medicamentum parari, pro materiæ naturâ, ac virium modo, debet. Vomitus autem omnis inutilis eſt, niſi ſi corruptus aliquis humor ſtomachum occupat. Sæpè autem venæ per ea medicamenta commodè re-

purgantur, quibus urinas ciendi facultas obtigit. Id quod tum ſequendum eſt, cum naturæ vi corruptus humor ad ductus urinarios impellitur. Sanguinis verò miſſio prorſus fugienda eſt, cùm propter materiæ rationem peccantis, tùm propter vires, quæ præteritis vacuationibus vehementer fuere labefactatæ. Quò magis *Avicennam* demiror, qui etſi rectè dicit ſanguinis miſſione parum egere convaleſcentes; in eo tamen fallitur, quòd venam, propter ſanguinis vitium, tum incidat, propter id, quod, veluti aſſatum ex malis humoribus, in ſanguine remanſit; ideoque neceſſe eſſe ait, ut extrahatur ſanguis ejus malus, & cumuletur bonus. Quaſi verò humoris vitium non ſolâ tolli debeat purgatione, ac quaſi promptum ſit, atque in hominum poſitum manu, diſſectâ venâ, corruptum humorem effluere ſinere, meliore ſanguinis particulâ intus manente. Neque verò hîc ſolùm, uti liquet, peccâſſe *Arabem* conſtat, verſum in ipſarum etiam æſtimatione virium, quæ convaleſcentibus, propter debilitatem, mittendo ſanguini ſunt impares. Ut ne dicam etiam nequaquam tum magnum morbum (quod alter eſt ſecandæ venæ ſcopus) eſſe poſſe, ut cu-

jus vehementior jam tum ceſſavit impetus.

Porrò, quod ad victum pertinet eorum, qui imperfectè convaleſcunt, ſcire licet, ſubtenuem eſſe oportere, donec, exhauſto humore, felicioris nutritionis præbeantur exordia. Rectè ſiquidem dixiſſe video *Hippocratem*: Impura corpora eò magis offendi, quò magis aluntur. Poſtquam materiis morboſis homo erit probè exoneratus, ita dein omnibus in rebus haberi, tractarique debet, uti ſuprà de iis, qui exactè convaleſcunt, præceptum eſt.

FINIS.

INDEX CAPITUM.

DE CURANDIS FEBRIBUS CONTINUIS,

SECTIO I.

Quæ earum continet Principium.

CAPUT I.

II. DE *Miſſione Sanguinis.* Pag. 3
III. *Quâ Menſurâ acutè Febricitantibus Sanguis debeat mitti.* 19
IV. *Quo tempore per Febres Continuas Sanguis mitti debeat.* 37
V. *Quæ Vena per Febres Continuas ſecanda ſit; quidque, inter Sectionem, & pòſt, agendum.* 60
VI. *Quæ Victûs ratio in genere Febrium Continuarum ſervanda ſit.* 64
VII. *Genera quædam, itemque formæ Alimentorum, quæ acutè Febricitantibus dari poſſunt.* 78
VIII. *De potionibus acutè Febricitantium.* 85
IX. *Quæ Victûs ratio* Principio *Febris acutæ conveniens ſit.* 89

X. *Quomodo Materia Febrium Continuarum concoquenda ſit.* 93

SECTIO II.

Quæ Febrium Continuarum comprehendit Incrementum.

CAP. I. *De Materiæ Purgatione.* 104

II. *Quid à Purgatione agendum, & quomodo fervor acutæ Febris temperandus ſit.* 116

III. *Quomodo gravioribus Symptomatis acutæ Febris occurrendum ſit.* 122

IV. *Quæ Victûs ratio per* Incrementum *Continuæ Febris ſervanda ſit.* 135

SECTIO III.

Quæ Febrium Continuarum complectitur Statum.

CAP. I. *De Vacuationibus Judicatoriis.* 137

II. *De Aquæ frigidæ potione.* 143

III. *Quæ obſervationes bibentibus Frigidam ſint neceſſariæ.* 155

IV. *Quis Victus* Vigori *Continuæ Febris ſit neceſſarius.* 163

SECTIO IV.

Quâ Febrium Continuarum comprehenditur Declinatio.

CAP. I. *De iis Corporibus, quæ perfectè convaleſcunt.* 165

II. *De iis qui, propter diminutam Judicationem haud probè convaleſcunt.* 172

Finis Tabulæ.